+++. [illegible]

[illegible]

am [illegible]

[illegible]

3. [illegible]

6. [illegible]

in [illegible]

7. [illegible]

nati [illegible]

8. [illegible]

ex [illegible]

3.g 36 / 37.1.8. / VIII

1 Rocca Angeli Sacristae in S. Gregorii, ejusque Parentum imagines, — sacramentorum Ch.[t], — vitam a Joã Diacono conscriptam, — et de tabulis donariorum.

2 De Azevedo Emanuelis S. J. — Bacticae facultatis amphitheatrum

3 De Aquino Caroli S. J. Oratio in funere Jacobi II Brit. Regis

4 Theses ex univ.a Phil.a

5. In 15. Rosarii Mysteria poet.a Ele.

6. Cattaneo M. Antonii — oratio in funere Ludovici I. Etruriae Regis

7 Zapfer Jo. Evangelista S. J. Praesides Concordia praedeterminationis physicae vere Thomisticae cum libertate

8. Ammonii Hermei comment. in [illegible] de quinque vocibus, ex Aristotelis praedicamenta, ac Perihermenias ex versione Poretini.

9. Nicolai Flaminii Falconii Archiepi. pro M.d Codice Emmanuelis Mon., et actis graecis S. Iannarii Epi Beneventi.

10 Philosophiae universae Systhema recensitus (1763)

11 Pererya Antonio S. praeside — Conclusiones Theologico-Canonicae.

(Sunt in Bibliotheca opera manu

SANCTISSIMO D. N.

CLEMENTI VIII.
PONT. MAX.

F. ANGELVS ROCCA CAMERS
APOSTOLICI PALATII SACRISTA

Suorum laborum in B. Gregorium Magnum reliquias,
hoc eſt,
S. GREGORII, EIVSQ. PARENTVM IMAGINES,
Scholia
IN EIVSDEM SACRAMENTORVM LIBRVM,
INDICEM IN IPSIVS VITAM
A IOANNE DIACONO CONSCRIPTAM,
TABVLAS DENIQVE DONARIORVM
BEATISSIMIS APOSTOLIS PETRO ET PAVLO
AB EODEM S. GREGORIO DICATAS
D. D. D.

ROMAE, Ex Typographia VATICANA. M. D. XCVII.

SVPERIORVM PERMISSV.

IMAGINES. AD. VIVVM. EXPRESSAE
EX. ÆDICVLA. SANCTI. ANDREÆ
PROPE. BEATI. GREGORII. MAGNI. ECCLESIAM,
NECNON. EX. VITA. EIVSDEM. BEATI. GREGORII
A. IOANNE. DIACONO. LIB. IV. CAP. LXXXIII. ET. LXXXIV.
CONSCRIPTA.

GORDIANVS. S. GREGORII. PATER | S. GREGORIVS MAGNVS | SILVIA. S. GREGORII. MATER.

IMAGINES BEATI GREGORII MAGNI EIVSQ. PARENTVM

A Ioanne Diacono deſcriptæ lib. IV. in eiuſdem Sancti vitam, cap. LXXXIII. & LXXXIV.

De Imagine B. Gregorij cap. LXXXIV.

IN [a] Abſidicula Gregorius in rota gypſea pictus oſtenditur, ſtatura iuſta, & bene formata, facie de paternæ faciei longitudine, & materna rotunditate, ita medie temperata, vt cum rotunditate quadam decentiſsime videatur eſſe deducta: Barba paterno more ſubfulua, & modica, ita caluaſter, vt in medio fronte gemellos cincinnos raruſculos habeat, & deſtrorſum reflexos: Corona rotunda, & ſpacioſa, capillo ſubnigro, & decenter intorto, ſub auriculæ medium propendente: Fronte ſpecioſa, elatis & longis, ſed exilibus ſupercilijs: oculis pupilla [a] fuluis, non quidem magnis, ſed patulis, [b] ſubocularibus plenis: Naſo a radice vergentium ſuperciliorum ſubtiliter directo, circa medium latiore, deinde paululum recuruo, & in extremo patulis naribus præminente: Ore rubeo, craſsis & ſubdiuiduis labijs, & genis compoſitis, mento a confinio maxillarum decibiliter prominente: Colore [c] aquilino, & liuido, nondum, ſicut ei poſtea contigit, cardiaco: Vultu mitis, manibus pulchris, teretibus digitis, & habilibus ad ſcribendum. Præterea planeta ſuper dalmaticam caſtanea, Euangelium in ſiniſtra, modus crucis in dextra: [d] Pallio mediocri a dextro videlicet humero

A B C D

[a] al. furuis

[c] al. viuido

ſub

ſub pectore ſuper ſtomachum circulatim deducto: deinde ſurſum per ſiniſtrum humerum poſt tergum depoſito, cuius pars altera ſuper eumdem humerum veniens propria rectitudine, non per medium corporis, ſed ex latere
E pendet; circa verticem vero [e] Tabulæ ſimilitudinē, quod viuentis inſigne eſt, præferens, non coronam. Ex quo maniſeſtiſsime declaratur, quia Gregorius, dum adhuc viueret, ſuam ſimilitudinem depingi ſalubriter voluit: in qua poſſet a ſuis Monachis, non pro elationis gloria, ſed
F pro cognitæ [f] diſtrictionis cautela frequentius intueri. Vbi huiuſmodi diſtichon ipſe dictauit:

Chriſte potens Domine noſtri largitor honoris,
Indultum officium ſolita pietate guberna.

De Imagine Gordiani cap. LXXXIII.

G In venerabilis [g] Monaſterij atrio iuſſu Gregorij iuxta Nymphæum duæ Iconæ veterrimæ artificialiter depictæ vſque hactenus videntur. In quarum altera beatus Petrus Apoſtolus ſedens conſpicitur ſtantem Gordianum
H [h] regionarium, videlicet patrem Gregorij, manu dextera per dexteram nihilominus ſuſcepiſſe: Cuius Gordiani habitus, caſtanei coloris Planeta eſt, ſub planeta Dalmatica,
I ca, in pedibus [i] caligas habens, ſtatura longa, facies deducta, virides oculi, barba modica, capilli condenſi, vultus grauis.

De Imagine Siluiæ eodem cap.

In altera Icona mater Gregorij ſedens depicta eſt Siluia, candido velamine a dextro humero taliter contra ſiniſtram reuoluto contecta, vt ſub eo manus tamquam de planeta ſubducat, & circa pectus ſub gula inferior tu-
K nica [k] pſeudolactini coloris appareat, quæ magno ſinua-
L mine ſuper pedes defluat: duabus [l] zonis ad ſimilitudinem Dalmaticarum, ſed latioribus, omnino diſtincta: Sta-

tura

tura plena, facies rotunda quidem & candida, ſed ſenio iam rugoſa: quam ipſa quoque ſenectus pulcherrimam fuiſſe ſignificat: Oculis glaucis & grandibus, ſupercilijs modicis, labellis venuſtis, vultu hilaris, ferens in capite matronalem mitram candentis brandei raritate nibla- M tam, duobus dexteræ digitis ſignaculo crucis ſe munire velle prætendens: in ſiniſtra vero patens Pſalterium retinens, in quo hoc ſcriptum eſt: *Viuit anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me*. A dextero vero cubito vſque ad ſiniſtram circa ſcapulas, Verſus aſcendens reflectitur, qui ita ſe habet: *Gregorius Siluiæ matri fecit.*

HAEC Ioannes Diaconus lib. 4. cap. 83. & 84. de vita B. Gregorij Magni, qui obijt anno Dom. DC. IV. vel DC. V. teſte Trithemio; Ioannes vero Diaconus claruit circa annum Dom. DCCCLXX. Quamuis autem dictæ Imagines a Ioanne deſcriptæ non eodem in loco eſſent, eas tamen hoc diſpoſui ordine, iuxta quem in Aedicula ſancti Andreæ pictas Romæ inueni: hæ namque circa trecentos fere annos ex ijs, quas Ioannes Diaconus ſua tempeſtate in atrio monaſterij extitiſſe teſtatur, deſumptæ videntur, a Pictore tamen non ſatis perito, ſicut res minus aptæ, minusve ad artem pictoriam pertinentes, id nobis perſuadent. Idcirco ego ſuaſione iudicioſorum hominum monitus, dictas Imagines iuxta exactiſsimam Ioannis Diaconi deſcriptionem quaſi penicillo repræſentatas, omni ex parte ad viuum exprimendas diligenter curaui: quibus etiam magna ex parte reſpondent illæ, quæ rudi nunc arte pictæ in ipſa cernuntur Aedicula.

Quonam autem in Monaſterio dictæ Imagines pictæ fuerint, non ſatis conſtat, ſi verba Ioannis Diaconi cap. 83. accurate perpendantur. Ego autem Romæ Monaſterium illud eſſe credo, quod in eiuſdem Beati Gregorij Aedibus ad Cliuum Scauri prope Eccleſiam SS. Ioannis & Pauli in honorem ſancti Andreæ, teſte Io. Diacono lib. 1. c. 6. & lib. 7. Regiſtri S. Gregorij ep. 13. conſtructum fuit: cuius Eccleſia præſens in tempus nomine S. Gregorij vocitatur. Idq. ex eo, quod cap. 95. 96. & 97. ab eodem Io. Diacono ſcribitur, colligi poteſt. Huc accedit, quod Ioannes Diaconus dictas Imagines deſcribere, & quaſi penicillo, earundem, vt ita dicam, minutias tam exacte non potuiſſet repræſentare, ſi eas Romæ, vbi vitam degebat, non vidiſſet.

Non

Non deſunt, qui a Beato Gregorio Magno duo Monaſteria ad Cliuum Scauri conſtructa fuiſſe opinentur, moti ex ijs, quæ lib. 1. in eiuſdem Sancti vitam cap. 32. & 38. lib. 2. cap. 45. & lib. 4. c. 97. Ioannes Diaconus ſcribit; præſertim vero lib. 2. cap. 45. in quo ipſe Diaconus ex libro, qui Græce Λειμών, dicitur, Latine autem Campus, ſiue Pratum, hæc ſe inueniſſe ait: *Is* (nempe Gregorius) *effectus Papa, ædificauit monaſterium Virorum magnum, & dedit mandatum, vt nullus Monachorum proprium aliquid haberet vſque ad vnum obolum*. Hæc Io. Diaconus. Cum autem a Beato Gregorio Monaſterium vnum ad Cliuum Scauri ante Pontificatum, mortuo Patre Gordiano, ædificatum fuiſſe conſtet; alterum, & magnum quidem, in Pontificatu conſtructum fuiſſe dicas oportet, niſi illud ipſum, a Io. Diacono lib. 1. cap. 6. commemoratum, in ampliorem deinde formam redactum dicamus. Quamuis item a Ioanne Diacono lib. 1. cap. 6. Monaſterium a Beato Gregorio conſtructum ſub nomine ſancti Andreæ; & cap. 38. ſub nomine venerabilis Leuitæ Gregorij nuncupetur; vtrumque tamen eſſe poteſt, etiamſi vnum tantum fuiſſet Monaſterium: nam ſancti Andreæ dici valet, quatenus in honorem eius ædificatum; Gregorianum autem quatenus a Gregorio conſtructum. Hinc Pelagius II. vt legitur lib. 4. cap. 32. Ioannis Diaconi, & Tom. 1. Decretalium epiſt. vltima ad Beatum Gregorium, tunc Leuitam, & Conſtantinopoli Apocriſiarium ſcribens, Monaſterium, ab eodem Gregorio ædificatum, Gregorianum nominat. Idem ſcribitur a Io. Diacono lib. 4. cap. 88. & alijs in locis: idemq. legitur lib. 3. Dialogorum cap. 36. & 4. Dialog. cap. 21. 26. & alibi.

Sed nodus difficilior redditur ab ipſo Diacono, qui lib. 4. cap. 97. eodem in loco de Monaſterio Gregoriano, necnon de Monaſterio Sanctimonialium S. Andreæ mentionem facit, quaſi vnum fuerit virorum, alterum feminarum: quod etiam, vt Diaconus expreſſe ait, Cliuus Scauri appellabatur: fieri enim poteſt, vt vetus Monaſterium modo Gregorianum, modo S. Andreæ ob aſsignatam rationem nuncupatum, ætate Ioannis Diaconi non Virorum, ſed Sanctimonialium foret. Sunt interea qui Aediculam S. Andreæ vocitatam, fuiſſe Oratorium Monaſterij primitus ædificati: maiorem vero Eccleſiam, Monaſterio annexam, multo poſt tempore ab eodem Gregorio in ſuo videlicet Pontificatu conſtructam eſſe velint, opinantes illud fuiſſe Oratorium, de quo Ioannes Diaconus lib. 1. cap. 12. mentionem facit. Hæc de Monaſterio & Eccleſia Sancti Andreæ ac B. Gregorij mihi dicenda videbantur: quid autem ſentiendum ſit,

iudi-

iudicent alij, rationibus ad vtramque partem diligenter penſitatis.

Quattuor interea circa deſcriptam, & inciſam Beati Gregorij Magni effigiem explicatu digna videntur; Cur ſcilicet Imago ipſa ſenilem ætatem non referat: Cur barbata ſit; Cur item abſque columbæ ſpecie appareat; nam ſenior, abraſa, & columbæ ſpecie prope eius caput extantis, ab omnibus depingi ſolet; Cur denique ſine Mitra, aut ſine Tiara, quam Regnum vocant, effictus cernatur.

Gregorius Magnus, vt nodos propoſitos diſſoluamus, dum Leuita, vt ait Ioannes Diaconus lib. 1. c. 41. 43. & 44. in eiuſdem B. Gregorij vita, ſiue S.R.E. Cardinalis Diaconus adhuc foret, vno omnium conſenſu, inuitus tamen, Pontifex creatur, homo, vt coniectare licet, annorum 46. vel ad ſummum quinquagenarius: propterea quòd anno ipſius B. Gregorij Pontificatus IV. Nutrix eius viuebat, vt ex eiuſdem B. Gregorij libri 3. Epiſtolarũ vltima videre licet: ſanctus namque Gregorius ad Ruſticianam Patriciam ſcribens, ait: *Domnam vero illam, Nutricem meam, quam per litteras commendatis, omnino diligo, & grauari in nullo volo*. Hæc B. Gregorius circa annum ſui Pontificatus quartum. Adde etiam quòd Beatus Gregorius numquam de ſenecta ætate, quæ morbus ipſe vocitari ſolet, conqueſtus eſt, quippe qui præcipitata aut ingraueſcente ætate non erat; ſed tantum podagræ ac ſtomachi moleſtijs ſe laboraſſe multis in locis narrauit: immò lib. 7. Regiſtri indict. 2. epiſt. 1. circa annum ſuæ Ordinationis, ſe potius iuniorem quàm ſenem oſtendit, ſi verba eius diligenter examinentur: Dicta namque in Epiſtola, dum Ianuarium Epiſcopum Caralitanum, hominem ſenem, reprehendere ſtudet, reprehenſionem ab illa B. Pauli Apoſtoli ſententia 1. Timothei cap. 5. exorditur, dicens: *Seniorem ne increpaueris*: eamq. in eiuſdem Epiſtolæ initio interpretatur, ne ipſe Apoſtolicæ ſententiæ refragari videatur, ſeniorem ſe reprehendens. Is interea in lib. Dialogorum 3. cap. 11. ſua tempeſtate (hoc eſt infantili, vel ad ſummum puerili, vt conijcio, ætate) Totilam Gothorum Regem VIII. ab Vrbe milliario cum exercitu reſediſſe teſtatur. Totila vero, occupata omni fere Italiæ parte, Romam per annum integrum obſeſſam expugnauit anno Dom. 546. anno IX. Vigilij Papæ, & Imperij Iuſtiniani 19. vel, vt alij volunt, aliquot poſt annis. Beatus autem Gregorius circa annum Dom. DXCI. Romanus Pontifex renunciatus, anno Domini DC. IV. vel DC. V. obijt. Hinc eumdem Sanctum, vt coniectura mea fert, atque ex eiuſdem lib. Dialogorum 3. cap. 4. 5. & XI. colligitur, quinquagenaria ad ſummum ætate, ad Pontificatum fuiſſe aſſumptum, affirmãdum videtur: ille enim ſub initium Totilæ Re-

gni, duobus videlicet annis plus minusve ante Vrbis obſidionem natus iudicatur, vt ex locis nuper citatis, ac diligenter perſpectis videre licet. Ad hanc de Beati Gregorij Magni ætate ſententiam Cæſar Baronius S. R. E. Cardinalis videtur accedere, ſicut ex ijs, quæ To. 7. Annalium non minus accurate, quàm erudite ſcribit, colligi poteſt.

Idem barbatus a nobis expreſſus eſt, non ſolum iuxta picturam, quæ in Aedicula ſancti Andreæ, & in Oratorio Aulæ Leoninæ prope Scalam ſanctam annexo extat; ſed iuxta etiam luculentiſsimum teſtimonium Ioannis Diaconi, qui floruit circiter 265. annos poſt obitum Beati Gregorij, ſuaq. tempeſtate dictas Imagines hominum proſpectui fuiſſe, ſcriptum reliquit.

Abſque interea columbæ ſpecie a Ioanne Diacono Imago B. Gregorij deſcribitur, quippe quæ iuſſu eiuſdem depicta fuit, eo ſcilicet tempore, quo (vt ſic dixerim) apparitio columbæ illa ad ipſius caput a Petro Diacono eius familiariſsimo nondũ fuerat promulgata; hic enim non niſi poſt Beati Gregorij obitum dictam columbæ apparitionem ſuper caput Gregorij ſcribentis ſe vidiſſe teſtatus eſt, vt Ioannes Diaconus lib. 4. cap. 69. & 70. refert. Adde etiam quòd Spiritus ſanctus in ſpecie columbæ ſuper Beati Gregorij caput, non niſi dum ſanctus Doctor in actu ſcribentis repræſentatur, teſte Io. Diacono, depingi ſolet: in quo videlicet actu ipſam columbam ad Beati Gregorij caput frequentiſsimè ſe vidiſſe Petrus Diaconus medio ſolemni iuramento affirmauit, Diuinoq. miraculo approbauit & confirmauit, vt ſcribit Io. Diaconus lib. 4. c. 69. de vita B. Gregorij Papæ.

Hoc loco B. Gregorium nudo capite effingendum curaui, quia non ſolum in Aedicula S. Andreæ ita pictum, verumetiam a Ioanne Diacono, Scriptore accuratiſsimo, ita deſcriptum inueni, etiam ſi iam inde a Silueſtro Papa huius nominis primo, Infulam vel Mitram Epiſcopalem; necnon Tiaram, quam Cydarim & Diadema, vel Coronam, & Regnum vocant, fuiſſe conſtet. Hæ namque, Mitra ſcilicet, per quam ſpiritualis auctoritas; ac Tiara, ſiue Corona, per quam temporalis poteſtas, ſignificantur, teſte Innocentio III. ſerm. 3. de conſecratione Pontificis Max. Beato Silueſtro datæ ſunt, vt in prima parte Decreti diſt. 96. cap. 14. & apud Theod. Balſam. in Nomocan. Photij tit. 8. cap. 1. videre licet. Hinc Platina in Beati Silueſtri vita de huius generis conceſsione ac donatione luculentiſsimam facit mentionem. De Mitra vero, qua vſus eſt Beatus Silueſter, in Eugenij IV. vita idem Platina loquitur hunc in modum; *Eugenius ſancti Silueſtri Mitram, Romam Auenione delatam, ipſemet e Vaticano ad Lateranum detulit*. Hæc Platina. Nunc autem medie-

tas

tas eiuſdem, aut alterius Mitræ Beati Silueſtri ad ſanctum Martinum in Montibus inter reliquias cuſtoditur. De ſua ipſius Mitra ipſemet Gregorius Nazianzenus in Apologetico 3. ſermonem habet: De Mitra vero S. Ambroſij Ennodius in ſuo Epigrammate, more Poetico ſub ſertorum nomine verba facit. Medietas vero Mitræ Beati Silueſtri holoſerica non villoſa, viridis coloris eſt, in qua Beatæ Mariæ ſemper Virginis imago Filium in gremio geſtantis, acu (rudi tamen arte) picta cernitur, puerulis alatis ac ſtellulis circumſepta. Vſum itaque Mitræ antiquiſsimum ante Beati Gregorij Magni Pontificatum fuiſſe ambigendum non eſt.

Quamuis autem Diadematis vel Coronæ, ſiue Tiaræ, Pontificalis originem Sigebertus ad annos Dom. DL. & Aymonius, ſiue Annonius Monachus in hiſtoria Francorum lib. 1. c. 24. Clodoueo acceptam referant, dicentes Anaſtaſium Imperatorem Clodoueo, Regi Francorum, Coronam auream cum gemmis dono miſiſſe, eamq. deinde a Clodoueo ipſi S. Petro vltro oblatam velint; legi tamen apud Anaſtaſium Bibliothecarium & Platinam, compluresq. alios, qui annales Romanorum Pontificum ſcriptis mandarunt, multos ex antiquioribus Pontificibus ante Clodoueum fuiſſe coronatos, Papaliq. inſignitos Corona ſiue Tiara, quam Regnum vulgo appellant. Illud autem ſcitu dignum videtur, quòd Tiara tribus Coronis, Regiam ſcilicet, Imperatoriam, & Sacerdotalem; plenariam videlicet & vniuerſalem totius Orbis poteſtatem repræſentantibus decorata, nonniſi iam inde a Bonifacio VIII. ex nobiliſsima Caietana Familia, vſum recepit: antea enim Tiaram vna tantum Corona idem implicite comprehendente eouſque ornatam fuiſſe inueni, vt videre eſt in antiquiſsimis muſiuis, & in omnium Romanorum Pontificum Iconibus, quæ æneis typis inciſæ cernuntur. Ante igitur B. Gregorij Magni Pontificatum, Mitræ ac Tiaræ vſus extabat, originem, vt Ethnicorum Pileos ac Mitras poſthabeam, a Teſtamento veteri trahens: nam in lib. Exodi 28. 29. & 39. Leuit. 8. & 16. Ezech. 21. Zachariæ 3. & in alijs Scripturæ ſacræ locis de Mitra ſacerdotali, necnon de Cydari ac Tiara Pontificali, expreſſam mentionem factā inuenimus. Beatum tamen Gregorium hoc loco nudo capite ad viuum exprimendum curaui, non quòd eius tempore, & ante ipſius Pontificatum, Mitræ, ac Tiaræ vſus non eſſet; ſed ob rationes initio aſsignatas id faciundum viſum fuit. Hæc de Imaginibus a Ioanne Diacono deſcriptis: nunc reliquum eſt, vt nonnullas voces ſubobſcuras ac res intellectu ſubdifficiles in ipſarum Imaginum deſcriptionibus comprehenſas explicemus.

A Beatus Gregorius Magnus, Pontifex creatus, in parua quadam Abſide, quam fornicis curuaturam appellamus, intra rotam gypſeam, arte ſcilicet plaſtica conſtructam pictus fuit.

B Subocularia plena, hoc eſt partem illam, quæ ſubeſt oculis, plenam, ſiue turgidulam, ſubdiuiduaq. labia, aliquantillum videlicet (vt ita dicam) ab inuicem ſeparata, Beatus Gregorius habuiſſe à Ioanne Diacono ſcribitur.

C Deinde colorem aquilinum, & liuidum, ſed in ſenectute colorem cardiacum eidem fuiſſe Ioannes Diaconus ait. Colorem aquilinum apud eos, qui de coloribus loquuntur, non inueni, niſi ille ſit, qui ab Antonio Thyleſio aquilus nuncupatur, dicente: *Aquilum veteres hunc fuſcum a colore aquæ vocarunt, qui inter nigrum eſt & album: Id quod Plato etiam docet.* Hæc Thyleſius cap. 3. de coloribus. Cum autem in declaratione coloris aquili fiat mentio de fuſco, qui inter nigrum eſt & album, aquilinum, ſiue aquilum ab aquæ colore dictum, eundem fere cum liuido eſſe puto: fuſcus enim color a liuido, qui eſt color ſubniger, & plumbeus, parum aut nihil fere diſtare videtur, vel ad liuidum proxime accedit, cum a Ioanne Diacono aquilinus color cum liuido coniungatur; ex quibus color fuſcus componitur: qui, Thyleſio teſte, non eſt inſuauis, atque in homine perſæpe laudatur. Feſtus Pompeius de colore aquilo hunc ait in modum: *Aquilus color eſt fuſcus, & ſubniger, a quo aquila dicta eſſe videtur, quamuis eam ab acute videndo dictam velint. Aquilus autem color ab aqua eſt nominatus: nam cum antiqui duos omnino naturales colores noſſent, nigrum ſcilicet & album, interueniret autem is quoque, qui ita neutri ſimilis eſt, vt tamen ab vtroque proprietatem trahat, potiſſimum ab aqua, cuius incertus eſt color, eum denominauerunt.* Hæc Feſtus, cui Iunianus, Sypontinus in commentarijs, Huguitio, Papias, & alij aſſentiuntur. Si autem color aquilinus ab Aquila dicatur, fuluus color intelligi poteſt: Aquila enim fului coloris eſt: Hinc Ouidius lib. 5. Faſtorum, Aquilam, auem fuluam appellat, & Claudianus fuluum Iouis armigerum nuncupat. Per colorem igitur aquilinum & liuidum, vel colorem fuſcum, vel fuluum intelligi poſſe opinor: at quia fuluum colorem multa iactant, & vt ait Thyleſius cap. 11. orichalcum imprimis, deinde aurum, ſtellæ, arena, leo, & Aquilæ genus quoddam ab Ariſtotele maxime celebratum, fuluum homini minus conuenire video. Quare per aquilinum colorem nonniſi fuſcum intelligi debere puto: fuluus enim ex rufo & viridi videtur eſſe miſtus; Iaſpidem tamen, quam viridis tantum coloris eſſe conſtat, fuluam vocant: atque item oliua fuluia nuncupari ſolet. Hoc interea loco ſubti-

cendum non videtur, quòd in omnibus codicibus MS. Vaticanis legitur, *colore aquilino & viuido*, non *liuido*: Quæ ſane lectio melior videtur. Color enim viuidus, hoc eſt multo vigore prædítus, colori aquilo & fuſco maxime congruit: fuſca namque facie homines viuaciores, quàm candidi, eſſe ſolent.

Colorem autem cardiacum a morbo cardiaco dictum puto: cardiacus enim morbus a καρδία voce Græca, id eſt corde, nuncupatus, eſt paſsio ſiue palpitatio cordis, ſeu oris ventriculi affectus: cor enim pro ventriculi ore ſumebant interdum Antiqui. Huius autem generis morbus, Cornelio Celſo teſte lib. 3. cap. 19. *Nil aliud proprie eſt, quàm nimia corporis imbecillitas, quod ſtomacho languente immodico ſudore digeritur.* Hoc ſtomachi forſan morbo ſe laboraſſe Gregorius Magnus non ſemel dixit; homilia ſcilicet 21. & 22. in Euangelia, atque alijs in locis: & ex hoc morbo colorem cardiacum, hoc eſt pallorem croceatum, ſeu giluo pauxillulum tinctum, ab eo deinde contractum fuiſſe, credendum eſt: quia ex hac ſtomachi affectione ſiue imbecillitate, addita podagra, quæ ipſum Beatum Gregorium mirandum in modum infeſtabat, huius generis colorem naſci poſſe, Medici volunt. Qua ex re Beatum Gregorium Magnum in ſui Pontificatus initio præſcriptum in modum; hoc eſt, colore aquilino & liuido, ſiue viuido, pictum fuiſſe argumentor, & pro comperto habeo.

D Quæ de Pallio a Ioanne Diacono dicuntur, haud facilia intellectu videntur, niſi quid ſit Pallium, quamnam formam habeat, & quonam modo corpori ſit adaptandum, explicemus. Auctor libri ceremoniarum lib. 1. tit. 10. cap. 5. ex Maximo Epiſcopo, homil. de veſte ſacerdotali, exq. Euſebio Cæſarienſi ſerm. de Epiphania, docet in lege gratiæ antiquum eſſe illud noſtrum Ephod, id eſt Pallium candida lana contextum, a Lino poſt Petrum 11. Romano Pontifice inſtitutum, & in ſingulare poteſtatis priuilegium Summo Pontifici, Patriarchis & Archiepiſcopis datum, habens circulum humeros conſtringentem, duasq. lineas ab vtraque parte, ante ſcilicet, ac retro pendentes; immo Rupertus Tuitienſis lib. 1. cap. 27. De diuinis officijs, ait, Maternum à ſancto Petro miſſum Treuerenſi Eccleſiæ, hereditatem Pallij ſuis ſucceſſoribus reliquiſſe: Pallium in ſiniſtra duplex eſt, ad tolerandas præſentis vitæ moleſtias, quæ per ſiniſtram ſignificantur: Simplex vero in dextra eſt, vt deferens pallium, ad vitæ futuræ quietem obtinendam, quæ per dextram repræſentatur, toto affectu adſpiret: Pallium item quattuor purpureas cruces habere ſolebat, quæ ſunt quattuor virtutes poli-

ticæ,

ticæ, quæ niſi Crucis Chriſti ſanguine purpurentur, fruſtra ſibi virtutis nomen vſurpant. Harum prima eſt Iuſtitia, quæ in anteriori parte eſſe debet; Secunda eſt Prudentia, quæ debet eſſe in poſteriori parte; Tertia eſt Fortitudo, quæ ſiniſtræ conuenit; Quarta eſt Temperantia, quæ dextræ congruit: nunc autem Cruces in Pallio affixæ non ſine myſterio nigræ ſunt. Pallio denique tres infiguntur acus, ſiue aciculæ, in quarum prima ſignificatur compaſsio proximi, in ſecunda officij adminiſtratio, in tertia Iudicij diſtrictio. Prima pungit animam per dolorem: Secunda pungit animam per laborem: Tertia pungit animam per terrorem. Trium acuum ſiue acicularum Vna figitur in anteriori parte, Altera in poſteriore, Tertia in humero ſiniſtro: in dextro enim acus nõ figitur, quia in æterna quiete, quæ per dextram repræſentari ſolet, nullus eſt afflictionis aculeus; Circulus Pallij, per quem humeri, dexter ſcilicet ac ſiniſter conſtringuntur, ſignificat pœnæ formidinem ab illicitis cohibentem; & amorem iuſtitiæ à ſuperfluis temperantem. Hæc ex Innocentio III. lib. primo Myſt. Miſſæ cap. 63. & ex alijs. Adde etiam, quòd extremitati duarum linearum ante ac retro pendentium duæ laminæ plumbeæ ſerico nigro coopertæ iuxta earumdem linearum latitudinem annexæ ſunt. Huius generis eſt Pallium, quo nunc Latina vtitur Eccleſia: Verba vero Ioannis Diaconi de Beati Gregorij Magni Pallio loquentis, huic formæ adaptari non queunt; ſed ſolum formæ, qua Epiſcopi Græci vtuntur. Hi enim pro Pallio faſciam quamdam ſeu zonam, latiorem ſane, ac longiorem quàm Stolam, ſed inſtar Stolæ collo imponunt; dextra tamen eius pars multo eſt longior, & ad terram vſque defluit, cuius pars maior per ſiniſtrum humerum poſt tergum reijcitur, ita vero vt crux vna à tergo maneat, altera ad dextram, tertia ad ſiniſtram appareat, quarta vero ad eam Pallij partem, quæ ab humero ſiniſtro pendet. Huius generis Pallium tempore Beati Gregorij fuiſſe quis dicat oportet, ſi Ioannis Diaconi verba recte examinentur. Ego itaque tametſi in Aedicula ſancti Andreæ Pallium Beati Gregorij more Latino factum reperi, hoc eſt circularem zonam ſatis latam, & integram, humeros conſtringentem, duasq. lineas habentem ſiue faſciolas, ex eadem tamen latitudine, vna ſcilicet a poſteriori, altera vero ab anteriori deorſum vergentes; illud tamen more Græco a Io. Diacono conſcriptum incidendum hoc loco curaui. Hunc item in modum non ſolum in Imaginibus Summorum Pontificum typo æneo inciſis à Lino Papa ad Miltiadem vſque; ſed in vetuſtis quoque Eccleſiarũ muſiuis, præſertim vero ad S. Petrum, in eorumdem Summorũ Pontificum Imaginibus,

quas

quas Formoſus Papa circa annum Dom. 896. pingēdas Romæ curauit, in hanc eandem formam Palliū pictum fuiſſe inueni. Idem videre eſt ad S.Paulum, & multis alijs in locis, in quibus etiam Honorium primum, qui obijt anno Dom. DCXXXV. Ioannem IV. Theodorum primum, Domnionem primum, compluresq. alios ante Gregorium Magnum, & poſt eius tempora, hac Pallij forma, qua nunc Græci vtuntur, decoratos reperi. Hæc itaque Pallij forma tempore Beati Gregorij in vſu habebatur, deinde multis poſt ſæculis in deſuetudinem deducta eſt, noua ad maiorem commoditatem inuenta, & in vſum recepta. Id quod de Caſula, quam etiam Planetam vocant, factum eſſe conſtat; antiquitus enim, vt in Planeta Beati Gregorij, & in vetuſtis Eccleſiarum picturis videre eſt, Caſula ſiue Planeta nullam, vt ita dicam, aperturam pro brachijs emittendis habebat, ſed tota integra circulatim, & vndequaque ad pedes vſque demiſſa totum corpus ita tegebat, & circumibat, vt brachia emitti non poſſent, niſi limbus vel faſciola extremitatem Caſulæ ambiens ſuper ſcapulas proijceretur errabunda; Hinc Caſula, quaſi parua caſa (Rabano Auctore lib. 1. Inſtit. Cleric.) totum hominem tegens; & Planeta, quaſi erratica, vocabatur, & ad hanc vſque diem ita vocitatur; Aetate vero noſtrâ, & ſuperioribus aliquot ſæculis, vt ait Lindanus lib. 4. cap. 56. ab vtraque parte, dextra ſcilicet ac ſiniſtra acciſa, & aperta eſt, ante ac retrò decurtata, & paulo infra crurum mediū producta.

B Viuentis indiciū eſt Tabula illa, quam B.Gregorius ad occiput, ideſt ad poſteriorem capitis partē habere cernitur: antiquitus enim cum quis viuēs pingebatur, Tabula quadrata eius capiti ſubijciebatur, vt in vetuſtis aliquot Eccleſiarum muſiuis videre licet: Id quod fieri ſolebat, hoc ſane argumento, aut ſymbolo, quòd homo, in hac mortali vita conſtitutus, per Tabulam quadratam quattuor virtutibus Cardinalibus (vt ait Durandus lib. 1. cap. 3. num. 20.) vigere intelligatur: vel quòd ſtatus vitæ præſentis imperfectus eſſe demonſtretur; angulos ſcilicet multos, hoc eſt multa impedimenta & obſtacula ſecum deferens. Sancti vero æternam gloriam conſecuti, vt eorum vita vndequaque perfecta nullum penitus impedimentum habere indicaretur, Circulo, ſeu Corona, quam Diadema ſolent appellare, ſiue radijs ſolaribus inſigniti, iam inde ab initio naſcentis Eccleſiæ pingi, & ſculpi conſueuerunt; nam per figuram ſphæricam, quæ omnium figurarum perfectiſsima eſt, perfectiſſima eorū vita quodam modo adumbratur. Non deſunt autem qui velint, ſolarem coronam ſuper capita Sanctorum, & Apoſtolorum præſertim, pingi & ſculpi ſolitam ex eo, quòd, Abdia Babylonico teſte lib. 5. hiſtoriæ Apoſtolicæ,

ſtolicæ, lux tanta ſuper Ioannem Apoſtolum moribundũ per vnam fere horam apparuit, vt nullus eam ſufferret aſpectus. Vtcumque vero ſit, Coronam tamen ſanctis, in cælo gloriam conſecutis; alijs autem in hac mortali adhuc vita commorantibus, Tabulam quadratam a Pictoribus, & Sculptoribus effingi ſolitam, hoc ſaltem loco explicaſſe ſat eſt.

F *Cognita diſtrictionis cautela*. Diſtrictio, vel deſtrictio, vox eſt ab Eccleſiaſticis Scriptoribus frequenter vſurpata: &, ſicut ex Placido Grammatico, apud Fuluium Vrſinum, virum eruditiſsimum, ac de bonis litteris optime meritum, aſſeruato, in Gloſsis colligitur, ſeueritatem ſignificat. Placidus enim ait: *Eſt autem deſtrictus, adtentus, vel ſeuerus, ac non ſolutus & lenis*. In hunc ſenſum ab Innocentio III. diſtrictio Iudicij lib. primo Myſt. Miſſæ cap. 63. & a Gregorio, vltio & emendatio diſtricta nuncupatur; hoc autem loco diſtrictionem pro arcta vita ſumi debere puto. Hinc, vt ait Ioannes Diaconus, imaginem ſuam Beatus Gregorius ſalubriter depingi voluit, vt Monachi per ipſam imaginem non pro inani gloria, ſed in ſuam ipſorum ſalutem, cognitam Beati Gregorij diſtrictionem, id eſt arctam vitam in memoriam reuocarent, dictamq. vitam imitarentur, dum ipſius imaginem frequentius intuerentur. *Intueri* autem hoc loco a Ioanne Diacono paſsiue ſumitur.

G Nymphæum pro lauacro & fonte, necnon pro balneo apud Plinium, Iulium Capitol. Ioſephum, & alios ſumi ſolet, a Nympha dictum: quia Ethnici luminis veritatis expertes, Nymphas aquarum deas eſſe putarunt. Adde etiam, quòd veteres Græci Nympham dicebant, quam nos mutatione vnius litteræ, Lympham, id eſt aquam, vocamus. Nymphæum itaque hoc loco vel pro lauacro, vel pro fonte ſumi poſſe puto: de quo fonte Io. Diaconus lib. 4. c. 97. loquitur.

H Gordianus, Beati Gregorij Pater, regionarius a Ioanne Diacono nuncupatur: quem quamuis virum Eccleſiaſticum nullibi fuiſſe inuenerim: veſtes tamen ſi ſpectentur, & verba Ioannis Diaconi accurate perpendantur, eum Eccleſiaſticum virum omnino fuiſſe, dicas oportet. Regionarij nomen, a Regionibus dictum, Notarijs quibuſdam, necnon Defenſoribus & Diaconis dari ſolebat. Notarij regionarij erant Protonotarij, ad quos geſta præſertim Martyrum ſcribere pertinebat. Defenſores regionarij, ad varias prouincias deſtinati, vt ſcribit Ioannes Diaconus lib. 2. de Beati Gregorij vita cap. 53. circa pia præſertim opera verſabantur, vt videlicet legata, ad pias cauſas relicta, in eleemoſynam pauperibus diſtribuerentur, ſicut ex lib. 4. epiſt. 24. & 25. lib. 7. epiſt. 66. & lib. 11. epiſt. 21. B. Gregorij colli-

colligitur. Horum item officium erat de Epiſcoporum exceſsibus cognitionem ac notitiam ſuſcipere, Regulareſq. peruerſe agentes corrigere. His etiam Defenſoribus, vt Panuinius ex Pelagij epiſtola in cap. de Primicerio Defenſorum ait, conueniebant cauſarum cognitiones, conuentiones, actus, publica litigia, & quæcumque vel Eccleſiaſtica inſtituta, vel ſupplicantium neceſsitas poſtulabat.

Diaconi Regionarij, vt Subdiaconos Regionarios, quos in Regiſtro B. Greg. lib. 8. ep. 5. lib. 11. ep. 20. & 30. videre eſt, prætermittam, ſeptem iuxta 7. Regiones Vrbis erant, vt legitur in Ordine Rom. Vel ſinguli duabus ex 14. Regionibus præerat: deinde 14. iuxta 14. Regiones fuerunt inſtituti, & ita vocabantur, quod ſingularum vrbis Regionum, teſte Panuinio, Diaconijs vel Xenodochijs præeſſent. Hi namque viduarum inopia laborantium, & pupillorũ miniſtri erant, in publicis pauperum domibus, oratoria, & ſacella ſibi habentibus annexa, in quibus a Diacono egenis neceſſaria ſubminiſtrabantur. Ad hanc rem præſtandam viri graues ac religioſi à B. Gregorio electi fuerunt, priuilegijs inſigniti, vt legitur apud Ioannem Diaconum lib. 2. cap. 51. in eiuſdem vita. Ex Collegio itaque Defenſorum, qui ex Ordine quoque Clericorum, Panuinio teſte, ſumebantur; vel ex Diaconorum Collegio, ſi hac in re coniectare liceat, Gordianum fuiſſe reor, Eccleſiaſticis indumentis, hoc eſt Dalmatica & Planeta diligenter conſideratis. Diaconus enim non ſolum Dalmaticam, quæ ei proprie conuenit, geſtare ſolet; ſed vt, ſcribit Alcuinus lib. de diuin. offic. cap. De ſignificationibus veſtimentorum, Caſulam item, quam Amalarius Fortunatus lib. 2. de Eccleſiaſticis officijs cap. 19. generaliter ad omnes Clericos pertinere ait: ad finem autem Præfationis in ipſum de officijs opus oſtendit, quando Diaconus Caſula ſit induendus, quando vero exuendus.

Huc accedit, quod a Ioanne Diacono Gordianus Caligas in pedibus geſtare dicitur: Per Caligas autem non niſi ſandalia intelligenda ſunt: non enim vero adſimile eſt, vt per caligas, tibiarum tegumentum intelligi queat, quia huius generis tegumentum in pictura nec fieri, nec videri poteſt ob veſtem ad pedes vſque demiſſam; Caligæ itaque pro ſandalijs a Ioanne Diacono ſumuntur. Huic ſane rei fauet vulgata Bibliorum editio, quæ pro ſandalijs caligas vertit, vt videre eſt locum illum Actuum 12. in quo Beatus Petrus ſandalia ſibi ſubligare ab Angelo iuſſus eſt hiſce verbis: *Præcingere, & calceate caligas tuas*: Pro quo Græca editio habet περίζωσαι, καὶ ὑπόδησαι τὰ σανδάλιά σου; hoc eſt, *Præcingere, & ſubliga ſandalia tua*. Latini tamen recentiores pro ſandalijs non caligas, ſed ſoleas vertunt: quia cali-

gæ pro tibiarum etiam operimentis ſumi ſolent. Beatus autem Hieronymus explicans 20. Iſaiæ caput, calceamenta, ſandalia, & caligas pro eodem videtur accipere per hæc verba: *Depoſitis* (inquit) *calceamentis, quæ a Septuaginta, ſandalia, ideſt caligæ vocantur*; &c. Caligæ item pro calceis a Beato Gregorio Magno lib. 1. cap. 4. & lib. 3. cap. 20. Dialogorum ſumuntur: immo ſecundo loco citato de caligarum corigijs, quæ calceis, non tibialibus conueniunt, mentionem facit. Adde etiam quòd illud Actuum: *Calcea te caligas tuas*, nonniſi ad pedes & ad calceos referri poteſt, quia calceare nil aliud, quàm calceos induere, ſignificat. Hinc apud Suetonium in Veſpaſiano equi vel muli calceari dicuntur, cum pedes eorum aduerſus ſaxorum iniuriam ferramentis, ſeu ſoleis ferreis muniuntur. Per Caligas igitur, quas etiam Iſidorus lib. 19. Etymologiarum cap. 34. inter calceamentorum genera videtur numerare, & a caligis caligarium dictum putat, ſandalia intelliguntur: Nam Iſidorus caligarium non a callo pedum, ſed a voce Græca, *calo*, ideſt ligno, quod Græci τὸ κᾶλον dicunt, nuncupatum opinatur: vnde calopodium, calceamentum ligneum, vel ſoccus. Per caligas itaque rectius ſandalia, quàm tibiarum operimenta intelligenda ſunt. Quòd autem Diaconi ſandalijs interdum vti conſueuerint, Albinus, ſiue Alcuinus in lib. de diuinis officijs cap. de ſignificationibus veſtimentorum, & Amalarius Fortunatus lib. 2. de Eccleſiaſticis officijs cap. 25. & alij aperte fatentur; immo etiam a Presbyteris & Subdiaconis ſandalia geſtata olim fuiſſe narrant, ſed ſine ligamine, ad differentiam Epiſcoporum & Diaconorum, qui in ſandalijs ligamen habebant. Quamuis autem ſandaliorum geſtatio tempore Beati Gregorij Magni Diaconis vetita fuiſſe videatur lib. 7. Regiſtri epiſt. 28. & can. Peruenit, diſt. 93. idem tamen Gregorius eadem in Epiſtola ſandaliorum vſum Diaconis Eccleſiæ Meſſanenſis a Prædeceſſoribus ſuis conceſſum olim fuiſſe teſtatur: Sandalia vero inibi compagi appellantur: ab alijs vero compagia vocitari ſolent. Hodie vero nonniſi Summus Pontifex, Epiſcopi & Presbyteri Cardinales ſandalijs vti ſolent, quæ veterum ſandalijs diſſimilia ſunt: ea enim ſubter pedem integram ſoleam habebant, ſupra vero corium feneſtratum ſeu perforatum, hoc ſane ſymbolo quòd pedes Epiſcoporum & Diaconorum, ſeu Prædicatorum (quorum officium etiam Diaconis erat demandatum) ſubter deberent eſſe muniti, ne terrenis affectibus polluerentur; ſurſum vero aperti, quatenus Prædicatores ad cæleſtia cognoſcenda, necnon ad myſteria reuelanda, & prædicanda tales & ipſi forent. Huius generis caligas, aut ſandalia Gordiani fuiſ-

ſe conięctare licet: ſin ſecus, nihil erat, quòd Io. Diaconus de communibus calceamentis ita expreſſe, & inſigniter mentionem feciſſet.

Hoc loco facere non poſſum, quin admirer, cur Ioannes Diaconus, qui dictas Imagines adeo exacte deſcripſit, vt multas earumdem minutias expreſſerit; ſandalia Gordiani commemorarit, de ſandalijs autem B. Gregorij nullam penitus fecerit mentionem. Quonam autem modo hunc nodum diſſoluere queam, ignoro, niſi id memoriæ lapſu factum eſſe dicam. Hinc calcei B. Gregorij, num in ſuperiori parte feneſtrati aut perforati, necnon cruce inſigniti effingendi eſſent (vt hac noſtra ætate fieri ſolet) anceps profectò fui; propterea quòd calceos ipſos in Aedicula S. Andreæ neutro modo pictos inueni. Quamuis autem Ioſephus Stephanus Valentinus, Epiſcopus olim Veſtanus, nunc vero Epiſcopus Oriolen. vir ſanè doctiſsimus, in libro de Oſculatione pedum Romani Pontificis cap. 18. aduerſus Papirij Maſſonis calliditatem, vſum geſtandi ſandalia Pontificia, cruce inſignita, vetuſtiſsimum fuiſſe per picturas coniectet; ego tamen, qui potius oculatus quàm auritus teſtis hac in re eſſe cupiebam, veteres Eccleſiarũ Romæ Abſides opere muſiuo decoratas, diligenter perluſtraui. Qua in re perquirenda, calceos Summorum Pontificum in ſuperiori parte nec omnino feneſtratos aut perforatos, nec vndequaque pedem obtegentes reperi; nam tantummodo in pedis acumine, atque in calcaneo tegumentum cum ligamine, a ſolea & a calce ad collum, & ad pedis acumen, ad ſuperiorem videlicet pedis partem diducto, ineſſe conſpicitur, paruula cruce ſupra digitos pedum, tibialibus & corio coopertos, impreſſa, ſiue picta.

Tametſi Innocentius III. lib. Myſteriorum Miſſæ cap. 34. & 48. Alcuinus cap. de veſtimentorum ſignificationibus, Amalarius Fortunatus lib. 2. cap. 25. Rabanus lib. 1. cap. 22. Iuo Carnotenſis ſerm. de ſignificatione indumentorum, Guillelmus Durandus lib. 3. c. 8. Stephanus Durantus lib. 2. cap. 9. & alij, qui de ſandalijs loquuti ſunt, de cruce ſuper calceis Pontificijs apponi ſolita non meminerunt; hanc tamen conſuetudinem antiquam eſſe, nonnumquam vero incuria Pictorum, & Lapicidarum, vel eorum, qui Statuas & picturas efficiendas curabant, prætermiſſam inueni. Nam, vt ab antiquioribus Summorum Pontificum Imaginibus, quas inuenire potui, exordiar; vidi Romæ vetuſtiſsimam Eccleſiæ ſanctæ Agnetis Abſidem, opere vermiculato circa annum Domini DC. XXIV. exornatam, in qua Honorius, huius nominis primus, qui ſacram Beatæ Agnetis Aedem via Nomentana conſtruendam, & Abſidem muſiuo decorandam curauit, vt Anaſtaſius Bibliothecarius teſtatur, &

carmina in Abſide indicant; ſandalijs alba cruce ſatis conſpicua inſignitis calceatus, & Eccleſiam manu geſtans extare cernitur. Hic enim, dum viueret, in Abſide ipſa pictus fuit, ſicut ea, quæ diximus, id nobis facile perſuadent. Quamuis autem Honorius Primus crucis ſignum ſuper ſandalijs geſtarit, Honorius tamen III. & IV. ex nobiliſsima Sabellorum Familia crucem in ſandalijs non habent: Ille enim ad ſanctam Bibianam circa annum Dom. M.CC.XL. ad ianuam Eccleſiæ pictus; hic vero in Aracæli circa annum Domini M.CC.LXXXVII. ex marmore effictus, Romæ conſpiciuntur.

In Oratorio, ſeu potius Eccleſia S. Venantij, nunc ſanctæ Mariæ ad Fontem nuncupata, prope Baptiſterium, ſiue Fontem Lateranenſem, extat Abſis opere teſſellato exornata, in cuius fornice, præter aliquot Imagines ſacras, pictus cernitur Ioannes IV. Dalmata, qui, vt Anaſtaſius Bibliothecarius & Panuinius teſtantur, eam ſtruxit Eccleſiam circa annum Domini DC.XXXIX. dictamq. Abſidem picturis muſiuis ornauit. Inter alias Imagines opere muſiuo pictas, duo Pontifices Romani, necnon Martyres duo, ſandalijs paruula nigri coloris cruce inſignitis calceati conſpiciuntur: quorum Pontificum alter, ad dextram videlicet poſtremo loco pictus, eſt Ioannes IV. Eccleſiam manu geſtans, quippe qui eam conſtruendam curarit. Quam item rem Verſus aliquot, qui inibi leguntur, nos aperte monent. Pontifex, ad ſiniſtrā poſtremo loco pictus, librumq. manu tenens, vt Panuinio placet, eſt Theodorus, Ioannis ſucceſſor: qui, vt idem ait Panuinius, Eccleſiam fortaſſe, vel, vt ego arbitror, Abſidem a Ioanne inchoatam perfecit; hinc in ea pictus cernitur. Cur autem hoc loco Venantius, & Domnio, & extra Abſidem, Maurus, Martyres crucem ſuper ſandalijs geſtare cernantur, ignoro, niſi id arbitrio Pictoris, vel ad Crucem Martyrij repræſentandam, factum eſſe dicam: nam Summi tantum Pontifices hunc ritum ſuper ſandalijs geſtandi crucem obſeruare ſolent: hi enim de ſe humiliter ac demiſſe ſentientes, *Cum omnes Populos communi voto*, vt Ioſephus Stephanus, Epiſcopus Oriolen. in libro de Oſculatione pedum Romani Pontificis non minus docte, vt omnia, quàm accurate ac pie cap. 18. ſcribit, *ad ſuos pedes adorandos propenſos agnoſcerent, Cruci Chriſti oſculationem potius, quàm ſibiipſis, tantum honorem deferri maluerunt, vt omnes Chriſtianos benigne ad oſcula pedum exciperent. Itaque, vt expreſſam Chriſti Imaginem referrent, & Saluatoris paſſionem in hominum memoriam redigerent, Crucem ſandalijs affixerunt, vt Chriſtiani homines eos honores, quos debitos & neceſſarios Pontifici deferebant, Cruce perſpecta, alacrius exhiberent*. Hæc Ioſe-

phus

phus Stephanus. Cur itaque Martyres, vel alij Sancti, non Pontifices Romani, calceis cruce inſignitis decorentur, non ſatis perſpicio, niſi id ad ea, quæ dixi, referam; vel ob Epiſcopalem fortaſſe dignitatem, qua Martyres ipſi, Venantius videlicet, Domnio, & Maurus fuerant inſigniti, factum id eſſe dicam, vt præſefert Pallium, quo dicti Epiſcopi & Martyres, Græcorum Epiſcoporum more, ornati cernuntur: apud namque Latinos iure communi nonniſi Summis Pontificibus, Patriarchis, & Archiepiſcopis, ex indulto autem Apoſtolico Epiſcopis nonnullis, Pallio vti licet. Sicut itaque Pallium, quod Pontifici Romano in primis conuenit, non Epiſcopo, eis datum eſt; ita & Crucem, quæ propter pedum oſculationem in ſolius Romani Pontificis ſandalijs apponi ſolet, dictis Martyribus datam eſſe opinor, ritus inuenti ratione ſiue cauſa non perſpecta.

Ad S. Martinum in Montibus inter reliquias B. Martini I. Papæ & Martyris, anno Dom. DC.XLVII. calceus in ſuperiori parte feneſtratus, & in acumine tantum obtectus iuxta formam, nuper a nobis deſcriptam, aſſeruatur. Acuminis autem pedis tegumentum coriaceum, cæruleo colore tinctum, & quibuſdam operibus ex ſerico & auro contextis ornatum extat; in quo inſtar fere huiuſce litteræ Græcæ, X, quædam Crucis imago, vt ita dicam, tranſuerſaliter acu picta cernitur, quæ ornatum facit, & quamdam Crucis ſimilitudinem refert, vt infra explicate oſtendetur. Inter eaſdem reliquias extat etiam calceus B. Silueſtri primi, holoſericus, viridi colore imbutus, non villoſus, ſed iam ob vetuſtatem ſatis decoloratus, quamdam tamen viridis coloris, & holoſerici ſpeciem referens, operibus item ex ſerico & auro contextis inſignitus. Is autem calceus quadam calcanei parte ob nimiam vetuſtatem carens, non eſt iuxta formam antiquiorem in vſu olim habitam, hoc eſt iuxta illud calceamenti genus, quo ſolæ obteguntur plantæ, ceteris pedum partibus nudis relictis, anſulis tantum quibuſdam in ſuperiori parte coeuntibus, quas ligulas vocant, reuinctum; nec item inſtar calcei eſt, quem nuper explicauimus, ſed eſt calceamenti genus, coriaceam habens ſoleam, necnon tegumentum, totam ſuperiorem pedis partem obtegens, inſtar calcei, quo nunc omnes indifferenter vti ſolent. Qua ex re in hanc ſententiam deuenio, vt calceum hunc ab eo, quo in rebus Eccleſiaſticis & in functionibus quibuſdam, ad Pontificiam præſertim maieſtatem exprimendam idoneis, Beatus Silueſter vti ſolebat, differre credam. Quamuis autem huius generis calceamentum noſtro de Cruce argumento haud omnino faueat, ipſum tamen tamquam venerandæ vetuſtatis monumentum, & memoratu

dignum,

dignum, quandam item Crucis formam latenter per aliquot linearum inuolucra repræſentans, vt infra explicabimus, ſilentio prætererire mihi viſum non fuit.

Ad ſanctam Martinam, in Foro boario ad radicem Capitolij, vetuſtiſsima extat Abſis tempore Domnionis circa annum Domini DC.LXXIX. opere muſiuo inſignita, in qua duo Romani Pontifices, vnus ad dextram, alter ad ad ſiniſtram B. Mariæ ſemper Virginis Filium in ſinu geſtantis, Pallio, iuxta morem antiquum formato, decorati cernuntur. Hunc vel Honorium primum, vel Gregorium Magnũ (qui ante Domnionem fuerunt) eſſe conijcio: quem ſandalijs paruula nigri coloris Cruce calceatum vidi, & prope eum ad ſiniſtram partem litteras haſce legi ... ORIVS. P P. ceteræ, nomen Summi Pontificis proprium complentes, collapſæ deſiderantur: alius vero Pontifex, ante Domnionem, dictam nominis proprij terminationem habere haudquaquam poteſt. Illum interea Pontificem, qui extat ad B. Mariæ ſemper Virginis dextram, Eccleſiam manu geſtans, quippequi Aedem ſacram conſtruendam, vel ſaltem reparandam curarit, Domnionem eſſe dicas oportet: Panuinius enim in adnotatione ad vitam Domnionis, a Platina deſcriptam, ait hunc in modum: *In antiquo muſiuo, quod eſt Romæ in Eccleſia ſanctæ Martinæ, hic Pontifex Domnio, non Donus, ſiue Domnus, appellatur*. Quibus verbis Panuinius Domnionis nomen ſe inibi legiſſe aperte narrat. Verum quia huius Pontificis nomen nunc eo in loco non legitur, litteras omnino perijſſe, mihi perſuadeo, ſicut in alterius Pontificis nomine aliqua ex parte factum eſſe vidi. Quare ſicut antiquior Pontifex ſandalijs cruce inſignitis calceatus cernitur, ita & alterum recentiorem fuiſſe, credendum eſt: nam calcei opere olim muſiuo facti, nunc collapſi ſunt: quorum loco, calcei rudi arte picti, ſine Cruce conſpiciuntur.

Ad Baſilicam Beati Petri, SS. Apoſtolorum Principis, Romæ a tergo Oratorij, ſiue Sacelli, vel Altaris ſanctiſsimi Sudarij Saluatoris noſtri ſupra Portam ſanctam, ad interiorem Baſilicæ partem, extat Oratorium opere muſiuo inſigni, excultoq. decoratum, & in honorem immaculatæ ſemper Virginis ac Dei Genitricis a Ioanne VII. circa annum Domini DCC.VI. conſtructum, vt Anaſtaſius Bibliothecarius, Platina, & Panuinius teſtantur, & Inſcriptio ipſa docet hiſce verbis:

† IOHANNES INDIGNVS EPISCOPVS FECIT.

Huc accedit quòd Ioãnes ad capitis tergum quadratam habet Tabulam, quæ, vt ſuperius dictum eſt, indicium ea tempeſtate viuentis

eſſe

eſſe ſolet, dum fieret pictura illa. Ioannes vero prope Imaginem B. Mariæ ſemper Virginis ſandalijs inſignitis paruula nigri coloris cruce, quæ ex quattuor lapillulis muſiuis conſtat, cernitur calceatus.

In Baſilica item S. Petri extat ſimulacrum Vrbani VI. e marmore circa annum Domini M.CCC.LXXXIX. effictum. Ad S. Ioannem in Laterano extat Martini V. Statua ſepulchralis ænea circa annum Domini M.CCCCXXXI. In atrio Monaſterij S. Saluatoris in Lauro Statua Eugenij IV. marmorea circa annũ Dom. M.CCCCXLVII. In Baſilica etiam ſancti Petri extant quæ infra leguntur Statuæ ſepulchrales, hoc eſt Nicolai V. circa annum Domini M.CCCC.LV. Calixti III. in atriolo prope Sacellum Sixtianum M.CCCC.LVIII. Pij II. M.CCCC.LXIV. Pauli II. M.CCCC.LXXI. Sixti IV. M.CCCC.LXXXIV. Innocentij VIII. M.CCCC.XCII. Pij III. M.D.III. In Eccleſia ſanctæ Mariæ ſupra Mineruam extat Leonis X. Simulacrum ſepulchrale, & in Capitolio Statua item marmorea circa annũ Dom. M.D.XXI. Horum omnium Romanorum Pontificum, & aliorum his recentiorum, hoc eſt Pauli III. Pauli IV. Pij V. Gregorij XIII. & Sixti V. Statuas vidi calceatas ſandalijs cruce inſignitis. Vidi etiam alios Romanos Pontifices opere teſſellato effictos, Honorio I. antiquiores, ſed propter magnam picturarum vetuſtatem calceos collapſos reperi. Contra vero vidi ad ſanctum Laurentium in Lucina pictam Sixti III. imaginem, & quidem peruetuſtam; necnon Paſchalem I. ad ſanctam Praxedem, & ad ſanctam Cæciliam circa annum Dom. DCCC.VII. & Gregorium IV. ad ſanctum Marcum circa annum Dom. DCCC.XXX. opere muſiuo pictos, ſed ſandalia ſine cruce geſtantes. Id quod non ſine incuria vel Pictorum, vel eorum, qui picturas faciendas curabant, factum videtur, vt cernere eſt in Abſide Eccleſiæ ſanctæ Mariæ trans tiberim circa annum Domini M.C.XLIII. opere teſſellato decorata, in qua præter alias Imagines, Romani Pontifices, Beatus ſcilicet Petrus Apoſtolus, Calixtus, Iulius, Cornelius, & Innocentius II. qui opus muſiuum faciundum curauit, picti conſpiciuntur: ſed Cornelius ſolus, qui paſſus eſt anno Domini CC.LIII. calceos cruce inſignitos geſtare cernitur. Idipſum confirmatur per Bonifacij IX. Statuam marmoream in Baſilica ſancti Pauli aſſeruatam, & circa annum Domini M.CCCC.XL. effictam, quæ calceos ſine cruce habere conſpicitur; alios tamen Pontifices ante Innocentium II. & Bonifacium IX. ſandalia non ſine cruce geſtare vidimus. Nam ſi antiquiores Pontifices calceos cruce inſignitos geſtaſſe conſtet, eumdem etiam ritum a recentioribus obſeruatum fuiſſe, fatearis neceſſe eſt.

H 2 Quam-

Quamuis autem ante Honorium I. qui Pontifex renunciatus fuit circa annum Dom. DC.XXII. & anno Dom. DC.XXXV. obijt, hunc ritum ob Abſides Eccleſiarum opere muſiuo decoratas, & nimia vetuſtate vel omnino, vel maiori ex parte collapſas, in vſu habitum inuenire non potuerim; ipſum tamen antiquiorem eſſe conijcio, etiamſi Scriptores tam antiqui, quàm recentes, de ſandalijs loquentes, nullam penitus, vt dixi, mentionem de cruce fecerint, quippequi de ſandalijs Epiſcoporum, Sacerdotum, & Diaconorum abſolute ſumptis, deq. eorumdem tantum forma, & ſignificatu ac miniſterio verba fecerunt, prætermiſſo ritu, ad oſculationem pedum Romani Pontificis inuecto. Quòd autem Beatus Gregorius Magnus huius generis ſandalia, hoc eſt calceos cruce inſignitos geſtarit, id nobis facile perſuadet, quòd inter Pontificatum Beati Gregorij Magni, & Honorij Primi, quem calceis cruce ornatis vſum fuiſſe vidimus, nonniſi viginti annorum ſpatium plus minusve interceſſit. Hinc vero adſimile eſt, vt idem huius generis ſandalia geſtandi ritus ab Honorio I. qui obijt anno Domini DC.XXXV. vſurpatus, apud Gregorium Magnum & alios Pontifices, eius Prædeceſſores, in frequenti vſu haberetur: Honorius namque Primus, Natione Campanus, ob breuem temporis intercapedinem, quæ inter eorumdem Pontificatus interiecta erat, non ſolum ipſum Gregorium, qui anno Domini DC.IV. vel ſecundum Trithemium DC.V. ex hac vita deceſsit, verumetiam Pelagium, Gregorij prædeceſſorem, videre potuit; immo quòd eos viderit, credi poteſt, ac debet.

Illud præterea ad vetuſtiſsimam ſuper ſandalijs Summorũ Pontificum crucis ſignum geſtandi conſuetudinem comprobandam, ſcitu ſatis dignum videtur, quòd Panuinius dum vitas Summorum Pontificum, nondum in lucem editas, conſcriberet, eorumdemq. Imagines ad viuum exprimendas curaret, in Abſide quadam vetuſtiſsimo muſiuo decorata vel Beati Siluestri, vel alterius ex antiquioribus Romani Pontificis Imaginem a calce ad caput integram, ſandalijs paruula inſignitis cruce pictam inuenit, eamq. tamquam perpetua memoria dignam inter inſigniores Summorum Pontificum Imagines ad viuum expreſſas penes ſe habebat, ceteris, quas Pictorum arbitratu pictas dijudicabat, prætermiſsis, ſicut Siluius Antonianus, Sanctiſsimi D. N. Clementis VIII. cubiculi Præfectus, apprime eruditus, necnon ſpectatæ integritatis, probatæq. fidei vir, ſplendide teſtatur, dictamq. Imaginem a Panuinio ſibi oſtenſam præſcriptum in modum calceatam ſeſe vidiſſe omnino, nullaq. hæſitatione affirmat.

Hæc

Hæc de Cruce ſuper ſandalijs Romani Pontificis antiquitus geſtari ſolita. Qua in re tamquam ab alijs nondum explicata, mihi immorari viſum fuit.

K Tunica Siluiæ inferior pſeudolactini coloris eſſe a Io. Diacono dicitur. Color pſeudolactinus eſt color exalbidus, quaſi falſam quandam albedinem, ſiue vt opinor leucophæum, id eſt colorem quendam ex albo & nigello mixtũ, vel, vt ſic dixerim, cinericiũ referens. Nam Græce ψευδὴς, Latine ſonat falſum, eoq. vtimur in compoſitione, vt Pſeudolus, ideſt falſus ſeruus; Pſeudographus, ideſt falſarius; Pſeudopropheta, ideſt falſus propheta, & alia id genus permulta. Color itaque Pſeudolactinus a falſo dictus lacte, per quod Ioannes Diaconus albedinem quandam intelligi voluit, ſignificat falſum album, ideſt exalbidum, ſeu cinericium, albedinem quodam modo imitantem.

L Tunicam Siluiæ inferiorem, quam Pſeudolactini coloris fuiſſe ſcribit Ioannes Diaconus, duabus Zonis diſtinctam ait. Zona etſi proprie pro cingulo ſumi ſolet, hoc tamen loco per Zonas a Diacono commemoratas, non niſi faſciolas quaſdam veſtium muliebrium extremitatem circumquaque ambientes, & ad ornatum elaboratas, accipi poſſe autumo; vna enim Zona infra alteram quodam interuallo, & ornatum, & diſtinctionem veſtis quandam reddit, ita vero, vt duæ tunicæ inſtar duarum Dalmaticarum eſſe videantur: nam Dalmatica in extremitate pro ornatu habet limbum quendam, quo faſciola ſiue Zona ipſa, de qua eſt ſermo apud Ioannem Diaconum, eſt paulo latior, vt ipſemet affirmat. Huc ſpectare videtur illud, quod Iſidorus lib. 19. cap. 22. etymolog. de nominibus veſtium ſcribens, de Segmentis ait: *Segmenta Zonis quibuſdam, & quaſi præciſamentis ornata: nam particulas cuiuſque materiæ abſciſſæ præſegminas vocant*. Hæc Iſidorus.

M Siluia Mitram matronalem candentis brandei raritate niblatam in capite geſtaſſe (teſte Ioanne Diacono) legitur. Mitra vtebantur Matronæ, vt innuit Varro lib. 4. de lingua Latina. Iſidorus lib. 19. cap. 31. ait: *Mitra eſt pileum Phrygium, caput protegens, quale eſt ornamentum deuotarum: ſed pileum virorum eſt, mitra autem feminarum*. Quòd autem Mitra ſit tegmen quoddam ad ornatum capitis muliebrem, ex Iſaiæ cap. 3. conſtat: quin Mitra viris probroſa erat, vt ex Luciano, Virg. 4. & 9. Aeneid. & alijs, colligi poteſt.

Mitra igitur Matronalis, vt alias Mitræ formas & ſignificationes poſthabeam, erat quoddam capitis ornamentum muliebre, ſed varias, & Matronarum, & Adoleſcentularum, aut Virginum Mitras

apud varias Nationes fuiſſe opinor. Apud Phryges Mytra ſumebatur pro muliebri ad ornatum capitis Adoleſcentularum corona, ex qua pendebant faſciolæ, quæ phylla dibebantur, quòd foliorum vel florum inſtar dependerent. Hinc Virgil. lib. 9. Aeneidos ait:

Et tunica manicas, & habent redimicula Mitra.

De Mitra Virginali ſermonem habet Optatus Epiſcopus Mileuitanus lib. 6. aduerſus Parmenianum.

Iudith Hebræa in Scriptura ſacra (lib. de hiſtoria eiuſdem cap. 9.) Mitram pro ornatu capitis geſtaſſe legitur: quam ſcilicet Mitram Lyranus cucufam appellat muliebrem, hoc eſt, vt ego interpretor, calanticam, capitis videlicet ornatum muliebrem; Noſtrates autem cuffiam appellant. Muliebre autem capitis ornamentum (vt dixi) varium fuit. Turcæ hodie, & aliæ Nationes Orientales pileis turbinatis ex linteo velamine, vel ex tela ſerica contextis vtuntur: eundemq. fere in modum Turcarum feminæ, vt in Chronicis Turcicis 3. par. cap. 3. & 4. legitur, pileis turbinatis, & acuminatis caput ornare ſolent. Huius generis ferè ornamento, pileo ſcilicet turbinato, quod Mitra appellabatur, Matronæ olim Romanæ vtebantur, vt innuit Varro libro quarto de lingua Latina. Quæ ſane res comprobatur ex Statuis antiquarum Matronarum marmoreis, quæ multis in locis, & præſertim Romæ ad hanc vſque diem conſpiciuntur. Huius generis Mitram candentis brandei raritate niblatam, hoc eſt, ex candente brandeo contextam, Siluia geſtaſſe legitur apud Ioannem Diaconum. *Brandeum*, vt colligitur non ſolum ex Ioanne Diacono in hoc loco, & lib. 2. cap. 24. ſed etiam ex ipſomet Gregorio Magno lib. 3. epiſt. 30. erat ſudariolum album, ſeu velum lineum, vel ſericum, ex quo Mitram Siluiæ ad ornatum capitis contextam fuiſſe, dicendum eſt. Quid autem vox illa, *niblatam*, proprie ſibi velit, inuenire non potui: eamq. barbaram eſſe credo, vſurpatam hoc loco pro, *diſtinctam*, vel *nubilatam*, ideſt nubis inſtar factam, ſeu potius ex raritate ſiue ſubtilitate candentis, ſeu candidi linteoli contextam. Vel, *niblata*, eſt vox ob librariorum oſcitationem corrupta pro, *nimbata*; a nimbo dicta: nimbus enim non ſolum eſt pluuia repentina & præceps, ſed etiam faſciola tranſuerſa ex auro aſſuta in linteo, quod eſt in fronte feminarum, teſte Iſidoro lib. 19. etymologiarum cap. 31. de capitis feminarum ornamentis. Hac voce, *nimbata*, vſus eſt Plautus in Pœnulo, dicens:

Quo magis eam aſpicio, tanto magis nimbata eſt, & nuga mera.

Lumen item, quod circa Angelorum capita pingitur, vt idem

Iſido-

Iſidorus ait, nimbus vocatur, licet nimbus ſit denſitas nubis. Dici ergo poteſt Mitra candentis brandei raritate nimbata, vel quia Mitra nimbo erat ornata, vel ex candido & raro vel ſubtili velamine faſciata, ſiue inſtar candidæ nubis turbinata. Hæc ad ſenſum per coniecturam; quid enim vox illa, *niblata*, quæ in omnibus Ms. Vaticanis ita legitur, proprie ſignificet, me omnino ignorare fateor, multis ac varijs Dictionarijs penes me extantibus, necnon recentioribus & antiquis Auctoribus diligenter conquiſitis, & accurate perluſtratis. Vt vt res ſeſe habeat, Mitram illam ad ornatum capitis a Matronis olim geſtari ſolitam, ex ſudariolo quodam aut velo tenuiſsimo contextam, ſiue faſciatam, vel turbinatam fuiſſe mihi perſuadeo, & pro comperto habeo, ſicut in antiquis ſimulacris feminarum marmoreis, quæ Romæ & alibi paſsim cernuntur, videre licet. Huic adſimile videtur eſſe illud, quod reperitur in Stola quadam Sacerdotali perantiqua, acu inſignita vel variata, & quaſi penicillo picta, quæ Romæ in Sacrario Pontificio ad hanc vſque diem aſſeruata cuſtoditur. In hac enim Stola vetuſtiſsima, & pulcherrima quidem, inter alias Imagines ſacras, quæ inibi conſpiciuntur, extat Beatæ Mariæ ſemper Virginis, & Dei Matris Imago, huius generis Mitram ad ornatum capitis geſtans. Circa vero eius Imaginem hæ notæ Græcæ MP. ΘY, hoc eſt Μήτηρ θεοῦ, ideſt Mater Dei, acu inſignitæ leguntur. Quæ ſane res magnam nobis de Mitra illa, ad ornatum capitis muliebrem olim inuenta, fidem facit.

Hæc de ſancti Gregorij, Gordiani, ac B. Siluiæ Imaginibus; nunc reliquum eſt, vt, Mitræ parte ſancti Silueſtri, & antiquis Summorum Pontificum ſandalijs perſpectis, ad Scholia in Beati Gregorij Librum Sacramentorum tandem aliquando accedamus.

DE MITRA SANCTI SILVESTRI PAPÆ.

MITRAE Sanctis Silueſtri Papæ partem, ſiue anteriorem medietatem ære inciſam ad venerandam Mitræ Pontificiæ antiquitatem, occaſione ſeſe oblata, indicandam, hoc loco apponere viſum eſt, etiamſi Beati Gregorij Imaginem nudo capite incidendam curarim ob cauſas initio enarratas. Hanc vero Mitræ partem inter ſacras reliquias ad ſanctum Martinum in Montibus aſſeruatam, ad amuſſim vna cum litteris & Imaginibus repræſentare ſtudui, etſi acu ſatis imperite pictam, prout illa ætas ferebat, in qua tam ſculpendi, quàm pingendi artes, iam diu mendis & ineptijs ſcatentes, deflorueràant. Quamuis Mitræ medietas, quæ ad ſanctum Martinum in Montibus aſſeruatur, & quanenus ad latitudinem & altitudinem maior ſit, ipſam tamen in eam quantitatem incidendam curaui, vt in eadem pagina facie Mitra cum calceis in eam item paruitatem contractis comprehenderetur. Mitra vero coloris viridis holoſerica, non villoſa, phrygiana eſt, vt ſuo loco explicaui, dum de Mitra Summorum Pontificum ſermonem habui.

De ſancti Silueſtri Primi, ſancti Martini Primi, & Honorij Primi Summorum Pontificum ſandalijs, ſiue calceis.

CAlceus, quem ſanctus Silueſter geſtabat, viridis etiam coloris, holoſericus, non villoſus, quibuſdam operibus ex ſerico & auro contextis ornatus, ad ſanctum Martinum in Montibus inter eaſdem reliquias aſſeruatur. Huius generis calceum (quem Græci σανδάλιον vocant) quamuis ab eo, quo in functionibus Eccleſiaſticis ad Pontificiam maieſtatem referendam Beatus Silueſter vti forſan ſolebat, differre credam; eum tamen ſine Cruce omnino eſſe inficias ire non audeo, dum nodos ſuper ſandalium confectos diligenter ſpecto, ac perpendo: nodi namque ipſi per aliquot linearum implexionem ſiue inuolucra, ornatum præſtant, pluresq. Cruces efficiunt & comprehendunt.

Calceus item, quem ſanctus Martinus geſtabat, eodem in loco nuper commemorato aſſeruatur: in cuius acumine tegumentum extat coriaceum, cæruleo colore imbutum, & quibuſdam etiam operibus ex ſerico & auro contextis ornatum. Hic Calceus inſtar ſandalij Honorij Primi fuiſſe cernitur, tegumento calcanei, & ligulis aſtrictorijs ob vetuſtatem carens: in cuius calcei acumine ornatus ille formam Græci characteris huiuſce χ χ. vel litteræ Seruianæ χ, χ, quodam modo referens, quamdam Crucis imaginem, tranſuerſalem tamen, repræſentare videtur. Hinc non deſunt qui per haſce litteras, Crucem ſatis belle repræſentari poſſe, ſcribant. Hæc duo ſandalia, quamuis explicatam Crucem non habeant, ea tamen ob rationes alibi enarratas, ære incidenda, & hoc loco apponenda curaui.

Calceus Honorij poſtremo loco repræſentatus, ad Abſidem Eccleſiæ ſanctæ Agnetis via Nomentana ab eodem Honorio opere muſiuo exornatam, pictus extare cernitur, vt fuſius oſtendi, dum de caligis ſiue calceis Gordiani, Summorumq. Pontificum ſandalijs, Cruce inſignitis, verba feci. Ad Abſidem namque ipſam, circa annum Dom. DC.XXIV. *conſtructam, Honorius Primus, huius generis ſandalijs alba Cruce ſatis conſpicua decoratis calceatus cernitur. Hinc calceum ipſum & ad vetuſtum ſuper ſandalijs Crucem geſtandi ritum indicandum, & ad antiquam ſandaliorum formam ob oculos poſitam, facilius explicandam, hoc loco repræſentandum cenſui: antiquiora enim ſandalia etſi ſoleam tantum & ligulas habebant aſtrictorias, vt loco ſuperius citato ſatis dictum eſſe reor; omnes tamen ferè Pontifices, qui in muſiuis antiquis picti repræſentantur, iuxta calcei Honorij Primi formam ſandalia geſtare conſpiciuntur. De ſolea vero S. Petri Beatus Bonauentura mentionem facit: eamq. ad ſuum vſque tempus Romæ aſſeruatam fuiſſe teſtatur To.7. p.4. in illo de ſanctorum Apoſtolorum ſandalijs Opuſculo, in quo multis Scripturæ ſacræ locis, ſanctorumq. Patrum teſtimonijs in medium allatis, & explicatis, doctiſsime, vt omnia, explanat, & erudtiſsime docet, quomodo & quando Saluator noſter Chriſtus, Apoſtoli, ac Diſcipuli eius inceſſerint diſcalceati.*

PARS MITRAE
S· SILVESTRI PAPÆ·I·
AVE REGINA CELI
CALCEVS·S·SILVESTRI PAPÆ·I
CALCEVS·S·MARTINI·I·PAPÆ ET MART·
CALCEVS HONORII PAPÆ·I·

Franciſcus Peres Collado Hiſpalenſis

R. P. F. ANGELO ROCCHÆ CAMERTI

Sacrarij Pontificij Præfecto S.

QVEMADMODVM muneris oſtenſi editionem Populus flagitare olim ſolebat;ſic promiſſum opus,& ab Auctore ipſo propoſitũ, quaſi a munerario eruditi ſolcnt expoſcere. Et merito quidem. Quod enim olim in munerum editione libelli præſtare ſolebant, id in editione alicuius librj crebræ ipſius Auctoris promiſſiones præſtant: nam frequentes de hac re habiti ſermones, & ſæpe ſæpius data fides,videntur excitare deſiderium eorum, qui hiſce interfuerunt promiſſis. Sapienti pauca. Scholia in Sacramentarium Beati Gregorij a te conſcripta, coram ſæpe conqueſtus ſum, cur in angulo lateant, & lucem iam non aſpexerint. Sed fruſtra de hac re verba facio, cum videaris ea nonum velle reſeruare in annum, & tineis & blattis depaſcenda tradere. Quid ni hæc cogitem? Hac tua cunctatione refers mihi illum Callipedem, de quo M. Cicero aiebat: *Biennium præterijt, cum ille Callipedes aſsiduo curſu cubitum nullum proceſſerit.* Quid Callipedi ſimilius? Biennium iam præterijt, tertius iam agitur annus, & promiſſa Scholia haud ſcio cui bono negentur. Inter eruditos viros eidem culpæ affinis iudicatur, qui æs alienum contractum non diſſoluit, & qui datam fidem frangit, & promiſſa in hoc genere non implet. Caue itaque, ne litterati diem tibi dicant, & te in hominum eruditorum iudicium ducant; & ſi velis dicere te promiſſi violati non eſſe reum, verbis extremis Præſationis Tomi V. operum Beati Gregorij quaſi chirographo conuincaris. Quando igitur Scholia ſunt iam a te limata, ne diem ex die ducas, & nos inanibus promiſſis amplius deludas; ſed ſi bonum nomen vis exiſtimari, ſolutionis tarditatem auctario aliquo compenſa; & qui Scholia tantum pollicitus fueras typis mandare, illa, quæ meditatus fueras ad Beati Gregorij, eiusq. Parentum Imagines, necnon ad eiuſdem Sancti vitam accurate intelligendam, quaſi cumulum adde; vt, ſi qua per tuam iſtam cunctationem in te mali nominis macula inſedit, & per hoſce annos inueterauit, hoc auctario deleri poſſit. Vale erudititiſſime vir, & in dies maiora, & tuis exantlatis laboribus, & tuo ingenio digna, in lucem ede. Romæ Kalendis Maij M. D. XCVII.

LECTORIBVS
F. ANGELVS ROCCA CAMERS
APOSTOLICI PALATII SACRISTA.

GRAVISSIMAE *ac diuturnæ ægritudines, quas olim (Lectores humaniſſimi) perpeſſus fui, effecerunt, vt Scholia hæc, iam diu promiſſa, & a me pridem conſcripta, ad hanc vſque diem fuerint protracta, & dilata: Opera enim Beati Gregorij Magni in Vaticana Typographia ſuperioribus annis impreſſa, & ſub felicibus Auſpicijs, piaq. Clementis VIII. munificentia ad finem tandem aliquando perducta (quibus poſt multos, incredibilesq. labores extremam mihi manum imponere contigit) me in lectulo ob aduerſam valetudinem ſemiuiuo iacente, diuulgata ſunt, hominum videlicet proſpectui expoſita. Præterea Ego, & iure quidem, animo & corpore ita conſternatus euaſi, vt multorum menſium interuallo nonniſi animi & corporis virium reparationem cogitare quiuerim. Alia deinde munia, quæ me a Typographia ipſa, cui in ſanctorum Patrum monumentis emendandis & imprimendis nouem iam fere annos operam dedi, omnino amouerunt; mihiq. ad Scholia imprimenda, etſi maximopere propenſo, procraſtinare facile ſuaſerunt. Poſtremo autem tantæ hac in re præſtanda cunctationis me ſuppuduiſſe fateor, cum tertius iam annus me ante oppreſſerit, quàm promiſſis reſpondere potuerim: frequens tamen ſuaſio Litteratorum hominum, qui huius generis pollicitationem in Quinti Tomi Operum Beati Gregorij fronte iam impreſſam, tamquam vanam, maiorem in modum non ſemel damnarunt, pudorem tandem meum aliquando vicit, fugauitq. Quid in hoc Sacramentorum Libro emendando, & Scholijs illuſtrando præſtiterim, iudicent alij: Quantum vero ſuſceperim laboris, non ſum neſcius. Hunc etenim manuſcriptum Librum, Librariorum incuria ſiue inſcitia, ita næuis deturpatum, ita cicatricibus confoſſum, immo ita mutilum & deprauatum, atque ita diſcerptum reperi, vt facies ipſa in ipſa plane facie non agnoſceretur, ſicut ij, qui mecum in Typographia Vaticana degebant, locupletes huiuſce rei poſſunt eſſe teſtes. Vt autem natiuam ei faciem, vtcumque potui, reſtituerem, multa errata, à Librarijs aperte commiſſa, ſublata ſunt; nonnulla*

vero

vero Codicum item manuſcriptorum collatione à mendis vindicata ſunt; alia denique coniecturis, & ſcholijs indigentia, tum ob rerum, ac vocum obſcuritatem, tum etiam ob vetuſtum ſcribendi modum ea in ętate vſurpatum, immutata relicta ſunt, & ſuis in locis declarata, vt Codicis manuſcripti antiquitas indicaretur. Hinc confuſis ordinem, obſcuris lumen, dubijs certam notitiam reddere ſtudui: & quamuis, in litteris pręſertim, me nihil eſſe ſciam; tamen, vt aliquid hac in re forem, non parum adlaboraui. Hęc, vt meę cunctationis rationem in medium afferrem, meamq. in Librum Sacramentorum induſtriam explicarem, mihi dicenda videbantur. Rem ego nec paruam, nec tarde quidem fuero aſſecutus, ſi cunctando rem ipſam ſatis congruenter reſtituiſſe videbor: Sat enim cito, ſi ſat bene. Vos autem meam retardationem & moram, etſi nimium longam, & odioſam, iuſtis tamen de cauſis admiſſam, ęqui boniq. facite: meamq. operam publicę commoditati, & vtilitati pręſtitam, qualiſcumque ſit, accipere ne grauemini. Valete. Romę, in Sacrario Pontificio Kalendis Auguſti M. D. XCVII.

SCHO-

SCHOLIA
IN LIBRVM SACRAMENTORVM
B. GREGORII MAGNI

A F. ANGELO ROCCA CAMERTE
Sacrarij Pontificij Præfecto
conſcripta.

DE LIBRI NOMINE, ET AVCTORE.

ANTEQVAM SCHOLIA IN B. GREGORII MAGNI Sacramentorum Librum aggrediamur, duo potiſſimùm ſcitu digna videntur, atque illud in primis, cur ſcilicet huius generis Codex preces, & orationes complectens Liber Sacramentorum, vel potius Sacramentarium, ſiue Sacramentarius liber nuncupetur. Olim namq. (vt Pamelius teſtatur) ſacramenta vocitabantur non ſolum Miſſæ ſacrificium, verumetiam Miſſarum orationes, quæ Euchariſtiæ ſacramentum in primis circumſpiciunt, quæq. Collectæ item dicuntur ob rationes ſuo loco aſſignandas. Hinc Codex, quem præ manibus habemus, Liber Sacramentorum, vel potius, & rectius fortaſſe, ſaluo meliori iudicio, Sacramenrarius inſcribi ſolet, vt videre eſt apud veteres, & probatiſſimos Catholicæ Eccleſiæ Scriptores: è quorum numero ſunt Albinus Flaccus Alcuinus de Eccleſiaſticis officijs, cap. de Quadrageſima in Sabbato ante Palmas, & feria ſexta in Paraſceue: Amalarius Fortunatus lib. 1. in ſecunda Præfatione, non ſemel; & cap. 1. 9. 12. 23. & lib. 3. cap. 40. & lib. 4. cap. 23. 30. 42. Micrologus cap. 13. 24. 25. 31. 42. 49. 55. Hi omnes dictis in locis non libri Sacramentorum, ſed Sacramentarij voce ſemper vſi ſunt. E recentioribus autem Scriptoribus, itemq. probatiſſimis, Io. Franciſcum de Pauinis in Canonizatione S. Bonauenturæ ante art. 1. par. 1. Tom. 7. Io. Stephanum Durantum, lib. 2. de ritibus Eccleſiaſticis cap. 17. nu. 8. Cæſarem Baronium S. R. E. Cardinalem in Martyrologio die 18. Ianuarij, & Iacobum Pamelium in Præfatione ad Micrologum, Sacramentarij nomine vſos fuiſſe inueni: Nam, tametſi Pamelius in ſecundo tomo liturgicõn in Prologom. de Beati Gregorij Sacramentorum codice, rectius Sacramentorum librum, quàm Sacramentarium inſcribi affirmat; in loco tamen citato dictum librum Sacramentarium abſolutè nuncupauit. Quamuis itaque ſolus Vualafridus Strabo huic ſcribendi modo ſuis in ſcriptis aduerſari videatur; & exemplaria MS. quæ à Librariorum arbitrio plerumque pendent, Vualafrido fauere videantur; tamen ad ambiguitatem ſaltem vitandam, Sacramentarium, quàm Librum Sacramentorum rectius inſcribi debere, videtur. Si enim huius generis opus, à B. Gregorio conſcriptum, Liber Sacramentorum inſcribatur, ſeptem Sacramenta Eccleſiæ in eo comprehendi facilè quis illicò ſuſpicabitur. Si autem Sacramentarium, vel Sacramentarius nuncupetur, non ſacramenta, ſed ſacramentalia, quæ circa Euchariſtiæ ſacramentum verſantur, in eo contineri quiſque poterit non ab re iudicare. Vtcumque autem ſit, Opus, de quo loquimur, Liber Sacramentorum inſcriptum non inconſultò relictum eſt, ob codices MS. Vaticanos, qui Sacramentorum libri nomine prænotantur, & præſertim ille, ceteris inſignior, quem impreſſimus.

Reliquum eſt, vt ſecundo loco à nobis propoſitum explicemus. Nam huius generis

codicem opus Gelaſij Papæ nomine prius editum inuenio; Deinde à Gregorio Magno reformatum. Et nonnullis rebus ab alijs poſtremò auctum, vt Vualafridus Strabo in lib. De rebus Eccleſiaſticis c.22. teſtatur in hanc verborum formam: *Gelaſius Papa tam à ſe, quàm ab alijs compoſitas preces dicitur ordinaſſe, & Galliarum Eccleſia ſuis orationibus vtebantur, quæ & adhuc à multis habentur. Et quia tam incertis Auctoribus multa videbantur inſerta, & ſenſus integritatem non habentia, curauit B. Gregorius rationabilia quæque coadunare, & ſeclusis ijs, quæ vel nimia, vel inconcinna videbantur, compoſuit Librum, qui dicitur Sacramentorum, ſicut ex titulo eius manifeſtiſſime declaratur. In quo ſi aliqua inueniuntur ad hunc ſenſum claudicantia, non ab illo inſerta, ſed ab alijs minus diligentibus poſtea credenda ſunt ſuperaddita.* Hæc Vualafridus; cuius verba ad verbum hoc loco recitauimus, ne ipſa amplius tanquam Scholijs hiſce pro quibuſdam locis dilucidandis, frequenter deſeruientia, repetamus. De hac item re luculentiſſimum extat teſtimonium Ioannis Diaconi in vita ipſius Gregorij Magni lib. 2. cap. 17. in quo ait hunc in modum: *Sed & Gelaſianum Codicem de Miſſarum ſolemnijs multa ſubtrahens, pauca conuertens, nonnulla adijciens, pro exponendis Euangelicis lectionibus, in vnius libri volumine coarctauit.* Hæc de libri Sacramentorum nomine, & Auctore pro ſolutione dubitationum, quæ alicui ſeſe offerre poſſent.

S. C H O L I A.

Pag. 49. B. *Item dicitur, GLORIA IN EXCELSIS DEO, ſi Epiſcopus fuerit, &c.* Alij Codices habent; *affuerit*. Sed prior lectio videtur magis congruere verbis ſubſequentibus, quæ ſunt: *A Presbyteris autem minime dicitur niſi ſolo in Paſcha*. Nunc autem alius viget vſus.

Ibidem legitur: *Deinde ſequitur Apoſtolus*. Alij Codices MS. habent: *Deinde legitur Epiſtola*. Hæc autem lectio eſt prioris declaratiua ipſam emendans.

Pag. 49. E. In prima Canonis parte, quæ incipit hiſce verbis: *Te igitur*, Aliquot conſignationes Crucis, quæ nunc fiunt in ipſo Canone, inter illa verba: *Hæc dona, Hæc munera, Hæc ſancta ſacrificia illibata*; Et inter illa alia: *Benedictam, Adſcriptam, Ratam, &c.* Atque alijs in locis, non extant, negligentia fortaſſe Librariorum prætermiſſæ. Hæ namque Crucis conſignationes omnes antiquæ ſunt, & myſteriorum plenæ, quæ dictis in locis, & alibi deſiderantur: quia non ſolum ante conſecrationem ad ſanctificandum oblata; ſed etiam poſt conſecrationem ad Chriſti Saluatoris Paſſionem, ac mortem repræſentandam toties in Canone repetuntur, vt aperte docent S. Auguſtinus lib. de Spiritu ſancto, Micrologus de Eccleſ. obſeru. cap. 15. Amalar. Fortun. lib. 3. de Eccl. offi. cap. 24. Iuo Carnoten. ſerm. De Conuenientia veter. & nou. Sacrificij. S. Thom. 3. par. q. 83. art. 5. S. Bonauen. in expoſit. Miſſæ. Gabriel Biel in Can. Miſſæ. Gulielmus Durandus lib. 4. De Diuin. offic. In expoſit. Can. Stephanus Durantus De ritibus Eccleſ. & alij permulti. Hæ tamen conſignationes ſuis in locis repoſitæ non ſunt, vt textus, prout iacet, fideliter oſtendatur, apertiſſimis mendis, & innumeris quidem, tum ad punctuationem, & ad orthographiam, tum etiam ad voces ipſas pertinentibus, exceptis, quæ ſine vlla hæſitatione corrigi debebant.

Pag. 50. A. Legitur in Codicibus MS. Vaticanis *Tathæi*; pro *Thaddæi*. Hanc enim vocem Tathæus per Aphæreſim figuram originem à fonte Hebraico trahere ſuſpicari poſſumus, hoc eſt ab eo nomine, quod eſt Mattathias: ideſt Donatus à Domino vel Donum Domini, hæc namque vox, quæ componitur ex Mattath, quod eſt donum, vel donans; & Ia, Deus, vel Dominus, quaſi Donum Dei, vel Domini interpretatur. Eandem ſignificationem habet Matthias per figuram ſyncopen, ſyllaba media detracta, necnon Matthæus, ideſt Donatus. Græci enim (ια) in (αι) diphtongum conuertunt, dum aliquid ab alijs linguis transferunt in ſuam: Eam autem Græcorum diphtongum Latini per (ae) pronunciare ſolent. Quare hi nonnihil à Græcis in formandis vocibus mutuantes; ex α, & ι, formant diphtongum (ae) dicentes, Matthæus. Hinc Tathæus per Aphæreſim quaſi Mattathæus, vel Mattathias, *Mat*, ſyllaba detracta, formatur. Cum vox igitur, *Tathæus* tam bellè ad Hebraicam vocem accedat; hanc dictionem, non illam, retinendam eſſe duxi. Adde etiam, quòd Pa-

melius in Sacramentorum item libro, quem ſub Gregorij Magni nomine impreſſit, hanc vocem, *Tathai*, hoc loco inuenit, & reliquit: ſed in margine, *Tadai*, appoſuit cum aſteriſco. Thaddæus autem, Laudans, ſiue Confitens Latine dicitur.

Pag. 50. B. *Qui pridie quàm pateretur*. Hoc in loco deſiderantur duæ particulæ, quæ in Miſſali nunc extant; ſed eæ non inconſultò relictæ videntur. Legitur enim *Eleuatis*, ſine coniunctione, *&*: ita etiam *Dedit*, abſque particula enclitica iſta, *que*.

Pag. 50. D. *Super Diptycha*, Mendoſe legebatur, Dyptitia. *Diptychum* enim ſiue δίπτυχον, *Diptychon* Græce, duplicatum Latine dicitur, à δὶς, *bis*: & πτὺξ, vel πτυχὴ, plica. *Diptycum* autem pro duabus tabulis, quarum vna viuorum, altera vero mortuorum nomina continebat, quæ in Miſſa publice recitabantur, hoc ſumitur loco. Viuorum enim nomina in illa Canonis parte, quæ incipit: *Memento Domine*: poſt illa verba: *Famulorum, famularumque tuarum, &c.* Defunctorum autem poſt illa verba: *Qui nos præceſſerunt cum ſigno fidei, & dormiunt in ſomno pacis*, recitabantur. De more hoc in Eccleſia ſancta perantiquo, hoc eſt de commemoratione tam viuorum, quàm defunctorum in Miſſæ ſacrificio; quorum nomina in Tabulis conſcripta erant, mentionem faciunt Gelaſius Papa ſcribens ad Anaſtaſium Auguſtum, vt videre licet in 2. Tomo Concil. longe poſt medium Epiſtolæ; Innocentius primus Epiſt. ad Decentium Eugubinum Epiſcopum: idq. legitur de conſecratione diſt. 1. cap. 73. S. Cyprianus epiſt. 10. Tom. 1. vbi offerri nomen, & epiſt. 66. nominari in Sacerdotum prece pro Tabularum recitatione dixit; S. P. Auguſtinus ad Clerum Hipponen. epiſt. 137. & habetur 2. q. 1. cap. 12. Nomen. Et 11. q. 3. cap. 50. Quid obeſt. Gregorius item in Regiſtro lib. 3. epiſt. 37. & alij permulti. Non deſunt etiam, qui de Diptychis expreſſe ſcribant. Dionyſius enim Areopagita lib. De Eccleſiaſt. Hierarchia cap. 3. expreſſam facit mentionem de ſacrarum Tabularum myſtica recitatione: Nam quamuis in Latino textu legatur; *Myſtica Sanctorum recitatio*, nulla penitus de ſacris Tabulis mentione facta; Græca tamen littera habet ἱερῶν πτυχῶν, hoc eſt, *Sacrarum Tabularum*; id quod ab Interprete fuit prætermiſſum, vel ob carentiam huius vocis, πτυχῶν, in eius exemplari; aut quia de Sanctorum tantum recitatione in Miſſæ ſacrificio fieri ſolita Dionyſium loqui putauit, vt Pamelius opinatur. Innoc. item ad Arcadium Imp. necnon Eudoxia Imperatrix ad eundem Innocen. mentionem de Diptychis expreſſam faciunt. Has autem litteras videre eſt apud Georgium Alexandriæ Archiepiſc. in vita Chryſoſtomi, vt refert Steph. Durant. Vigilius quoque Papa *Diptycorum* meminit in damnatione Theodori Epiſcopi Cæſareæ Cappadociæ, vt legitur in 2. Tomo Concil. inter Decreta eiuſdem Papæ. Fit etiam mentio de ijſdem Diptychis apud Theodorum in hiſtoria Eccl. quam vocant Tripartitam, lib. 10. cap. 25. in quo de Chryſoſtomo legitur: *Is ergo Pontifex Ioannis Magni vocabulum Eccleſiaſticis διπτύχοις primus inſeruit*. Alcuinus inſuper de celebr. Miſſæ longe poſt medium, *Diptycorum* meminit hiſce verbis: *Poſt ergo illa verba, quibus dicitur, in ſomno pacis, vſus fuit antiquorum, ſicut etiam vſque hodie Romana agit Eccleſia, vt ſtatim recitarentur ex Diptychis, id eſt, Tabulis, nomina defunctorum*: Idem fere legitur apud Florum Magiſtr. in expoſit. Miſſæ. Fit etiam mentio de ſacris Diptychis in Liturgia S. Marci, necnon in Synodica Procli Archiepiſcopi Conſtantinopolitani ad Donnum Epiſcopum Antiochenum epiſt. ante med. quæ extat in 2. Tomo Concil. Act. 14. Concilij Chalcedonenſis. In quinta item Synodo generali Conſtantinopol. 2. Tom. 2. Concil. Confeſſ. vel Coll. 1. in litteris Iuſtiniani Imp. ad Synodum ſcriptis de Theodoro, qui Mopſueſtiæ Epiſcopus dictus fuit, legitur hunc in modum: *Deletum eſt nomen eius à ſacris Diptychis Eccleſiæ, cuius fuit Epiſcopus*. Et infra: *Hortamur autem etiam illud diſceptare, quòd vane profertur ab eis, qui dicunt non oportere poſt mortem hæreticos anathematizari; & ſequi in hoc doctrinam Sanctorum Patrum, qui non ſolum viuentes hæreticos condemnauerunt, ſed & poſt mortem, vtpote in ſua impietate mortuos anathematizauerunt, ſicut eos, qui iniuſte condemnati ſunt, reuocauerunt poſt mortem, & in ſacris Diptychis ſcripſerunt. Quod factum eſt in Ioanne (ſcilicet Chryſoſtomo) & in Flauiano religioſæ memoriæ Epiſcopis Conſtantinopolitanis*. Hæc fere omnia in Decreto Gratiani 24. q. 2. cap. 6. quod incipit: *Sane profertur à quibuſdam, qui dicunt oportere, &c.* Quæ quidem ſententia ab Iuſtiniani litteris deſumpta, eundem ſenſum habet

cum eo, qui in ijſdem litteris extat; ſed inſulſa videtur, & mutila, verbis quibuſdam à Compilatore demptis; quibuſdam vero mutatis: Nam dictio illa *Sane*, loco illius Aduerbij, *Vane*, poſita, negatione ablata; non ſignificat, *Bene*, *& ſapienter*, vt Gloſſa hunc locum interpretatur; ſed ſolum affirmantis eſt vox: niſi dicatur, *Sane bene profertur, &c.* vel, *Vane ſatis profertur à quibuſdam, qui dicunt non oportere, &c.* negatione in ſuum locum repoſita. Sed de his hactenus, vt ad *Diptycha*, vnde, occaſione ſuadente, digreſſi ſumus, reuertamur, Hic ſane de *Diptychis* locus in Decreto Gratiani deprauatus olim extabat, ſed Romæ ſuperioribus annis ex dicto Concilio fuit emendatus; nam prius pro *Diptychis*, *Dicticis*, legebatur, Hinc gloſſa dictionem illam, *Dicticis*, corruptam explicans, ait, *Dicticas* eſſe tabulas, à dico, dicis, nuncupatas; atque hunc in modum textui mendoſo mendoſe Gloſſa reſpondebat: Huiuſce nanque verſus Auctor, voce falſa pro vera vtens, mediamque ſyllabam producens, dixit:

Clerice dicticam lateri ne dempſeris vnquam.

Verſum hunc deprauatum, quem Gloſſa Martiali adſcribit, in Martiali reperire non potui, atque hunc in modum reſtituendum cenſeo:

Clerice Diptychium lateri ne dempſeris vnquam.

Verſus enim à Gloſſa citatus textui nunc emendato non reſpondet; ſed hoc modo reſtitutus, rectam etymologiam, genuinum ſenſum, & ſyllabarum quantitatem conſeruat: nam vox, *Diptycha*, vel *Diptychium*, cum *pty*, ſyllaba correpta, vt initio huiuſce ſcholij explicatum eſt, aliam habet etymologiam, à complicatione duarum ſcilicet Tabularum dictam. *Diptycha* enim, vt omnes interpretantur, erant Tabulæ ex quauis materia confectæ, ſiue chartæ, vel columnæ, in quibus imagines Patrum in ſuo catalogo ponebantur. Et quia *Diptychum* Græce, duplicatum Latine interpretatur, vt dictum eſt; Duplices illæ Tabulæ Eccleſiaſticæ, quarum vna viuorum, altera defunctorum erat, hanc fortaſſe vocem ſortitæ ſibi ſunt, translato vocabulo ab duplicibus oſtreorum teſtis, quas B. Ambroſius lib. 5. Hexaemeron cap. 8. Tomo 1. *Diptychum*, ſatis belle appellat: quia duplices illæ Tabulæ inſtar forſitan teſtarum oſtreorum erant ita complicatæ, vt vna ſuper alteram contracta, clauderentur. Hac itaque, vt reor, translatione litteræ à quouis Principe emiſſæ, & ſignis obſignatæ, à duplicatis Tabellis, Briſſonio teſte, Diplomata dicta creduntur, quales ſunt etiam Litteræ patentes, ſiue Bullæ Pontificiæ; eaſq. litteras complicatas, ſiue duplicatas, & lino traiecto obſignatas fuiſſe dicunt: quod enim Græci διπλοῦν dicunt, Latini duplum vocant. Hinc duplicatæ Tabellæ, Diplomata, & *Diptycha* nuncupantur. Hac item ratione Pugillares, ſiue Pugillaria, ideſt Tabellæ cereæ, ligneæ, vel alterius materiæ, in quibus ſtylo ſcribitur, varijs nominibus apud veteres vocitabantur. Aliæ enim Quincuplices, vel Pentaptyca, πεντάπτυχα: Aliæ Triplices, vel Triptycha, τρίπτυχα: Aliæ Duplices, vel Diptycha, δίπτυχα, dicebantur. Quare ſicut à Suetonio in Auguſto Diplomata, vel *Diptycha*, Duplices Tabellæ dictæ ſunt, ita *Diptychum* ab Auſonio Bipatens pugillar nuncupatum fuit. In Codice autem Th. vt doctiſſimus refert Briſſonius in lib. 4. De verborum ſignificatione, Duplices Tabellæ *Diptycha* Imperatorum nominantur: quæ etiam *Diptychia* non inſulſe dici poſſe autumo, auctoritate Sancti Patris Auguſtini perſuaſus: ipſe enim in lib. 15. contra Fauſtum Manichæum cap. 1. ſub perſona Fauſti, & cap. 2. in reſponſione contra eundem, duas Tabulas illas Moÿſis lapideas (quarum vna complectitur tria præcepta ad Deum pertinentia; ſeptem vero ad proximum) *Diptychium lapideum non* ſemel appellauit, Duplices igitur Tabulæ illæ Eccleſiaſticæ, quarum vna viuorum, altera vero defunctorum nomina in Miſſæ Sacrificio recitanda continebat, *Diptycha* iure ſuo dicebantur, non *Diptiua*, vt mendoſe ob incuriam Librariorum in exemplari legitur Vaticano. Nec ſilentio prætereundum videtur, quod frequenter ſeſe offert in hoc Sacramentorum libro de locis, in quibus viuorum, ac defunctorum, ſiue etiam ſanctorum nomina ſunt recitanda: Vbi enim aliquorum memoria nominatim fieri ſolet, in vetuſtiori Vaticano Codice non inuenitur littera N. nominis exprimendi ſignum, ſed hæ litteræ, ILL. quæ ad Codicis antiquitatem repræſentandam relictæ ſunt.

Pag. 50, E. Parte illa, quæ incipit: *Nobis quoque peccatoribus*, legitur Agathe, &

Agne

Agne in ſexto caſu, Græcæ declinationis forma retenta, pro Agatha, & Agnete; vt Agathe, es; & Agne, es; Id quod apud multos Latinos erat in vſu & præſertim apud Sanctum Ambroſium, & quidem frequenter. Hinc Prudentius in Periſteph. vtitur declinatione Græca hunc in modum:

Agnes ſepulchrum eſt Romulea in domo
Fortis puella, Martyris inclyta,

Hoc enim in loco ponitur Agnes pro Agnetis; nonnulli tamen Codices habent Agnis Sepulchrum: ſed Agni, Agnis, eſt declinatio omnino Græca, littera, η, per, ι, non per e prolata, vt γραμματικὴ, ῆς: Ῥητορικὴ, ῆς, quas voces Latini in ſuam vertentes linguam, dicunt Grammatice, es: Rhetorice, es, &c. Agathe igitur pro Agatha, & Agne pro Agnete ponuntur. Id quoque videre eſt, & copioſius in feſtis earundem Sanctarum.

Pag. 63. 64. & 65. in eodem Sacramentario ſunt qui legunt Agna, Agnæ, vt habetur in Pamelij Adnotationibus.

Pag. 53. A. In præfatione Codex vnus MS. habet: *Per hunc inuiſibilium amore rapiamur*. Sed tres MS. concordant cum Miſſali Romano, in quo legitur: *Per hunc in inuiſibilium amorem rapiamur*; Quam ſane lectionem veluti magis congruam, quàm priorem, in hoc Sacramentorum libro reponendam eſſe cenſui.

Ibidem D. in oratione *Largire quæſumus*, Legebatur; *Fidei, Spei, & Securitatis augmentum*, idq. tantum in vno Codice MS. At ceteri habent: *Fidei, Spei, & Charitatis augmentum*; ſed quia prior lectio de mendo ſuſpecta eſt, ſecundam retinendam eſſe iudicaui.

Pag. 54. A. In Secreta legebatur: *Suſcipe Domine, &c. Vt quòd illos paſſio glorioſos, nos deuotio reddat innocuos*, In prima clauſula deſideratur verbum *Fecit: quod*, ne locutio mutila relinqueretur, repoſui, cum præſertim in Miſſali legatur, *Efficit*, & in Pamelij Adnotationibus *Fecit:* quod etiam in alio MS. inuenitur.

Pag. 62. A. & 63. E. & 64. D. Videre eſt Miſſam SS. Virginum, & Martyrum Agnes, & Agathes; quarum nomina more Græco declinata aperte cernuntur, vt ſuperius copioſe oſtenſum eſt pag. 50. E.

Pag. 64. A. Poſt orationes ad complendum, quæ nunc in Miſſali dicitur, Poſtcommunio, ponitur oratio, quæ in Codice Vaticano à nobis impreſſo ad Collectam inſcripta reperitur. Eſt autem inſtar orationis, quæ ſuper populum dici ſolet: & nuncupatur Collecta, eo quòd, vt ait S. Bonauentura in expoſit. Miſſæ, cap. 2. Tom. 7. omnes adſtantes Miſſæ, ſe debeant deuote colligere, & cum Sacerdote fideliter orare: vel; vt aliqui dicunt, quia Miſſarum orationes, collecto populo, celebrari ſolent, Quæ ſane ſententia mihi non arridet: propterea quòd omnia, quæ in Miſſa dicuntur; Collectæ hac ratione dici poſſent. Quare cum Vualafrido Strabone cap. 22. *Collectas nuncupari dicemus, quia neceſſarias orationum petitiones compendioſa breuitate colligimus, ſiue concludimus*. Vel quia, *Sacerdos, qui legatione fungitur pro populo ad Dominum, omnium petitiones ijs orationibus colligit, atque concludit*, vt cap. 3. de Eccleſiaſticis obſeruationibus ſentit Micrologus, qui ibidem, quænam magis proprie nuncupentur Collectæ, docet hiſce verbis: *Illæ tamen ſpecialius Collectæ vocari videntur, quæ apud Romanos ſuper Collectam Populi fiunt, dum colligitur, vt procedat de vna Eccleſia in aliam ad Stationem faciendam, vt in capite ieiunij illa oratio* (CONCEDE NOBIS DOMINE) *apud S. Anaſtaſiam ſupra Collectam populi dicitur, qui Stationem apud S. Sabinam celebraturus eſt*, Hæc Micrologus. Dicta oratio reperitur hodie in Miſſali poſt Cinerum benedictionem ac dationem ante Miſſam. Antiquitus enim in feria 4. Cinerum colligebatur Populus apud S. Anaſtaſiam, vbi dicta oratio recitabatur, deinde ad S. Sabinam pro Statione celebranda procedebatur; ſicut in die Aſſumptionis B. Mariæ ſemper Virginis legebatur hæc oratio (*Veneranda nobis Domine*) in Statione, qua cum imagine Chriſti, vt legitur in ordine Romano pag. 84. procedebatur à S. Maria minore (quæ eſt in foro Boario ad Arcum Veſpaſiani, nunc Eccleſia S. Mariæ nouæ nuncupata) ad S. Adrianum, vbi fiebat Statio: Miſſa verò ad S. Mariam Maiorem: & in die Natiuitatis eiuſdem recitabatur oratio (*Supplicationem ſeruorum, &c.*) quando Litania à S. Adriano ad S. Mariam Maiorem exibat iuxta B. Gregorij Papæ Magni conſuetudinem, vt Radulphus Tungrenſis ait de Canonum obſeruantia, propoſ. 13. & fuſius prop. 23. vbi de his tribus Collectis, ac ſtationibus loquitur.

Pag.

Pag. 67. B. In die Februarij 22. in qua celebrari ſolet Cathedra S. Petri in Antiochia, legitur titulus Miſſæ hunc in modum: *Cathedra S. Petri in Roma*. locum vitio Librariorum mendoſum eſſe reor, cum Roma pro Antiochia ponatur. De Cathedra Antiochena, quæ die 22. Februarij celebratur, mentionem facit Ordo Romanus pag. 24. Antiphonarius B. Gregorij, Micrologus cap. 48. & Iuo Carnotenſis Epiſcopus. Cathedra Romana, quæ ſub die 18. Ianuarij nunc celebratur, nec in Antiphonarijs, nec Lectionarijs, nec in Sacramentarijs tam MS. quàm impreſſis inuenitur, nec de ea apud veteres Scriptores de ritibus Eccleſiaſticis fit vlla mentio, propterea quòd diuinum de Cathedra Romana officium inſtitutum fuit à Paulo IIII. per Bullam ſub die 18. Ianuarij M. D. LVII. Romæ VIII. Idus Ian. Anno ſui Pontificatus III. Hinc in Breuiarijs antiquis ante Pauli IIII. Pontificatum impreſſis Cathedra Romana, quæ ſub die 18. Ianuarij celebratur, non reperitur, quòd ſciam: Extat tamen in Martyrologijs, quæ de hac Cathedra luculentiſſimum reddunt teſtimonium. Non deſunt hac etiam de re alia teſtimonia, & quidem permulta, quæ Cæſar Baronius S. R. E. Card. vir ſanè eruditiſſimus, & in hiſtorijs Eccleſiaſticis mirifice verſatus, in ſua notatione ad Martyrologium Romanum ſub die 18. Ianuarij copioſè atque inſigniter recenſet: In Gallia tamen & Hiſpaniæ partibus ante Pauli IIII. Decretum, hæc Romanæ Cathedræ feſtiuitas colebatur, vt in ipſamet Bulla 40. enarratur.

De Miſſa Cathedræ, quæ in Codicibus MS. Vaticanis ſub die 22. Februarij extat, Card. Baronius mentionem facit, eamq. ſub die 18. Ianuarij in eadem notatione in Martyrologium Romanum citat tanquam Cathedræ Romanæ Miſſam: propterea quòd Collecta, quæ habetur in alia Miſſa eiuſdem diei, ad Cathedram item Romanam pertinere videtur. Cathedra tamen Antiochena in inſigniori MS. Sacramentario ſub die 22. Februarij extat nomine Cathedræ Romanæ: cuius Miſſæ Præfationem idem Card. Baronius fere ad verbum recitat, hac dictione (*Mundaſti* pro *Fundaſti*) excepta. Legitur enim in exemplaribus MS. Vaticanis in hanc verborum formam: *Quam (ſcilicet Eccleſiam) in Patriarchis fundaſti, in Prophetis præparaſti, in Apoſtolis condidiſti, &c.*

Ibidem D. In oratione, quæ incipit: *Omnipotens ſempiterne Deus, &c.* multa deſunt, quæ in alio exemplari reperiuntur, vt videre eſt apud Card. Baronium To. 1. Annal. Eccl. pag. 328. D. Vt autem id planum fiat, orationem ipſam hoc loco apponere viſum fuit. In exemplari Vaticano ita iacet.

Omnipotens ſempiterne Deus, qui ineffabili Sacramento, Apoſtoli tui Petri principatum in Romani nominis arce poſuiſti, præſta, vt quod in orbem terrarum, eius prædicatione inchoauit; Chriſtiana deuotionis ſequatur vniuerſitas. Per &c.

Hæc ex Codice MS. Vaticano.

Baronius ita legit:

Omnipotens ſempiterne Deus, qui ineffabili ſacramento, Apoſtolo tuo Petro Principatum Romæ vrbis tribuiſti; vnde ſe Euangelica veritas per tota mundi Regna diffunderet; præſta quæſumus, vt quod in orbem terrarum eius prædicatione emanauit; vniuerſitas Chriſtiana deuotione ſequatur.

Hæc ex Baronio, qui in primo Annalium Tomo, & in Martyrologio preces haſce in antiquis S. Romanæ Eccleſiæ ritualibus libris, ſiue Breuiarijs ſe inueniſſe teſtatur.

Pag. 67. B. In prima oratione Miſſæ in Cathedra ſancti Petri, *Animas ligandi, atque ſoluendi Pontificium tradidiſti*. Hæc in illuſtriori Vaticano Codice MS. extant, ſed in alijs MS. eiuſdem Bibliothecæ, atque in Codice Liturgicon impreſſo à Pamelio hæc dictio, *Animas*, deſideratur, quamuis ſine ipſa particula, quæ in Miſſali Romano reperitur, lectio eundem etiam ſenſum habere queat.

Ibidem hac in Miſſa ſeſe conſiderandum offert, cur in fine poſt orationem ad complendum, quæ nunc Poſtcommunio in Miſſali Romano dicitur, addatur Collecta ſuper populum, quæ nunc non niſi in ferijs tantum Quadrageſimæ vſque ad quartam feriam maioris hebdomadæ incluſiue dici ſolet, vt in Miſſali videre eſt. De hoc ritu Micrologus de Eccleſiaſticis obſeruationibus cap. 51. rationem reddit dicens: *Oratio poſt communionem pro ſolis communicantibus ſolet orare. Populus autem etſi quotidie in Quadrageſima conueniat, non tamen quotidie, vt deberet, communicat. Ne ergo Populus ita oratione, vt communione careret, adiecta eſt oratio ſuper Populum, in qua non de communicatione, ſed pro Populi prote-*

protectione ſpecialiter oratur. In Dominicis tamen diebus non dicitur, quia genuflexio vitatur, quæ huic orationi à populo antiquitus perſoluebatur: vel potius ideo, quia omnes iuxta atteſtationem ſancti Ambroſij in Dominicis diebus communicare deberent: quibus & oratio poſt communionem pro benedictione ſufficere poſſet. Hæc Micrologus, qui tacitæ item obiectioni infra reſpondet; Cur ſcilicet in Dominicis ac feſtis diebus, in quibus genuflexio admitti non ſolet, oratio ſuper populum fuerit adiecta (vt videre eſt in hoc Sacramentorum libro) Deinde conſuetudo hæc poſtremo inoleuerit, ſicut Miſſale Romanum id aperte demonſtrat. Micrologus itaque hunc ait in modum: *Beatiſſimi quoque Patres noſtri, Ambroſius lib. 5. De Sacram. cap. 4. & De Conſecr. d. 2. cap. 56. & Auguſtinus ſerm. 28. De Verbis Domini To. 10. ad quotidianam nos hortantur communionem: Sed quia hoc modo nec ab omnibus Presbyteris in Quadrageſima ne dum à Laicis, obſeruatur; congrue adiecta eſt oratio ſuper Populum, vt vel eo tempore vltima benedictione Populus non careret, dum tamen communicare non ſoleret. Hinc quoque, & illa conſuetudo apud Modernos, quæ non fuit apud Antiquos, inoleuiſſe videtur, vt & in alijs temporibus, etiam Presbyteri poſt finem Miſſæ benedicant, ne Populum ita benedictione, vt communione priuatum diſcedere permittant.* Hæc de oratione, quæ ad complendum inſcribitur, quia Miſſa eſt completa. Eadem vero appellatur Poſtcommunio, quia poſt communionem pro ſolis communicatis dici ſolet, ſicut ſoli communicantes diuinis Myſterijs antiquitus intereſſe ſolebant: Cathechumini vero & pœnitentes, vt qui nondum ad communicandum ſe parauerunt, ante oblationem exire iubebantur, eodem Micrologo teſte in loco citato.

Pag. 68. D. Hoc loco extat Miſſa B. Gregorij Papæ. Vnde aperte dignoſcitur multa, vt in Præfatione dictum eſt, poſt tempora Gregorij Magni, huic Sacramentorum libro adiecta fuiſſe. De hac Miſſa idem fere dixit Grimoldus in Præfatione in ſuum Sacramentorum librum.

Pag. 74. In Præfatione Codex Vaticanus habet: *Fides additur*: Sed in Codice impreſſo à Pamelio legitur: *Fides alitur*: At quoniam hanc lectionem congruentiorem eſſe ratio docet, hinc retinendam cenſui, Legitur enim ibi: *In quo* (ſcilicet *Chriſto*) *ieiunantium fides alitur, Spes prouehitur, Charitas roboratur: IESVM CHRISTVM Dominum noſtrum.* Quæ in Codicibus Vaticanis non extant, reddunt tamen lectionem clariorem, & verbis, quæ ſequuntur, congruentiorem. Prior autem lectio non improbatur, præſertim cum videatur conſona ijs, quæ habentur in Euangelio: *Domine adauge nobis fidem.*

Pag. 76. B. *Sabbato in* XII. *Lect. menſis primi, hoc eſt Martij.* Vnumquodque Sabbatum quattuor temporum in hoc Sacramentorum libro inſcribitur, *Sabbatum duodecim Lectionum*, ſiue *in duodecim Lectionibus*; vel quia in ſingulo quoque Sabbato Quatuor temporum duodecim lectiones Scripturæ ſacræ legi ſolebant, ſicut in Sabbato ſancto maioris hebdomadæ nunc fieri ſolet, ſi numerus Lectionum obſeruetur: Nam tunc temporis ſex tantum lectiones legebantur: ſed illæ ſex dicebantur duodecim, quia illæ ſex Latine, & Græce in Romana Eccleſia à duodecim Lectoribus legebantur, propter rationes, quas aſſignat Alcuinus cap. in Sabbato De duodecim Lect. Amalarius lib. 2. cap. 1. Berno De Miſſa cap. 7. & Micrologus cap. 28. Nunc autem duodecim lectiones Latinæ leguntur in Sabbato ſancto Paſchatis: In ceteris vero Sabbatis Quatuor temporum ſex tantum item Latinæ legi ſolent.

Pag. 83. Codex vnus Vaticanus habet: *Noſtroq. omnium Domino*: Alius autem; *Noſtrorumq. Domino*: ſed quia vtraque lectio bonum reddit ſenſum, priorem reliquimus, præſertim vero ob aſteriſcum, quo ſecunda Lectio eſt notata in Codice impreſſo à Pamelio.

Pag. 87. D. Super Secretam. Hac in oratione ſunt duæ lectiones, quarum vna eſt: *Quæ temporali nos conſolatione lætificent, vt promiſſa certius non deſperemus æterna*. Altera eſt: *Quæ temporalem conſolationem ſignificent*: Codices varij ſunt; hinc priorem Lectionem tanquam clariorem, magiſq. congruam retinendam cenſui.

Ibidem E. In vltima Collecta ad complendum duæ ſunt lectiones, quarum vna eſt: *Nullis inficiantur aduerſis*: Altera eſt: *Nullis afficiantur aduerſis*: Vtraque bonum reddit ſenſum, ſed priorem, quæ in illuſtriori MS. Vaticano extat, retinendam exiſtimaui.

Pag. 91.

Pag. 91. C. Hac die, quæ eſt Feria 4. Maioris hebdomadæ, ponuntur orationes pro quocunque ſtatu, eædemq. leguntur in Feria ſexta. In ceteris autem Codicibus non niſi in feria ſexta. De hac re nihil certi habetur; Sed conijcere poſſumus, bis in maiori hebdomada pro omnium ſtatu orandi ritum fuiſſe in Eccleſia ſancta antiquiorem, cum in ſexta tantum feria huius generis orationes recitentur.

Pag. 94. A. B. Præfatio quamuis varijs lectionibus non careat iuxta varios Codices MS. eas tamen tanquam parui momenti hoc loco apponere non libuit. Vnam autem vocum varietatem ponendam cenſui, quæ eſt de Iuda proditore, & nouiſſima CHRISTI cœna, hunc in modum iuxta Codices Vaticanos: *Pascitur mitis Dominus immitem Iudam, & ſuſtinet pius crudelem conuiuam*. Codex autem à Pamelio impreſſus habet: *Paſcit igitur mitis Dominus immitem Iudam, &c.* Vtraque lectio bona eſt: licet hæc lectio probabilior videatur, cum de cœna, vel de conuiuio hac in Præfatione ſermo ſit, vt inibi videre eſt; priorem tamen lectionem, tanquam magis communem, ac receptam, retinuimus, ne temere fiat mutatio, neceſſitate id non poſtulante.

Ibidem B. A verbo, *Relaxauit*, excluſiue, vſque ad finem Præfationis, multa ex ijs non reperiuntur in alijs Codicibus, maiori ac celebriori Vaticano excepto.

Ibidem D. in oratione pro benedictione olei, vltima dictio videtur mutila: *Vnde vnxiſti Sacerdotes, & Reges, Prophetas, & Martyres Chriſma perfectum tuum, Domine, a te benedictum, &c.* Hæc in Vaticano Codice. Codex autem à Pamelio impreſſus ita legit: *Vnde vnxiſti Sacerdotes, Reges, Prophetas, Martyres, Chriſma perfectum tuum, Domine, & à te benedictum permanens in viſceribus noſtris, in nomine Domini noſtri* IESV CHRISTI. Quæ etiam lectio videtur trunca, & mutila, cum deſit aliquod verbum ad finem. Huic adſimile pag. 95. in Præfatione legitur, ſed ſub alijs verbis, quæ perfectum efficiunt ſenſum.

Pag. 97. C. D. Feria 6. Maioris hebdomadæ in prima, & ſecunda rubrica ſunt nonnullæ voces adeo obſcuræ ob ſcriptionem ipſam, ſenſumq. earum, vt ſi quæ ex ijs compendiariæ (quas breuiaturas Italice vocitamus) diſſoluantur, ſiue explicentur, nihil certi, quod congruentem reddat lectionem, elicitur. Notæ autem abbreuiatæ ſunt hæ: *Sacrāmrio, & Prōbrum*, quæ ſi pro *Sacramentario*, & *Presbyterorum*, ſumantur, quid hoc in loco ſibi velint, non ſatis conſtat: præſerrim vero pro *Sacramentario*: niſi hic aliud compendioſum citetur Sacramentarium, vnde hoc deſcriptum ſit, & (*Presbyterorum Eccleſia*) pro Eccleſijs non cathedralibus accipiantur, vt videre eſt in Ordine Romano ad officium Paraſceues. Quod ſi hoc modo accipiendum erit, interpunctura aliter facienda videtur, vt ſuo loco videre eſt.

Ibidem D. *Poſito ante eam* (ideſt Crucem) *Oratorio*, &c. Oratorium hoc in loco pro quanam re ſumatur, nihil adhuc inuenire licuit; quod ſi pro Orario intelligatur, nec ſic quidem ad rem facere videtur. Oratorium nanque eſt locus, in quo oratur: id autem ante Crucem locari non ſolet in die Paraſceues, dum Crux adoratur. Alcuinus tractans ritum adorationis in die Paraſceues, recitat eadem verba, quæ leguntur in Sacramentario, ſed pro Oratotio, *Orario*, legit. Idem legitur in Ordine Romano, dum ritus adorandæ Crucis in die Paraſceues enarratur. Orarium autem, ab orando dictum, pro ſtola, quam Oratores, ideſt Prædicatores ad collum geſtant, ſumi ſolet, vt ait Alcuinus, Rabanus, & Beda. Quæ ſane res huic loco non congruit, niſi Orarium etiam ab orando dictum, ſumatur pro aulæo, aut tapete ante Crucem ſtrato, ſuper quo, genibus flexis, oratur, & Crux denique adoratur.

Pag. 128. Oratio, quæ dicitur Secreta, in feſto B. Leonis mutata eſt, quia vbi olim in Sacramentario antiquo legebatur: *Annue nobis Domine, vt animæ famuli tui Leonis hæc profit oblatio, &c.* Hodie legitur in Miſſali: *Vt interceſſione B. Leonis hæc nobis proſit oblatio*. Hæc autem mutatio facta videtur ad clariorem expreſſionem, & intelligentiam rei, cum Sancti noſtris orationibus non indigeant, ſed nos potius eorum interceſſionibus opus habeamus; immo qui pro Sanctis oraret, eis iniuriam faceret, vt Auguſtinus, & alij Doctores affirmant. Auguſt. ſerm. 17. De verbis Apoſtoli To. 10.

De hac mutatione fit mentio in Decretalibus lib. 3. titul. 41. De Celebratione Miſſarum cap. 6. Cum Marthæ §. Tertio loco, vbi Innocentius III. reſpondens Archiepiſcopo Lugdunenſi, de huiuſmodi mutatione olim facta, ait: *Vnde quod in pleriſque*

oratione-

orationibus continetur, proſit, vel proficiat, huic Sancto, vel illi, talis oblatio ad gloriam, & honorem ita debet intelligi, vt ad hoc proſit, quòd magis a fidelibus glorificetur in terris: Licet plerique reputent non indignum, Sanctorum gloriam vſque ad iudicium augmentari: & ideò Eccleſiam interim ſane poſſe augmentum eorum glorificationis optare. Hæc Innocentius. Quare ſatis conſtat, hanc orationem, de qua nunc agitur, non eſſe immutandam, tum quia ſenſu bono non caret, tum maximè, quòd ex hac re huius Exemplaris antiquitas comprobatur; cum ante Innocentij tempora, qui circa ann. Dom. M. C. XC. vixit, hæc lectio, quam in hoc Sacramentario reperimus, legeretur. Huius autem nodi ſolutio quamuis mihi perſpecta eſſet, vbi primùm difficultas mihi ſeſe obtulit, vt meis olim Collegis in Typographia Vaticana degentibus reipſa oſtendi; locum tamen Canonis, quo ſolutio mirum in modum illuſtratur, Franciſcus Toletus S. R. E. Cardinalis, vir vndequaque doctus, mihi in memoriam reuocauit.

Pag. 136. D. Vigilia Aſſumptionis B. Mariæ, in prima oratione, quæ ad Deum Chriſtum de B. Maria Virgine directa eſt, legitur hunc in modum: *Da, quæſumus, vt ſua nos defenſione* (Beata ſcilicet Virgo) *iucundos faciat ſuæ intereſſe feſtiuitati. Faciat* igitur; non (*Facias*) ſaluo tamen meliori iudicio, legendum videtur.

Pag. 150. B. Natale omnium Sanctorum in Oratione prima legitur: *Multiplicatis interceſſionibus*; Hoc loco licet in Miſſali Romano legatur, (*Interceſſoribus*) prior tamen lectio non eſt contemnenda.

Ibidem D. Sanctorum quattuor Coronatorum Miſſa extat, vt in Rubrica legitur, in qua etiam redditur ratio cur de quinque Sanctis mentio fiat in oratione, *Claudio* videlicet, *Nicoſtrato*, *Symphoriano*, *Caſtorio*, atque *Simplicio*. In titulo autem de quattuor tantùm, *Seuero* videlicet, *Seueriano*, *Victorino*, & *Carpophoro*. Ad hanc rem comprobandam facit Titulus Eccleſiæ, quæ nomine Sanctorum quattuor Romæ vocitatur; & die 8. Nouembris Sanctorum quattuor Coronatorum feſtus dies agitur. Rubrica Sacramentarij ſic iacet: *Quattuor coronatorum nomina hæc ſunt: Seuerus, Seuerianus, Victorinus, & Carpophorus: quorum dies natalis per incuriam neglectus, minime reperiri poterat: ideò ſtatutum eſt, vt in eorum Eccleſia, horum quinque Sanctorum, qui in Miſſa recitantur, natalis celebretur, vt cum iſtis quoque eorum memoria pariter fiat.* Hac in Rubrica habetur Sermo de ignoratione diei natalis Quattuor Coronatorum: ſed in Breuiario Romano, de nominum eorundem Sanctorum ignoratione in hanc verborum formam: *Extat in Vrbe Eccleſia Sanctorum Quattuor Coronatorum: quorum diu ignota nomina, diuinitus poſteà patefacta ſunt: vbi non ſolùm illorum Quattuor, ſed etiam quinque Martyrum corpora honorifice ſepulta ſunt: & eorum Feſtiuitas VI. Idus Nouembris celebratur eadem die.* De quattuor Coronatis, & quinque alijs Beda, Vſuardus, Ado, Surius, Baronius, & alij loquuntur, affirmantes quattuor Coronatorum nomina diù incognita fuiſſe, ob idq. ſtatutum, vt anniuerſaria dies ipſorum, vnà cum quinque illis ſub nomine Quattuor Coronatorum recoleretur. Surius ex Martyrologio Adonis de Quattuor Coronatis ait hunc in modum: *Seuerus, Seuerianus, Carpophorus, & Victorinus, ſepulti ſunt milliario ab vrbe tertio, in Arenario iuxta corpora Sanctorum Martyrum, Claudij, Nicoſtrati, Symphoriani, Caſtorij, & Simplicij. Paſſi ſunt autem VI. Idus Nouembris, poſt duos tamen annos Paſſionis horum quinque Martyrum. Cum autem nomina minime reperirentur, ſtatuit B. Melchiades Epiſcopus, vt anniuerſaria Quattuor Coronatorum dies, ſub nominibus Sanctorum quinque Martyrum recoleretur. Intercurrentibus tamen annis, cuidam Sancto viro etiam nomina eorum reuelata ſunt. Feſtiuitas vero, vt fuerat ſtatuta, celebris in aliorum Martyrum feſtiuitate permanſit, ac locus Quattuor Coronatorum nomine inſignis.* Hæc Surius. Quattuor Coronatis Eccleſiam erexit Honorius Papa, eamq. Baronio teſte, reſtituit, dictorumq. Sanctorum omnium, quos ſuperius nominauimus, corpora Leo IV. inuenit; &, ſicut Tabula item lapidea ad Altare maius eiuſdem Eccleſiæ affixa docet, inibi ea condens collocauit.

Pag. 191. B. In illa ſacri Canonis parte, quæ incipit, *Communicantes*, & communiter inſcribitur, *Infra actionem*, hoc in loco Titulus eſt, *Intra actionem*: Quamuis enim ad Pag. vſque 253. B. (*Infra actionem*) ſemper legatur; ab hoc tamen loco ad finem vſque Sacramentarij, Titulus, ſiue Rubrica eſt: *Intra actionem*: & rectius quidem:

dem: Sacer enim Canon, qui a quibuſdam in quinque partes, ab alijs in ſex, a nonnullis in vndecim, ab alijs in duodecim, & ab alijs in quindecim diuidi ſolet; incipit a verbis illis: *Te igitur clementiſſime Pater, &c.* & finem habet ad eum vſque locum: *Memento etiam Domine*. Vel ſecundum alios vſque ad illud: *Oremus præceptis ſalutaribus moniti:* Vel ſecundum alios (& melius) ad illa vſque verba: *Libera nos, quæſumus, Domine*. Et quattuor ſibi ſortitur nomina, Biele teſte lect. 15. in Can. Miſſæ: quia non ſolum dicitur Canon, id eſt Regula ad venerabilis Euchariſtiæ conſecrationem ordinata; vel, vt ait Vualafridus Strabo cap. 22. Et Micrologus cap. 12. quia in eo eſt legitima & regularis Sacramenti confectio; ſed etiam Secretum appellatur, quoniam, vt ait Biel, ſignificat ſacratiſſima fidei myſteria, & ſacratiſſimæ ibi fiunt operationes omni creato intellectui incomprehenſibiles; & quia Canon ſecretò dicitur. Appellatur etiam Sacrificium, quia offertur Deo patri ſummum ſacrificium, Vnigenitus ſcilicet Filius ſub ſpecie ſacramentali occultatus. Dicitur denique *Actio*, quia, vt ait Vualafridus, in ea conficiuntur Dominica Sacramenta: vel quia gratiarum actionem continet: nam totum fere Miſſæ ſacrum eſt gratiarum actio, vt ex Irenæo lib. 4. cap. 34. colligi poteſt. Vel, vt ait Biel, dicitur *Actio*, quia in ipſa ſacratiſſimum Chriſti myſterium peragitur, quo ipſe ſuam ob immenſam charitatem, carnem ſuam in cibum, ſuumq. ſanguinem in potum ſub velamine ſpecierum panis & vini ſpirituali refectione fidelibus elargitur. Quoniam vero hæc non niſi miſericordia, & libera Dei voluntate fiunt, hæc pars recte dicitur *Actio*, quatenus contra factionem, vt ait Biel, diſtinguitur. Vel dicitur *Actio*, eodem Biele teſte, quia ibi agitur noſtra cauſa coram ſummo Iudice, Chriſto Deo, per Sacerdotem, tamquam per nuncium intermedium inter Ipſum & Sponſam, Chriſtum ſcilicet atque Eccleſiam. Cum igitur Canon dicatur *Actio*; Quod intra Canonem extat, rectius (*Intra*) quàm, *Infra actionem*, dicendum videtur. Ego itaque ab huiuſce Sacramentarij medio ad finem vſque, Titulum hunc (*Intra Actionem*) ſicuti ſcriptum inueni, relinquendum cenſui.

Pag. 228. B. Extat B. Auguſtini communis Miſſa, quæ in ſingulis Quadrageſimæ diebus hodie recitatur, & in oratione illa, quæ modo Poſtcommunio: modo autem Ad Complendum nuncupatur, quia ea oratio eſt ad finem Miſſæ; præter alias lectiones varias legitur, *Abolitio ſcelerum:* pro quo, *Ablutio ſcelerum*, nunc legitur in Miſſali. In fine autem legitur: *Sit viuorum atque mortuorum remiſſio omnium delictorum*, ſine dictione, *Fidelium*, quæ in Miſſali habetur.

Pag. 240. D. *Miſſa pro defunctis deſiderantibus pœnitentiam, & minime conſequentibus;* hic Titulus ijs, qui ſacram Theologiam non norunt, ſcrupulum aliquem inijcere poteſt. Hoc enim loco non eſt ſermo de ijs, qui abſque pœnitentiæ virtute vel ſine charitate ex hac vita deceſſerunt, & orationum, ſiue ſuffragiorum capaces non ſunt, etiam quia Eccleſia pro bis non intendit orare, ſicut neque pro ijs, qui in hæreſi, vel in excommunicatione obierunt; ſed de ijs, qui in mortis articulo deſiderauerunt, ac petierunt Sacramentum Pœnitentiæ; deinde linguæ & ſenſuum officijs priuati, ipſum Pœnitentiæ Sacramentum nonniſi in voto conſequi potuerunt, vt Rubrica, necnon orationes huiuſce Miſſæ omnes præ ſe ferunt. Neque hoc in loco ſermo eſt de Pœnitentiæ venia per veram contritionem impetranda, ſicut legitur in cap. 12. Epiſt. ad Hebræos de Eſau, *qui*, teſte Apoſtolo, *Pœnitentiæ locum non inuenit, quamuis cum lacrymis inquiſiſſet eam*: necnon de Antiocho, in 2. Machab. 9. *qui* quidem, vt Scriptura narrat, *ſceleſtus Dominum orabat, miſericordiam ab eo non conſecuturus*: In his enim duobus locis non habetur ſermo de vera contritione, quæ oritur ex amore iuſtitiæ: ſed de ea, quæ naſcitur ex mœrore damni temporalis: Nam Deus neminem repellit, ſi recta intentione conuertatur ad eum: *Quis enim*, vt in cap. 20. Eccleſiaſt. legitur, *Deum innocauit, & deſpexit eum?* Titulus ergo Miſſæ intelligendus eſt eo modo, quem initio huiuſce Scholij explicauimus.

Pag. 243. D. In Præfatione ad exorciſmum ad aquam benedicendam multæ lectionum varietates inueniuntur in MS. & impreſſis Codicibus; ſed eas breuitatis cauſa prætermittemus, tria tamen in medium conſideranda proferentes. Primum eſt: *Ipſa*

Ipſa te cognouit altiſſima Salus, & Reſpector perpetuus, ad quem humiles rogamus, vt exaudias, &c. Eſt locutio nimis dura, ac tricis non carens, ſi verborum conſtructio perpendatur: ſermo enim eſt ad aquam, & paucis hiſce verbis abſque vllo medio fit tranſitus ad Deum ſub ſecunda perſona: Quod ſane non niſi nimium licenter ſtare poteſt. Codex autem impreſſus, liber ſcilicet Sacerdotalis Sanctæ Romanæ & Apoſtolicæ Eccleſiæ inſcriptus, & auctoritate Leonis X. editus, habet: *Te igitur omnipotens Deus, Altiſſima Salus, & Reſpector perpetuus, humiliter rogamus, vt exaudias, &c.* Quæ ſane lectio, quamuis bona & accommoda ſit, atque perſpicua, priorem tamen lectionem relinquere viſum fuit, ne tanta fieret mutatio.

Ibidem legitur: *Qui te arcanis & limpidis, velocibus ventis pluere præcepit, &c.* Hæc item locutio ſatis obſcura, non ſolum in Cod. Vaticano MS. ſed etiam in impreſſo libro Sacerdotali, quem ſupra citauimus, reperitur, dictione, *Limpidis*, excepta.

Ibidem E, *Expellas omnem vmbram, omnem Sathanam, & omnes machinationes Spirituum immundorum, ſiue Bithonatum, ſiue errantium ex inuocatione Magicæ artis, &c.* Hæc autem locutio eſt ad Aquam directa pro expellendis Dæmonibus, eorumq. machinationibus vertendis; ſed particula, *Bithonatum*, nihil profecto ſignificatiuum ſonare poteſt, niſi vox corrupta eſſe dicatur, duabus particulis Græcis conſtans, hoc eſt; *Biathanaton*, vel *Biathanatorum*: nam *Biathanatos*, vel *Biathanatus* eſt, qui violenta occubuit morte, dictus à βία, quæ eſt violentia; & θάνατος, mors. Hunc locum cum alijs Sacramentarijs Vaticanis MS. conferre non potui, cum hæc Præfatio, ad exorciſmum pertinens, in ijs non extet. Vidi tamen ipſum in Sacerdotali ſuperius citato ad ſcholium pag. 243. vbi loco dictionis, *Bithonatum*, inueni *Biotanatorum* ſine adſpiratione; ſed qnia etymologia huiuſce dictionis ſenſui exorciſmi contra ſpiritus immundos, & contra inuocationem Magicæ artis ſatisfacere non videbatur (ei etiam adſpiratione addita) ob temporis inter imprimendum anguſtiam, relicta fuit vox, *Bithonatum*, hoc loco maturiorem poſtulante conſiderationem: quia etſi mea de voce, *Biathanatorum*, coniectura eſt rationi conſentanea, & certitudini, vt ſic dixerim, proxima; eam tamen abſque alicuius Scriptoris, aut exemplaris auctoritate dicto in loco apponere auſus non fui, præſertim vero ob frequentem Scriptorum vſum, qui vocem *Biothanatorum* pro ijs, qui violenter occubuerunt, contra vocis etymologiam frequenter vſurparunt: *Biothanatus* enim à βίος, quæ eſt vita; & θάνατος, mors, dictus, mortalem ſonat vitam. In paſſione S. Andreæ Apoſtoli apud Surium die 30. Nouembris Tomo 6. a Presbyteris & Diaconibus Eccleſiarum Achaiæ conſcripta inuenio Ægeam Proconſulem, qui S. Andream cruci affigi mandauit, ex hoc Decreto a Dæmone ſtatim arreptum, & in medio foro ciuitatis volutatum expiraſſe. Hinc Stratocles, Ægeæ frater, ad Chriſtum conuerſus, iuſſit ſeruis ſuis, *vt inter Biothanatos ſepelirent eum*. Hæc ex Surio in fine dictæ Paſſ. Caſſianus item in Coll. 2. c. 5. de morte Heronis ſenis vſus eſt hac dictione, *Biothanatos*, pro ijs, qui violenta occubuerunt morte. Hic enim Hero quinquaginta annorum ſpatio in Eremo ſingulari continentiæ rigore commoratus, diabolica tandem illuſione deceptus, in puteum ſeſe præcipitem dedit: indeq. illæſus à fratribus extractus, ſed pene exanguis, ac deinde in ſuæ deceptionis obſtinatione perſeuerans, tertia die obijt. Hinc Caſſianus de Herone ait: *Vix à presbytero Abbate Paphnutio potuit obtineri, vt non (inter Biothanatos reputatus) etiam memoria & oblatione Pauſantium iudicaretur indignus.* Lampridius in Heliogabalo Imp. adoleſcente impuriſſimo, a ſcurris anno ætatis ſuæ 16. occiſus fuit, hunc in modum de eo ſcribit: *Et prædictum eidem erat à Sacerdotibus Syrijs Biothanatum ſe futurum.* Hac denique voce in eundem item ſenſum vſurpata Iulius Firmicus ſuis in libris ad res Aſtrologicas pertinentibus vſus eſt, & quidem frequentiſſime. Ego itaq. cum hac in re perplexus forem; num ſcilicet vox, *Biothanatorum*, vel *Biathanatorum* dictum in locum reponenda eſſet, pertractans Tertulliani librum de Anima (ſed aliud agens) incidi in cap. 33. non procul à libri fine, in quo diſceptatur, an demorentur hic Animæ poſt mortem, vel ab Inferis commeent; & præſertim in eum deueni locum, in quo de Magica inuocatione, necnon de exorciſmorum antiquitate diſputatur; biſq. dicto in loco de violenta morte præreptis mentionem facit:

cit : quos non *Biothanatos*, nec *Biathanatos*, ſed *Biaothanatos dictos*, hoc eſt violenter mortuos, à *βιαίως*, aduerbio Græco, quod eſt violenter, appellat, in hanc verborum formam; *Itaque innocantur quidem Abori, & Biaothanati ſub illo fidei argumento, quòd credibile videatur, eas potiſſimum animas ad vim, & iniuriam facere, quas per vim, & iniuriam ſæuus & immaturus finis extorſit, quaſi ad vicem offenſæ, Dæmones operantur ſub obtentu earum, &c.* Hæc Tertullianus. Tertulliana itaque lectio cum propria & genuina eſſe videatur, ipſam vocem, *Biaothanatorum*, dictis omnibus in locis reſtituendam eſſe reor: vel *Biathanatorum*, vt mea fert opinio: Si autem vox, *Biothanatorum* reponenda cenſeatur, hanc per figuram ſyncopam, ae, diphthongo detracta, ſcriptam, & pronunciatam eſſe, dicas oportet.

Pag. 244. E. In exorciſmo ſalis, vt videre eſt in Titulo, & in exorciſmo ipſo; fit mentio de vetuſta ſpargendi ſalis conſuetudine ad quæque noxia effuganda.

Pag. 246. G. Inter alias nouarum frugum benedictiones, extat benedictio vuæ, vel fabæ, & vetuſto more ſcriptum reperitur *faua*, pro *faba*. Veteres enim illi, Beati ſcilicet Gregorij ſæculo, V, pro B; & B, pro V, ad arbitrium vti ſolebant, modo vſum Græcorum, ſed inepte quidem, modo Gothorum, & Longobardorum, ceterarumq. Nationum exterarum ſcribendi, pronunciandiq. formam, Barbariem imitantes, vt eruditi viri & permulti ſane affirmant, huius generis in Latina lingua iacturam fatentes. Scribebant autem contra venerandæ Antiquitatis vſum, lauor, pro labor; veneficium, pro beneficium; vonum, pro bonum, & alia id genus permulta: ita etiam viuere pro bibere, & bibere pro viuere; necnon bita pro vita. Qui profecto ſcribendi pronunciandiq. modus, in Hiſpania, præſertim vero in Prouincia Caſtellæ, & alibi apud multos ad hanc vſque diem remanſit. De aliquot exemplis ſuperiori loco appoſitis luculentiſſimum extat teſtimonium per Tabulam illam lapideam ſatis grandem, Romæ in Xiſto, ſiue in Porticu S. Petri ad parietem Eccleſiæ affixam & ad calcem Scholiorum appoſitam: In qua recenſentur multa olíueta, quæ B. Gregorius SS. Apoſtolis, & ad eorundem SS. Apoſtolorum luminaria concinnanda dicauit: in qua ſcilicet Tabula, olibetum pro oliuetum, & ſemper quidem; necnon, parba, pro parua; & ſilbula, pro ſiluula; & vueribus pro vberibus; & deuitorem, pro debitorem, vſurpantur. Hinc nos ad Codicis Vaticani vetuſtatem comprobandam, vocem *Faua*, pro *Faba* retinendam cenſuimus. Id quod etiam a Pamelio factum eſſe conſtat, cum hanc eandem lectionem retinuerit, & in margine ſcriptum reliquerit dicens: *More veterum cenſeo Faua, pro Faba legi.*

Huius autem generis ſcribendi, pronunciandiq. vſus varius, ortum fortaſſe habuit à vario vſu ſcribendi, pronunciandiq. ſecundam Alphabeti Græci litteram. Ætas enim Latinorum illa Græciſſans, hoc eſt Græcorum linguam imitari affectans, multas voces a fonte Græco originem trahentes, Græcis litteris ſcribere ſolebant & frequenter quidem hunc in modum: IHC XPC. vel IHΣ XPΣ. Latinas item nonnullas ad imitationem Græcorum pronunciare ſtudebant, vt patet per exempla ſuperius aſſignata, in quibus vtebantur littera B, pro V, & V, pro B. Hæc autem varietas fiebat ob varias opiniones, ſicut dictum eſt, de littera, Beta, Græci Alphabeti ſecunda: Veteres enim Latini, ſicut ad hanc vſque diem multi opinantur, B, ſecundam Alphabeti Græci litteram, vim ac naturam habere, quam littera V, apud Latinos, eamq. per, V, exprimebant, vocitabantq. *Vita*, ratione forſan ducti, quòd Græci ſcriptores cum ſcribunt nonnulla Latinorum nomina, vt Valerius & Virgilius, modo B, modo, OY, vti ſolent, vt Βαλέριος, & Οὐαλέριος, & Βιργίλιος, & Οὐεργίλιος. Quod faciunt neceſſitate compulſi, nullam habentes litteram, (vt recte ait Adolphus Mekerchus, vir quidem eruditus) quæ noſtram conſonantem reddat; cum, V, vocalis, & V, conſonans apud nos vnum nomen, & vnam habeant figuram. Ob id Ptolemæus in omnibus nominibus apud Latinos ab V, incipientibus, vt Verona, Οὐήρωνα; Vicentia, Οὐικέντια, vel Οὐίκετια, & id genus alia, per οὐ (quod ſonat V, Latinum) non per B, ſcribit. Suidas item quando V, pronunciare ſtudet, non per, B, ſed per, ου, id facit, vt Οὐάλης, Valens Romanorum Imperator: & Οὐαλεντινιανὸς, Valentinianus Romanorum item Imperator: necnon Οὖαρος, Varus,

Laodi-

Laodicenſis Sophiſta: atque hunc ſemper in modum alia id genus nomina ab eo ſcribuntur. Eodem quoque modo interiectio dolentis, Vae, ſcripta reperitur apud Matthæum 18. dicentem:

Οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται, hoc eſt;

Vae homini illi, per quem ſcandalum venit.

Idem alibi apud eundem, & apud alios Euangeliſtas non ſemel, & alijs in locis noui teſtamenti. Hinc nonnulli Latinorum, ſed perpauci, rectius ſentientes, exiſtimarunt B, Græcum, eandem habere vim & pronunciationem, quam, Be, Latinum, & Beth, Hebraicum habent: & Græce *Βῆτα Bita*, vel Latine Beta, iuxta Hebraicam fere pronunciationem, Beth, quam ſibi Græcus ab Hebræo mutuauit, non Vita, dicendum reipſa demonſtrant. Quo in genere ſunt Iuuenalis Satyra 14. & Martialis lib. 5. Epigram. Quibus in locis Beta, pro Vita ſcriptum reliquerunt. Idem ſenſit Plautus, qui in Pſeudolo interiectionem admirantis, *βάβαι*, pro qua Latini dicunt Papæ, Græcam retinuit dicens: *Babæ, nunc mihi demum animus in tuto eſt loco*. Et in Aſin. pro eo, quod Latini dicunt, *Incedit*, vel *Vadit*, vſurpauit hanc vocem *Badizat*, dicens: *Demam Hercle iam de hordeo, tollutim ni badizas*: Quod autem B, Græcum, habeat eundem ſonum, quem habet B, Latinum, non ſolum de verbo *Badizo*, verum etiam ex ipſo ouium balatu, luce clarius dignoſci poſſe teſtantur eruditi viri, Ioannes ſcilicet Chekus Anglus, & Adolphus Mekerchus Brugenſis in commentario de veteri ac recta linguæ Græcæ pronunciatione, dum Euſtathij in Homerum opinionem Cratini referunt dicentis, B, vocis aut ſoni ouium imitatiuum, & ſignificatiuum eſſe: citantq. ex eodem Euſtathio hunc eiuſdem Cratini verſum, & interpretantur:

Ὁ δ' ἠλίθιος ὥσπερ πρόβατον, βῆ βῆ λέγων βαδίζει. hoc eſt;

Hic fatuus tanquam ouis, Be, Be, ſonans badizat.

Inditum eſt enim ouibus à natura, vt belatum ſuum (quem Latini, e, in a, vertentes, balatum vocant) non per hunc ſonum Ve, Ve: ſed per illum Be, Be, labris per ſpiritus impetum recluſis, oreq. aperto exprimant, & B, Latinum optime omnium declarent. Hinc Pierius Valerianus 46. Hieroglyphicorum libro, cap. de litteris ſeptem; B, Latinum per pictam pecudem repræſentari poſſe ait. Eodem modo voces illæ, quas Latini à Græcis ſibi mutuarunt, ſcribuntur, ac pronunciantur per Be, Latinum, vt Brachium, Balneum, Boo, Bos, Barbarus, Baptizo, & aliæ id genus innumeræ: non Vrachium, Valneum, Voo, Vos, Varuarus, nec Vaptizo. Ex quibus omnibus liquido conſtat, cur B, pro V, & V, pro B, apud veteres reperiantur.

Pag. 245. 246. & ſequenti, multarum rerum benedictiones videre eſt, quæ nunc in vſu frequenti non ſunt: Sed Pag. 249. extant in *Lardario, & in Caminata* benedictiones. Lardarium autem, vt aiunt, vox eſt deſumpta a Gallis, qui rem ipſam, *Larder*, vocitare ſolent. Caminata vero pro camino ab iiſdem vſurpatur Gallis, qui hunc in modum ſcribunt, *Cheminee*, adſpirationem haudquaquàm pronunciantes.

Pag. 250. C. Extat huius generis nota ÷ quam olim Librarij pro, eſt, vſurpabant, & frequentiſſime quidem, vt in Codicibus MS. quingentis ab hinc annis videre eſt. Quamuis autem hoc in loco huiuſmodi ſignum dicti verbi intellectum habere non queat, illud tamen ipſum relictum eſt ad Codicis item antiquitatem comprobandam: niſi dicamus notam hanc additamenti eſſe ſignum: quæ enim poſt notam hanc ÷ ad verbum vſque, *Formaſti*, excluſiue, leguntur: in ceteris Codicibus MS. & impreſſis non reperiuntur. Hoc item ſignum ad hanc rem præſtandam in vſu olim fuiſſe B. Hieronymus, teſtatur, ſcribens ad Paulam, & Euſtochium, & Sunniam, & Fretellam: & huius generis ſignum, obelus ab eo nuncupatur: quæ ſane virgula à Latinis veru vocitatur, quo oſtenditur iugulandum eſſe, & confodiendum quod in authenticis libris non inuenitur.

Ibidem D. In oratione admodum prolixa variæ ſunt lectiones, quæ breuitatis cauſſa prætermittuntur, Illud tamen ſubticendum non eſt, *Vrgueo*, pro *Vrgeo*, &

Contreme-

Contremeſco pro *Contremiſco* olim dici ſolitum, vt non ſemel dicta in Oratione, & alibi, *Vnguo*, pro *Vngo*, ſcriptum reperimus, ac retinuimus eandem ob cauſam aſſignatam. De primo extat Parmæ inſcriptio marmori incisa, in qua legitur *Vnguente Fato*: & Caper Grammaticus Auctor ſatis antiquus de auct. Lat. verb. *Tinguere*, non *Tingere*, dicendum affirmat; quoniam eſt verbum *Tinguo*, *is*; &, vt ipſe ait, de vſu loquendi ſua ipſius ætate, & a verbo *Vnguo*, *Vnguentum*, & *Vnguentarius* deriuari affirmat. Vngentarius autem à verbo vngo, is, vt legitur in lapideis inſcriptionibus. Idem dicit Conradus de lingua Latina. De ſecundo autem, hoc eſt; de littera; E pro I, multa extant exempla ex lapidibus, vt videre eſt in orthographia Aldina: Antiquitus enim *Sene*, pro *Sine*; & *Sebi*, pro *Sibi*; *Pertenet*, pro *Pertinet*, & alia id genus innumera dicebantur.

Pag. 253. A. In oratione ſuper fœminas, multa deſunt, quæ in MS. Bibliothecæ Montis Regalis Panhormi, & in Sacerdotali Romano impreſſo, leguntur: In Codice Vaticano hæc ita iacent: *Deus Abraam; Deus Iſaac, Deus Iacob, qui tribus Iſrael monuiſti, & Suſannam de falſo crimine liberaſti, &c.* In Codice Montis Regalis: *Deus Abraam, &c. Deus, qui tribus pueris Iſrael de Aegyptiaca ſeruitute liberaſti per Moyſem famulum tuum de cuſtodia mandatorum tuorum in deſerto monuiſti, & Suſannam de falſo crimine liberaſti; &c.* In Codice Montis Regalis, dictio (*Pueris*) vacat, cum *Tribus*, accuſandi caſum eſſe ſatis conſtet; & dictio (*Pueris*) cum verbo, *monuiſti*, ſtare non poſſit. In Sacerdotali autem Rom. recenter impreſſo hæc oratio in ordine baptizandi legitur hunc in modum: *Deus Abraham, &c. Deus, qui Tribus Iſrael de Aegyptiaca ſeruitute liberaſti: & per Moyſem famulum tuum de cuſtodia mandatorum tuorum in deſerto monuiſti: & Suſannam de falſo crimine liberaſti, te ſupplices exoramus, vt, &c.* Hæc oratio quamuis integra, & perſpicua ſit; lectionem tamen Vaticanam, etſi mutilam, retinuimus, ne tanta fieret mutatio in Codice, qui in Eccleſia Publicæ lectioni deſeruire non poteſt.

Ibidem D. *Quem ad fontem Baptiſmatis donum vocare dignatus eſt*. Hic locus in Codice MS. Vaticano deprauatus videtur, & ex Sacerdotali Romano impreſſo correctus eſt hunc in modum: *Quem ad fontem Baptiſmatis dono ſua gratia vocare dignatus eſt* (ſcilicet *Chriſtus*) Quæ ſane correctio a Codice Pamelij non eſt aliena.

Pag. 254. C. In Rubrica extat vox iſta, *Excarpſatum*; quæ quid ſibi velit, ſciri haud potuit, ſed vox corrupta vitio Scriptoris iudicatur. Verba enim Rubricæ ſunt hæc: *Et reliqua ſicut in illo ſuperiori ordine excarpſotum eſt, &c.* Sed videtur probabiliter legendum, pro (*Excarpſatum*) *enarratum*, ſiue *exaratum*; Hoc enim pacto ipſa locutio ſenſu non caret congruenti; vel fortaſſe, & quidem melius, *exorcizatum*, legendum eſt: ibi namque de exorcizandi modo agitur: Nos autem mendoſum reliquimus locum, certam coniecturam non habentes. De hac igitur re iudicent eruditiores. Vel, *Charaxatum* legi debet, à verbo *Charaxo*, i. ſcribo, dictum, quo vſus eſt B. Greg. etiam in Regiſt. lib. 5. ep. 40. *Charaxo* autẽ à voce *Character* dicitur, vt Huguitioni, & Papienſi placet. Hinc *Characatus*, & *Charaxatus* à Græco χαράξ, & χαράζω, i. ſculpo, fingo.

Pag. 257. B. *Adſcendo*, legitur cum D, more veterum Latinorum, ſicut etiam adſciſco, ne ſecunda littera præpoſitionis, Ad, omnino pereat, quæ in compoſitione vel remanet, vt Adficio; vel immutatur, vt Afficio, Affluo, & ſimilia. Pamelius autem legit duplici ſſ Aſſcenſio, & Aſſcenſa Domini, & hoc modo d, in ſ, conuerſum videtur.

Ibidem D. & 262. C. In prima oratione *Diſpicio*, pro *Deſpicio* legitur more Antiquorum, qui I, pro E, & econuerſo non ſine ratione ſcribebant, vt Marmora & Antiqui libri docent. Hinc Feſtus Pompeius ait: Dilectus militum, & is, qui ſignificatur amatus, a legendo dicti ſunt, non delectus. Idem ſentit Paulus Diaconus, & alij. Dilectus item pro Delectu reperitur apud Caſſianum Coll. 7. c. 5. *Audi* (inquit) *ipſum Regem viros fortes ad ſpiritalem militiam congregantem, quo eos dilectu ſignet, ac probet.*

Ibidem E. *Tropaeum Crucis*, pro *Trophaeum Crucis*, adſpiratione prætermiſſa, relicta eſt. Veteres enim Latini, Græcos, qui Τρόπαιον dicunt, imitantes, ſine adſpiratione ſcribebant. Hi namque, teſte Cicerone in lib. de Oratore, longe poſt medium. adſpiratione nonniſi in vocali vtebantur, dicentes, Triumpus & Tropæum, & id genus

genus alia, vt in antiquis inſcriptionibus videre eſt. Id præſertim legebatur in veteri baſe Obeliſci, qui nunc ad S. Ioannis Lateranenſis cernitur; ſed modo baſis illa, quam ego vidi, non extat.

Pag. 259. D. *Incipiunt Apologiæ*. Sunt nonnullæ orationes in dicta pagina & ſequenti, quæ nomine Apologiæ inſcriptæ reperiuntur in Codice MS. Vaticano, ſed in ceteris Codicibus MS. Apologiæ nomen, nec hic, nec alibi præfixum inuenitur. Quamuis autem Apologiæ vis non niſi in defenſione vel excuſatione conſiſtat, hoc tamen loco orationes ipſæ, vt reor, nomine Apologiæ ſolam peccatoris comprehendunt accuſationem, quæ apud Deum vim excuſationis habet: Qui enim apud Diuinam Maieſtatem ſeſe accuſat, ſuas culpas detegendo, hic ſecundum Auguſt. pro accuſatione excuſationem, ſiue impunitatem meretur, iuſtificati nomen recipiens, cum iuſtus, vt Sapiens ait, prior ſit accuſator ſui, exemplo illius Publicani Euangelici, qui poſt accuſationem rediJt iuſtificatus in domum ſuam. Huc ſpectare videtur liber S. Ambroſij de Apologia Dauid: quæ eſt accuſatio peccantis Dauid coram Deo, & accuſatio contra detractores.

Ibidem D. legitur *Peripſima*, pro *Peripſema*, & *Neglegentia*, pro *Negligentia*, more Antiquorum. *Peripſema* enim apud Græcos, eſt purgamentum ferri, vel pomi, & quidquid de qualibet materia, vt purgata reddatur, abijcitur. Hunc ſenſum habent verba B. Pauli 1. Cor. 4. Tanquam purgamenta huius mundi facti ſumus omnium *peripſema* vſque adhuc. Antiquitus autem dicebatur, *Peripſima*, more Græcorum, qui ſcribunt περίψημα, quamuis apud Latinos, *Ita*, η, Græcum, in, E, longum conuerti ſoleat. *Neglegentia* pro *Negligentia* apud etiam veteres Latinos dicebatur, vt ex lapidibus & libris MS. videre eſt.

Pag. 260. C. *Neglego* pro *Negligo* legitur more antiquorum, vt non ſemel dictum eſt. Idem verbum, *Neglego*, eodem modo pronunciatum, legitur apud Varronem lib. 4. De lingua Latina tam in Codicibus impreſſis, quàm manuſcriptis.

Ibidem D. In Miſſa pro febricitante fit mentio de S. Sigiſmundo martyre Burgundiæ Rege, per quem febricitantibus ſanitatem redditam fuiſſe Segebertus Gemblacenſis Monachus in Chronicis teſtatur. De hoc Beda, Vſuardus, Ado, Gregorius Turonenſis, & Baronius ſcribunt. In prima huius Miſſæ oratione legitur: *Typus quartanus, & quotidianus*, pro quodam, vt coniectura fert, termino febris, quæ, quadam forma, ſeu regula, ſibi quaſi præfixa, hominem corripit; aut termino, ſiue ordine quodam, qui Typus nuncupatur. Nam, Galenus de Typo cap. 1. loquens ait: *Typus eſt ordo intenſionum, ac remiſſionum*. Vel ſic: *Typus eſt ordinata intenſionum, remiſſionumq. reditio*. Vel, *Typus eſt affectus, cuius acceſſio, & remiſſio ordine quodam accidit*. Gal. in lib. def. med. Hinc typicæ febres ſunt, in quibus acceſſio & remiſſio ſtatis vicibus accedunt: atque his erraticæ plane contrariæ ſunt, quæ nec ſtatum tempus, neque vllum ordinem acceſſionum & remiſſionum ſeruant, ſicut ſunt illæ, quæ oriuntur ex atra bili, quæ in quibuſdam partibus mouetur; in quibuſdam vero immota manet; in alijs putreſcit, aut feruere incipit, Auctore Galeno lib. 3. Prognoſt. com. 29. ex quo hæc decerpſi ad verbum, vt hic Sacramentarij locus explicaretur.

Pag. 262. C. In prima oratione *Diſpiciens*, pro *Deſpiciens*, vſurpatur eam ob rationem poſt Scholium 257. Ibidem D. aſſignatam.

Ibidem E. In Præfatione legitur, *Paruo vitæ præſentis excuſſo*; ſed *excurſu* legendum videtur. *Excurſus* enim vox eſt pro excurſione à Plin. ep. 101. & à Virgil. 4. Georgic. vſurpata.

Pag. 265. D. In prima oratione legitur: *Vt piis noſtris precibus clemens ac propitius aſpiras, ſicut & illi miſericordiam largiaris*. Textus Vaticanus ſic iacet, & fortaſſe menda non caret, niſi legatur, *Aſpiras*, pro *Aſpirans*, ſicut elegas, pro elegans; & meſa, pro menſa, non ſine ratione, vt in lapidibus legitur antiquis; vel *aſpires* legendum eſt. Sed quomodocunque legatur, conſtructio verborum non ſatis perſpicua videtur.

Ibidem E. Oratio, quæ dicitur, *Ad complendum*, eſt omnino mutila, & ſenſus congruere non videtur: nec aliud exemplar haberi potuit pro hac re dilucidanda.

Id quod

Id quod alijs item in rebus nobis euenit. Multa enim hoc in Exemplari, quod impreſſimus, reperiuntur, quæ in Codicibus tam MS. quàm impreſſis non extant, præſertim vero à Pag. 260. ad finem vſque, nihil penitus in ceteris exemplaribus inuenitur.

Pag. 266. B. C. In Miſſa pro Papa fit mentio de B. Silueſtro, & orationes ſunt illæ, quæ in Miſſa pro Papa recitantur, ac tempore B. Silueſtri videntur vſurpatæ, cum eius nomine ſint inſignitæ: niſi dicamus hoc factum eſſe à Librario, vel à quopiam alio, ad maieſtatem Pontificiam inſinuandam, quæ vires ſuas tempore B. Silueſtri ſuſcepit.

Pag. 267. Hymnos B. Gregorij in Tomo 5. imprimendos curaui, vt ne quid in Vaticana editione ex operibus eiuſdem Sancti deſideraretur. Quamuis autem Clicthouæus in ſuo Elucidatorio Eccleſiaſtico quattuor tantum B. Gregorio adſcribat, hoc eſt, *Primo dierum omnium; Nocte ſurgentes; Ecce iam noctis; &, Lucis Creator optime;* octo tamen ſub eiuſdem Sancti nomine hac in editione impreſſi ſunt, quia alij aliter de hac re ſenſerunt.

FINIS.

Ego Franciſcus Peres Collado, doctor Theologus, iuſſu Reuerendiſſimi Patris Bartholomæi de Miranda, Magiſtri Sacri Palatij, perlegi hæc Scholia in Sacramentarium B. Gregorij a Reuerendo Patre Magiſtro Angelo Rocca a Camerino ex collatione Codicis MS. ſumma diligentia elaborata: & in eis nihil fidei, aut bonis moribus repugnans inueni; ſed omnia digna vt typis excudantur, quæ & Auctoris induſtriam, & labores ab eodem ſuſceptos in ipſorum Scholiorum conſcriptione teſtantur, & B. Gregorij difficilibus & implicatis locis magnam lucem afferunt. In quorum fidem ſubſcripſi die ſeptimo Februarij, Anni 1594.

Franciſcus Peres Collado vt ſupra.

Librum hunc accurate, & omni adhibita diligentia vidi, nihilq. in eo, quod fidei Catholicæ aduerſetur, reperi.

Lælius Landus.

INDEX

INDEX
RERVM INSIGNIORVM,
QVAE IN VITA
BEATI GREGORII MAGNI
A IOANNE DIACONO CONSCRIPTA
Narrantur.

A

ABBAS effectus fuit Gregorius, poſtquam ſub duobus Abbatibus in ſua domus Monaſterio militauit. 4. a

Accuſatus falſo apud Mauritium Imperatorem B. Gregorius, patiẽtiſſimus Paſtor, innocentiam ſuam modeſte expoſuit. 123.e

Accuſationes diligenter a B. Gregorio ventilabantur antequam ad ſententiam pronunciandam accederet pag. 104. per tot. & 106. a.b.c.d

Adrianus Epiſcopus Thebanus ſuæ reſtituitur ſedi. 103. per tot.

Aelle, Angliæ rex: & adluſio ad nomen, Aelle. 9.b. & tom.2.914.d

Aegritudo B. Gregorij magna, ob quàm per biennium ſe in lectulo iacuiſſe fatetur. 128. d. & 129. per totum.

Aemilianus notarius quadraginta in Euangelia Homilias cum ſocijs ſuis a Gregorio excepit. 24.c

Alleluia, in laudẽ Creatoris decantari oportuit in Britannia. 9.6. & to. 2. 914. d. leguntur hæc: Ecce lingua Britanniæ, quæ nihil aliud nouerat quàm barbarum frendere, iamdudum in diuinis laudibus Hebræum cœpit Alleluia reſonare.

Alleluia extra Pentecoſtes tempora, dici ad Miſſas inſtituit B. Gregorius, 26.c.d.e

Amitæ B. Gregorij tres 70. b. Harum vita, & mors. 70. d.e. & 71. a.b. Amitæ Gordianæ lapſus. ibid.

Amita B. Gregorij Tarſilla. 3.a. & to.3. 129. per totum. & ibidem. 285.

Ambonẽ Petrus Diaconus cum Euangelijs aſcendit. 130. d

Amphimallum, tunicam, vel pectorale Epiſcopo Peruſino veſtem hiemalem non habenti, B. Gregorius tranſmiſit. 66. b

Anglis prò conuertendis Britanniam a Benedicto Papa Gregorius miſſus, eo proficiſci cupiens, Romam redit, ob clamorem totius Vrbis ab eodem Pontifice in itinere ipſo reuocatus. 9.b.c. Id Gregorius ſuturum in itinere prędixit. ibid.c

Agilulphus, Longobardorum rex, quot, & quanta incommoda, & damna intulerit Italiæ. pag. 126. c. & 128.a.b

Andreæ Apoſtoli in honorem, iuxta Baſilicam ſanctorum Ioannis & Pauli ad cliuum Scauri Monaſterium in proprio domate ædificauit. 4. a

Andreas Apoſtolus Ioanni Monacho a medicis deſperato, ſanitatem recuperandam prædixit: ſed poſt biennium Ioannes a defuncto quodam de ſepulchro vocatus, obijt. 8.c. d

Andreas Epiſcopus modeſte de concubina increpatur: eiusq. ſaluti conſulitur. 72.d.e

Andronarum receſſus anguſti. 28. e

Angelus Gregorio ſub habitu naufragi apparens, bis eleemoſynam vna die accepit: tertia vero vice, deficientibus nummis, ſcutellam argenteam, quæ a matre cum infuſis leguminibus ad ipſum Gregorium mitti ſolebat, recepit. 4.e. & 5. a. & 2. d. e

Angelum, peregrini loco, in prandio ſuo Gregorius Papa vidit & inuenit: eumq. poſt prandium allocutus expauit. 27. e. & 28. a

Angelus in conuiuio, duodecim inuitatis, repertus eſt. 27. c. d

Anglorum gens in mundi angulo poſita. 32. c. Quæ iam nonniſi barbarum frendere nouerat, iamdudum in Dei laudibus Hebræa cœpit verba ſonare. 32. b

Anglorum conuerſio. 30. per tot.

Anglorum fana, idolorum plena, non deſtruebantur, ſed ſanctificatis aquis, in Baſilicas dedicabantur. 30. c. & 31. a

Anglorum Saxonum ſacrificia nondum baptizatorum. 31. a

Angli. Pro conuertendis Anglis Saxonibus Auguſtinum monachum cum alijs monachis in Britanniam euangelizandi gratia miſit. 29.e

Angliæ pueri venales in Vrbe Roma a B. Gregorio uiſi. 8. e

Angliæ pueri pulcherrimi. ibid.

Angliærex, Aelle. 9. b. Adluſio ad hoc nomen, Aella, a B. Gregorio facta. ibid.

Angli, quaſi Angeli dicti ſunt a B. Gregorio per adluſionem ad nomen ipſum ob eorum formoſitatem. ibid.a

Anaſtaſio presbytero ſe comparans, illum ſuperiorem, melioremq. affirmat B. Gregorius. 123. e

Anaſtaſius Antiochenus Patriarcha, poſt multos annos throno ſuo redditur. 102.d.e

Anathema pro vindicta propria iniuria ſacris regulis prohibetur. 67. d

Ancillis Dei tribus millibus, quas Græci Monaſtrias vocant, qualem annualiter eleemoſynam dabat Gregorius. 28. d

Antichriſti præcurſores ſabbatum obſeruari debere prædicabant. 118.e
Antiphonarium compilauit, & Scholam cantorum inſtituit: cui cum nonnullis prædijs duo habitacula fabricauit B. Gregorius. 25.b
Antiphonarium, & lectus, in quo Gregorius recubabat modulans, & flagellum, quo pueris minabatur, veneratione congrua reſeruabantur in Lateranenſi Patriarchio, vt Ioannes Diaconus teſtatur. 23.b.c
Antonius nomine, Monachus quidam, dimiſſis peccatis, mori iubetur. 7.d.e
Andreæ ſancti Monaſterium. 4.a
Andreæ conductoris cruciatus. 137. per tot.
Apocriſiariatus B. Gregorij qualitas. 11.e
Apocriſiarius quid ſit. 78.e. & 100.e. & 101.a
Arianorum Baſilicam in ſuburra Domino dedicauit, introductis illuc beati Sebaſtiani, & S. Agathæ martyrum reliquijs. 29.a. *Miracula Gregorij in templo poſt conſecrationem facta.* Ibid. b.c.d.e
Arianorum pueris prouideri iubet Gregorius. 37.b
Artium, ſiue litterarum ſtudia quot & qualia tempore B. Gregorij Papæ Romæ reflorebant. 25.a
Atauus B. Gregorij, Felix Papa IV. pag. 3. a. & tom. 3. 129.
Athanaſij œconomi conſuetudines pauperum defraudantis præſagium mortis. 138.b.c.d
Athefis fluuius Veronam mirabiliter inundans, ad beati Zenonis Martyris atque Pontificis Eccleſiam vſque peruenit, ſed aqua, quæ ad feneſtras vſque deuenit, apertis ianuis, in eam non introiuit. 13. b. & tom. 3. lib. Dial. 3. cap. 37.
Auguſtinus monachus cum alijs monachis in Britanniam pro Anglis Saxonibus conuertendis euangelizandi gratia mittitur. 29. e. *Romam redit, remittitur, & officio optime fungitur. Defert litteras hortatorias ad alios monachos.* 30. per totum.
Auguſtinus ad Anglos conuertendos miſſus conſecratur Epiſcopus, recipit pallium; facit cum alijs prædicatoribus miracula, & alios operarios a B. Gregorio poſtulat. 30. per totum.
Auguſtinus Anglorum Epiſcopus monetur, ne pro miraculis tumeat. 32.e
Auctoritas Epiſcoporum ſua auctoritate a B. Gregorio confirmabatur. 105. d. e. *Eisq. iura ſua conſeruabantur.* 107.c.d

B

B*aſilicæ nouæ a B. Gregorio non ædificabantur, ſed veteres annuatim reparabantur.* 129.e
Beati Gregorij fuga, ne ad Pontificatum raperetur. 15. e. & ſeq. *Multa loca ex Regiſtro Epiſtolarum citantur ad hanc fugam, & Pontificatus recuſationem comprobandam.* ibid. b.c.d.e. & 17. 18. & 19. per tot.
Brandeum a B. Leone inciſum, ſanguinem effudit. pag. 83.e *Pro reliquijs conſerebatur.* 84.e
Brandeum ſ. panaus perforatus ſanguinem effudit: deinde integer diuinitus reſtituitur. 33.d.e
Britanniam Gregorius pro Anglis conuertendis a Benedicto Papa miſſus, eo proficiſci cupiens, Romam ſedit tota Vrbe poſtulante, ab eodem Pontifice in itinere ipſo reuocatus. 9.b.c. *Id Gregorius futurum in itinere prædixit.* ibid. c

C

C*ardinales presbyteri Eccleſiæ ſuæ a B. Gregorio in Epiſcopos conſecrati quales.* 56. d. *Cardinales ordinati violenter in Parochijs ſerenſibus in priſtinum cardinem reuocabantur.* 58.d
Cardinare quid ſit. 63.c. *Vide, Incardinare.*
Cardinati alterius Eccleſiæ Clerici quomodo fuerint. 63.c.d
Capitula. Pro tribus capitulis Chalcedonenſis Synodi Theudelinda Longobardorum regina ſatisfecit. 122. d. e
Cantus diſſonantia in Gallia & Germania: eiusq. reformatio, Karolo rege poſtulante. 23.c.d.e
Cantores Romani mittuntur in Galliam ad reformandum cantum. 23. d.e. & 24. a. b. *De Romano, & Gallicano cantu diſputatio.* 23.e & 24.a.b
Cantilenæ dulcedo cur ab occidentalibus corrumpatur. 23.e
Cantus per Ioannem Romanum Cantorem corrigitur in Gallia, & alibi. 23.d.e
Cancer peſtifer. 55.c
Catenæ S. Petri limatæ, nonnumquam limaturas dabat, nonnumquam vero non item. 84.d
Cauteriatus quidam medicorum manu, calcem per exuſtionis vulnus cœpit effundere. 137.c
Cecropia Virgo facundiſſima quid præſtiterit tempore Gregorij Papæ. 25.b
Chartularius & notarius Rauennæ. 95.d
Chartularius quid. 77.c
Chalcedonenſi de Synodo pro tribus capitulis Theudelinda Longobardorum regina ſatisfecit. 122.d.e
Claudius ex verbis B. Gregorij conſcripſit libros, ideſt de Prouerbijs, de Canticis, Prouerbijs, libr. Regum, & de Heptateucho, quos deinde idem Greg. conquirendos curauit, quia in multis ſenſum ſuum mutatum eſſe cognouit. 130.e. & 131.a
Clericis etiam infirmis ſtipendia conſueta B. Gregorius danda iubebat. 109.a.b
Clericis ab Epiſcopis cautiones factas B. Gregorius firmabat: eisq. quartas plene dari iubebat. 109.c.d.e
Clericos aliarum Parochiarum ſibi & alijs B. Gregorius incardinare curauit. 63.a
Clerici alterius Eccleſiæ quomodo alijs fuerint incardinati. 63.c.d
Clericos poſterius ordinatos numquam prioribus B. Gregorius prætulit. 63.e
Columbas vendere quid ſit. 53.e
Compagarum vſurpatio facta a Diaconibus Catinenſis Eccleſiæ diligenter inquirenda committitur. 93.a.b
Concilia quattuor ſanctæ vniuerſalis Eccleſiæ tamquam quattuor Euangelia B. Gregorius veneranda eſſe dixit. 122. e
Concilia quattuor tamquam quattuor Euangelia ſe venerari fatetur B. Gregorius: Quintum item concilium ſe venerari ait. 22.c.d
Conſilium. Ad conſilium non diuites, ſed ſapientes a Gregorio Papa conuocabantur. 25.a
Conſanguinitatis copula ad quotam generationem ſit concedenda. 31. c. d. e. & 32.a
Conſiliarij ac familiares, quos ſibi Gregorius delegit Clericos, remotis a ſuo cubiculo ſæcularibus. 24.b.c
Conſuetudines nouæ a Gregorio Papa inducuntur. 26.b.c. *Et murmurantibus pro iiſdem humiliter ſatisfacit.* 26. c. d. e

Conuerſio

Conſiliarij. A pranis conſiliarijs abſtinendum eſt. 72.e & 73.a

Conuerſio Lucidi Epiſcopi Ficulenſis, ac tranſitus. 140. d. a

Conuiuijs Natalis Epiſcopus reprehenditur. 68.d.& facetiſſime ſuis aſſertionibus obligatur. 68.e

Conuiuia quænam ſint laude digna. 69.b.c

Cubiculariæ Auguſtæ Gregoriæ Beatus Gregorius ſcribit ſe indignum reuelatione Dei memorans. 123.a

Culpam vnius alij non eſſe nociuam B. Gregorius ſtatuit. 74

D

DEfenſores ſeptem honore regionario decorandos Gregorius Papa indixit. 26.b

Defendi iniuſte neminem ab Eccleſia B. Gregorius permiſit 122.a.b

Deiri, populi: & adluſio ad nomen ipſum. 9.a

Delatores falſarios talione Beatus Gregorius mulctabat. 107.d.e

Deponebatur nemo, exceptis manifeſtis criminibus, ſed communione priuabatur. 104.a

Deſiderius Epiſcopus pro lectione librorum Gentilium increpatur. 68.a.b. Iſdem reprehenditur grammaticam quibuſdam exponens. ibid.

Diabolus a fundo Barbiliano excuſſus, conductorem, & bubulcos occidens. 141.c.& ſequ.

Diabolus a Monaſterij clauſtro fugatur, qui Monachum iacentem percuſſit. 138.e

Dialogorum quattuor libros conſcripſit: quos poſtea Zacharias ſanctæ Eccleſiæ Romanæ Epiſcopus in Græcam linguam conuertit. 132.d.e. & 133. a. Sed aſtuta Græcorum peruerſitas in commemoratione Spiritus ſancti a Patre procedentis, nomen Filij ſuaptim radens, abſtulit. ibid. Locus deprauatus eſt in 2. libro Dialogorum, in fine.

Dialogorum libros B. Gregorius compoſuit, diſputans cum Petro Diacono, ſuo coætaneo. 24.c

Dialogorum libros B. Gregorius cum Petro Diacono diſputauit. 130.c

Diptycha, in quibus nomina viuorum deſcribebantur. 101.e

Diſtributio per polyptychum quater in anno fiebat. 28.b

Diues inertia, quæ modo ſe de ſapientibus pari ſorte vlciſcitur, præ cubiculi foribus deſpicabilis remanebat tempore Gregorij Papæ. 25.b

Doctrinæ verbum innumerabiles cohortes vndique diuerſi ſexus, ætatis ac profeſſionis ad Gregorium Papam confluebant. 26.a.b

Dominico die corpus lauari poſſe B. Gregorius oſtendit. 119.d

Dominus pro hoſpite recipitur. 27.b

Dominici miſerabilis tranſitus. 143.d.e

Dromonem Mauritius cum vxore, & filijs, & filiabus noctu conſcendit, diſſimulato habitu. 99.e

Duodecim inuitatis, tertiumdecimum, Angelum ſcilicet ſuo in prandio inuenit Gregorius Papa. 27.e. & 28.a

Dubijs in rebus abſoluta ſententia non eſt pronuncianda. 72.d

E

ECcleſia. Epiſcopi ab Eccleſiis ſuis abeſſe abſque ineuitabili neceſſitate: & per loca diuerſa vagari non debent. 69.d.e.& 70.a

Eccleſias Epiſcoporum defunctorum vicinis Viſitatoribus committebat B. Gregorius. 64.b

Eccleſias diſſipatas adunabat B. Gregorius, ſiue vniebat. 60.e.& 61. per tot.

Eccleſiis vacantibus vacantes Epiſcopos B. Gregorius incardinabat. 61.a.b

Eccleſiam Græcorum in nouis conſuetudinibus in Eccleſiam Romanam inductis ſe imitatum non fuiſſe probat Gregorius: quia vel veteres Romanas reparauit, vel nouas & vtiles inſtituit. 26.c.d.e

Eccleſiaſticum ad officium vel miniſterium vel Patrimonium Eccl. non admittebantur Laici, ſed tantum ad Monachicum habitum. 25.b.c

Eccleſiaſtica ad officia venire qui feſtinat ſæcularem habitum deferens, non relinquere cupit ſæculum, ſed mutare. 25.c

Eccleſia Romana talis ſub Gregorio extitit, qualis prima ſub Apoſtolis fuit. 24.e

Eccleſiaſtica officia, & iura reformauit B. Gregorius. 23.a

Eccleſia. Confugientibus ad Eccleſiam B. Gregorius ſacramenta præſtari iuſſit de ſeruanda ſibi iuſtitia. 122.b

Eccleſia quibus ſtudijs a Beato Gregorio regebatur. 51.a

Effigies Gordiani, Patris B. Gregorij: & Siluiæ, matris eiuſdem Gregorij picta ad parietem in atrio Monaſterij deſcribuntur: & ad tempus vſque Ioannis Diaconi cernebantur cum inſcriptionibus & Diſticho. 136.b.c.d.& 137.a.b

Effigies B. Gregorij ibidem picta deſcribitur: & ad diem vſque Ioannis Diaconi cernebatur. 136.e

Eleemoſynæ localiter ac perſonaliter a B. Gregorio decernuntur. 40.a.b

Eleemoſ. Pro eleemoſynis faciendis frumenta emit B. Gregorius quinquaginta libris auri. 44.d.48.e. Petenti, & non petenti eleemoſynas dabat. 43.a

Eleemoſyna ex patrimonio quater in anno per polyptychum diſtribuebatur a Gregorio. 28.b. Bis etiam in anno peregrinis aureos & veſtimenta dabat. 28.e, quotidia vero qualem dabat eleemoſynam. 28.d

Eleemoſyna per veredarios in vicis & compitis quotidie pauperibus infirmis, ac verecundioribus miſſa. 28.d.e

Eleemoſynam quàm libenter fecerit Gregorius. 4.e.& 5.a

Eleemoſynæ propter peccata, non peccata propter eleemoſynas ſunt facienda. 54.b

Epiſcopo Peruſino veſtem hiemalem non habenti Beatus Gregorius amphimallum, tunicam, vel pectorale miſit. 66.b

Epiſcopus Marinianus de auaritia notatur. 66.d.e

Epiſcopi vacuum nomen habet qui alienam inopiam, ſuam non credit. 67.a

Epiſcopus Serenus nomine pro confractis imaginibus arguitur. ibidem.

Epiſcopis infirmis nunquam B. Gregorius ſucceſſorem dabat; nec ſucceſſores denegauit renunciantibus: eiſq. de-

ſumptibus relictæ Eccleſiæ commoda ſubminiſtrari iubebat. 113. d. & 114. a. & e

Epiſcopi conſecrabantur, vndecumque meliores eligi poterant: & diſtricto examine conſecrabantur. 58. e. & 59. per tot.

Epiſcopos alterius Diæceſis ad regendas Eccleſias ſuæ Diæceſis B. Gregorius inuitabat. 60. c. d

Epiſcopi ab Eccleſiis ſuis abeſſe abſque ineuitabili neceſſitate, & per loca diuerſa vagari non debent. 69. d. e. & 70. a

Epiſcopatus culmen cum timore ſuſcipiendum. 52. e

Epiſcoporum defunctorum Eccleſias vicinis Viſitatoribus committebat B. Gregorius. 64. b

Epiſcopos olim ſingulo quoque triennio Romam venire ſolitos, nonniſi ſemel in quinquennio B. Gregorius venire ſtatuit. 65. d. e

Epiſcopos vacantes Eccleſiis vacantibus B. Gregorius incardinauit. 60. c. d

Epiſcopis inthronizatis expulſos Præſules B. Gregorius iunxit. 62. b. c

Epiſcoporum auctoritates ſua auctoritate B. Gregorius confirmabat non minuebat. 105. d. e

Epiſcopi propria vita a B. Gregorio conſeruabantur: & executores dari, & iudices eligi ab accuſatis iubebat. 107. c. d.

Epiſcopi Cardinales. 61. d. e

Epiſcopatuum ſedium loca mutata. 62. d

Epiſcopum ab vna in aliam Eccleſiam ſub quacunque occaſione nec mutauit, nec mutari permiſit. 62. e

Epiſcoporum Campanorum & Victoris Panhormitani negligentia reprehenditur. 72. b

Epiſcopus Vitalianus pro femina, quæ religioſum reliquit habitum, acriter reprehenditur. 71. b. c

Epiſcopis ſuffraganeis ſuas neceſſaria prærogabat B. Gregorius 66. b. In eis nonniſi ſanctitatem, ſapientiam & liberalitatem poſtulabat vel quæritabat. 66. d

Epiſcoporum familiaritas lapſos vel criminoſos admittere non debet. 73. e

Epiſtola Pelagij Papæ ad Gregorium. 12. a

Epiſtola, quæ Ibæ dicitur, erroribus plena, damnata. 22. d

Epiſtolarum libri iuxta numerum annorum Pontificatus B. Gregorij: ex quarum multitudine quædam Epiſtolæ decretales excerptæ ſunt temporibus Adriani primi Pont. Max. 131. e

Epitaphium ſupra ſepulcbrum B. Gregorij. 130. a. b

Equus, dæmone immiſſo, a maleficis valde vexatur. 34. a

Eremitæ ſomnium de B. Gregorio. 49. a. b. c

Eutychius Conſtantinop. Epiſcopus librum de reſurrectione mortuorum conſcripſit. 10. b. Diſputatio hac de re ibid. c. & ſeq.

Eutychij librum contra articulum fidei de reſurrect. Imperator comburendum iuſſit. 11. d

Eutychius moribundus confeſſus eſt Articulum fidei de carnis reſurrectione. 11. e. & to. 2. 636. b. & ſeq.

Excommunicatum monachum defunctum mirabiliter ſoluit B. Gregorius. 35. b. c. d

Excommunicatus Maximus Salonitanæ Eccleſiæ præuaricator a Miſſarum ſolemnijs, deinde a communione corporis & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti priuatur, Sacramenta ſatis indignus ſuſcepit. 93. c. d. e. & 94. c. d. e. Eius cauſa Rauennæ ventilatur. 94. e. Ad pœnitentiam reuertitur ſeptimo excommunicationis ſuæ anno. 95. a. b

Excommunicatos ab alijs Epiſcopis, nullis extantibus culpis, B. Gregorius abſoluebat. 110. b

Ezechielis libros exponere B. Gregorius deſtitit, hoſtilibus incurſionibus, & curarum tumultibus grauatus. 126. e & 127. a. & 131. b

Ezechielis prophetiæ primam & vltimam partes per homilias viginti duas, B. Gregorius, Romanis poſtulantibus, tractauit. 133. a

F

FAlſarios delatores talione B. Gregorius mulctabat. 107. d. e

Familiares & Conſiliarij, quos ſibi Clericos delegit Gregorius, ſæcularibus a ſuo cubiculo remotis. 24. b. c

Faraldi increpatio, qui tota nocte a dæmonibus ſuſpenſus eſt. 142. e

Faſtigium de argento puriſſimum in Baſilica ſancti Petri a Leone tertio tranſlatum. 129. e. Aliud item in Baſilica S. Pauli. ibid.

Fauore alieno ſe indignum B. Gregorius fatetur. 123. c. d

Felix Papa IV. B. Gregorij atauus. 3. a. & tom. 3. 129. Baſilicam Coſmæ & Damiani Martyrum via ſacra iuxta templum Romuli ædificauit. 3. a

Fidei Symbolum, quo cunctas hæreſes diſſipauit, & fidem catholicam muniuit. 21. b. c

Finis. De fine ſæculi quid Beatus Gregorius ſenſerit. 124. b. & ſequen. Sententiam ſuam rationibus probat de Mundi ſenectute ad paginam vſque 126. per totum.

Flagellum, quo pueris Gregorius minabatur, & lectum, in quo recubabat modulando, necnon Antiphonarium ab eodem compilatum, in Patriarchio Lateranenſi congrua veneratione reſeruata fuiſſe Ioannes Diaconus teſtatur. 23. b. c

Fugam a Monaſterio Monachus quidam molitus, a dæmone corripitur: & a B. Gregorio liberatur, fratrum precibus aditus. 5. e

Fugitiuus Monachus cæcatur, & a nigri canis morſibus liberatur, dum ſuum fatetur peccatum. 5. d

Furtum. De furtis Eccleſia in Anglia factis quid a Beato Gregorio reſponſum fuerit. 31. c

Furtum quidam Monachus cum fecerit, a dæmonio vexatur, & a B. Gregorio liberatur, dum furtum fatetur. 5. b. c

G

GAllia ac Germaniæ cantus qualis. 23. c. d

Gallicana Eccleſia a Romana diſcordans. 31. b

Gelaſianum codicem de Miſſarum ſolemnijs, multa ſubtrahens, pauca conuertens, nonnulla adijciens, in vnius libri volumen Gregorius coarctauit. 25. e

Gelaſianum Polypticum quid. 28. b

Gerontius Monachus diuina monitus reuelatione, ſeu viſione nocturna, ſe de Monaſterio B. Gregorij, necnon & alios quoſdam propediem morituros præuidit. 8. a

Gordianus Gregorij Pater. 3. a. Mater vero Siluia. ibid.

Grammaticam exponens, & libros Gentilium legens, Deſiderius Epiſcopus reprehenditur. 68. b

Græcorum Eccleſiã in nouis conſuetudinibus inductis Gregorius ſe imitatum non fuiſſe ait & probat, quia vel veteres Romanas reparauit, vel nouas & vtiles conſtituit. 26. c. d. e
Græca neſciens B. Gregorius, falſos tractatus ſuo nomine inſcriptos inuenit: eosq. inquirens exſcindi, & aboleri curauit. 135. c. & 136. a
Gregorius quàm frequenter diuerſis in locis demonſtretur. 144. c. d.
Gregorius ſeruum ſeruorum Dei ſe ſcribens, mediocribus veſtimentis induitur: & ſuperſtitioſum, Vniuerſalis, vocabulum refutauit. 31. a
Gregorianæ ſanctitatis teſtimonium. d. e
Gregorij corpus a Gregorio. IIII. tranſlatum: & alia ad antiquitatem ipſius, mediocritatem, & regularem ſpecialitatem ſpectantia. 135. b. c. d
Gregorius a Monaſterio violenter trahitur, & Leuita ſiue Diaconus conſecratur. 9. d
Gregorius Leuita officio a Benedicto Papa ſublimatur: & in Eccleſiaſtica Hierarchiæ miniſterio, non ſolum uitore habitus, verumetiam claritate morum probabilium quodam modo Angelis coæquari viſus eſt. 9. d
Gregorius pro reſponſis Eccleſiaſticis Conſtantinop. a Pelagio Papa mittitur. 9. e
Gregorius, peſtis tempore, a Clero & Senatu, Populoq. Romano in Pontificem concorditer fuit electus, totis viribus Pontificatum recuſans. 14. c
Gregorius pro Anglis conuertendis Britanniam a Benedicto Papa miſſus, eo proficiſci cupiens, Romam redit, vniuerſa Vrbe poſtulante, ab eodem Pontifice in itinere ipſo reuocatus. 9. b. c. Id Gregorius futurum in itinere prædixit. ibid. e
Gregorij amitæ tres. 70. b. Harum vita & mors. 70. d. e. & 71. a. b. Gordianæ Amitæ lapſus. ibid.
Gregorius crudis leguminibus a matre Siluia paſcebatur. 4. d. & 27. e
Gregorius ſanctus, genere Romanus, arte philoſophus; Gordiani, viri clariſſimi, & beatæ Siluiæ filius. pag. 3. a
Gregorius Senatoria ſtirpe genitus. ibid.
Gregorij atauus, Felix IV. Apoſtolicæ Sedis Pontifex. ibidem.
Gregorij amita, Beata Tarſilla. ibid. & to. 3. 129. per totum, & ibid. 285.
Gregorij nomen Græcum, apud Latinos Vigilantius dicitur. ibid. b
Gregorius quot annis, & quibus temporibus Romanæ ſedi præfuerit. 3. a
Gregorij inſtitutio. 3. b. c
Gregorius qua ratione, quibusve virtutibus ad Pontificatum aſcenderit.
Gregorij Apocriſiariatus qualitas. 11. e
Gregorius ad Pontificatum nolens eligitur. 14. c
Gregorius fuit prætor Vrbanus. 3. c
Gregorius Pontificatum ſubterfugere geſtiens, Imperatori litteras latenter mittit. 14. d

H

HAereſis. Se ab hæreſi purgantes recipiebat, & catholicos B. Gregorius declarabat. 110. c. vſque ad pag. 112.
Hæreſis prima contra Eccleſiam orta. 51. d
Hæreticos varios a corpore Eccleſiæ remouit. 51. a
Homilias in Euangelia conſcripſit B. Gregorius; quarum viginti homilias coram populo declamauit: reliquas dictauit, ſed laſſeſcente ſtomacho, alijs pronunciare permiſit. 132. c. d
Homilias Euangelij viginti coram Eccleſia diuerſo tempore declamauit: reliquas vero eiuſdem numeri dictauit, laſſeſcenteq. ſtomacho languore continuo ab alijs pronunciandas permiſit. 132. d
Hoſpitis loco Dominum recepit Gregorius Papa. 27. b. Angelum in prandio vidit. c. d
Hoſpitio recipitur Dominus pro hoſpite. 27. b
Hoſpitalitatis adeo fuit amator Gregorius in ſuo etiam Patriarchio, vt præter eos, qui quotidie diuerſis ex locis fugiebant, quotidie item Peregrinos quoslibet ad menſam ſuam inuitaret. 27. b
Humilitas magna B. Gregorij ſe in terram proſternentis, monacho ſibi occurrente. 123. d. e
Humiles ſuperbè quinam ſint. 79. b
Humilitas B. Gregorij in Titulis dandis. 122. c. Factis magna. 123. d. a

I

IAnuarius Epiſcopus pro vindicta propria iniuriæ inferens acriter reprehenditur. 67. d. Iſdem ſenex pro facta exaratione meſſis ante Miſſarum ſolemnia valde increpatur. 68. a
Ieiunandi fortitudinem a Deo impetrat Gregorius. 4. c. d
Ieiunare paſchali ſabbato non valens, plus mærore, quàm infirmitate deficere cœpit. 4. b
Ignis inferni detinet omnes damnatos, ſed non æqualiter omnes exurit. 35. a
Imagines B. Gregorij, Gordiani patris eius, ac Siluiæ matris in atrio Monaſterij picta deſcribuntur: & ad tempus vſque Ioannis Diaconi cum inſcriptionibus & Diſticho cernebantur. 136. c. d. e. & 137. a. b. Iuxta Imaginem B. Gregorij Saturninus Monachus Imagines SS. Apoſtolorum pingendas curauit. 137. b. c
Imagines. De ſacris Imaginibus ſermo eſt in pag. 67. a. b. c
Imagines ſanctorum in Eccleſiis non ad adorandum, ſed ad mentes neſcientium inſtruendas collocantur. 67. b
Imperator Romanorum eſt Dominus liberorum: Rex vero Gentium eſt dominus ſeruorum. 74. e. & 100. c
Imperatori Mauritio peſſimam legem ferenti viriliter contradicit. 78. e. d
Imperiale iugum leuius rediiſſe fatetur B. Gregorius. ad Leontiam Auguſtam ſcribens, pondere graui longi temporis remoto. 101. b. c
Incardinare quid ſit. 60. c. d. 62. e. 63. a. & e. Vide, Cardinare.
Indulſus monaſterij deſertor a ſene percuſſus: & de reuelatione Clerici, & de digreſſione Supponis. 143. a. & ſequ.
Infernus. In inferno aliquis poteſt eſſe, & inferni cruciatus per Dei miſericordiam non ſentire. 35. a
Infirmitatem alienam B. Gregorius ſuam putabat. 119. e
Infirmis quantam B. Gregorius compaſſionem oſtenderit. 119. e
Infirmitatem cordis ſui B. Gregorius magna conſideratione quotidie cognoſcens fatebatur. pag. 134. c. d. e. & 135. a. b. Hac in re perpulchra narrat. ibidem 135. a. b
Infirmitas vel ægritudo B. Gregorij magna, ob quam per biennium in lectulo ſe iacuiſſe fatetur. 128. d. & 129. per tot.

Iniurias ſuas Epiſcopum anathemate vindicantem B. Gregorius valde reprehendit. 67. d
Intercessor qualis eſſe debeat. 22. b
Inuentarium. Pro Inuentario faciendo poſt obitum Epiſcopi nihil accipiendum eſſe B. Gregorius decreuit. 65. a
Ioanni Rauennati Epiſcopo vſum pallij & mappularum ſubduxit: deinde ſuppliciter petenti quater in anno per plateas conceſſit. 89. c. d. & 90. b. c. d. *Eidem pro diuerſis vitijs increpato diem ſuæ vocationis prædixit.* 90. d. e. & 91. a. b. c
Ioannis Conſtantinopolitani Epiſcopi ſuperbia, & hypocriſis reprehenditur, vniuerſalis nomen affectantis: & litteræ Auguſtales pro eo ſupplicantes redarguuntur. 78. e. & 79. per tot. & 81. per tot.
Ioannis Euangeliſtæ veſtes miraculis claruerunt in Baſilicâ Conſtantiniana: quæ exſuſſæ foras, tempore ſiccitatis, pluuiam dabant: inundationis vero, ſerenitatem. 84. e *Pro ſacris reliquijs dabantur.* ibid.
Ioannis Diaconi viſio admiranda, libro 4. de Vita B. Gregorij ad finem perducto. 144. & 145.
Ioanni Diacono apparuerunt B. Gregorius, Nicolaus Papa, & Petrus Diaconus. 145. b. c. d
Ioannis Euangeliſtæ tunica, quæ ſtrictioribus manicis conſtat. 85. c
Ioannis Euangeliſtæ, non Baptiſtæ, veſtis altera. 85. d
Ioannis presbyteri conflictus cum diabolo, eius tranſitus terribilis, reuelatione facta. 137. c. d. e. & ſeq. pag.
Ioannes Monachus a medicis deſperatus, ſanitatem, Beato Andrea Apoſtolo prædicente, recepit: deinde poſt biennium a defuncto quodam de ſepulchro vocatus, obijt. 8. c. d
Iram Præpoſitorum reſtringendam, & vnius culpam alij non eſſe nociuam B. Gregorius ſtatuit. 74. b. c. d
Italiæ quot & quanta incommoda, & damna intulit Agilulphus Longobardorum rex. 126. c. & 128. a. b
Iudæi ad conuerſionem venientes penſionis onere leuantur. 36. b. c
Iudæis ad baptiſmum venientibus veſtimenta etiam B. Gregorius donabat. 36. d
Iudæorum munera tamquam execrabilia numquam ſuſcipienda B. Gregorius permiſit. 118. b
Iudæi quomodo fuerint a ſummis Pontificibus habiti. 118. b. & ſequ.
Iudæis vim nullam inferendam eſſe B. Gregorius ſtatuit: quia eorum perfidiam rationibus magis, quàm violentijs vincendam, vel excutiendam volebat. 115. d. e.
Iudæis Chriſtianos ſubijci nulla occaſione B. Gregorius debere cenſuit. 116. a. b
Iudæus quidam, nomine Naſas, altare ſub nomine B. Eliæ conſtruxit, & Chriſtianos aliquot ad adorandum deceperat in Sicilia, & Chriſtiana mancipia emebat. 116. b. c
Iudæorum mancipia ſemel ad Eccleſiam confugientia, numquam quibuslibet ſuaſionibus reddi B. Gregorius iubebat. 116. e. & 117. a
Iudæi. Chriſtianos pro longitudine itineris per prouincias a Iudæorum ſeruitio redimere B. Gregorius curabat. 116. d. e
Iudicum vitia quomodo redarguebantur a B. Gregorio 75. per totum vſque ad 77. d
Iudices, inſtigante diabolo, contra B. Gregorium ſæuierunt. 77. c
Iuſtus nomine, Monachus quidam, pro re peculiari, hoc eſt pro tribus aureis contra votum paupertatis detentis, & in medicamine abſconditis ſeueriter in morte punitur, cum ei proprium habere non liceret. 7. c. d. & 10. 3. 305. per tot. *Eius anima de Inferni cruciatibus liberatur, ſacrificio pro ea diebus triginta continuis oblato, B. Gregorij iuſſu.* ibid.

K

KAlendatim, ſiue ſingulis quibusq. Kalendis ex redditibus erogabat pauperibus, hoc eſt, ſuo tempore frumentum; ſuo, vinum; ſuo, caſeum; ſuo, legumen, &c. 28. c
Karolus rex, diſſonantia cantus offenſus, duos clericorum ſuorum erudiendos dimiſit. 23. c
Karolus rex, diſſonantia cantus offenſus, duos Cantores Romanos ab Adriano excepit. 24. b

L

LAici cur repente Sacerdotes fieri non debebant. 54. e *De hoc datur exemplum de lignis ſiluarum pro ædificijs faciendis.* 54. e. & 55. a & ibid. e
Laici non ad Eccleſiaſtica officia, ſeu miniſteria, vel ad patrim. Eccl. ſed tantum ad Monachicum habitum admittebantur. 25. b. c. *Cur ſic.* ibid. *Cur primo ſe tonſurare cœperint.* ibid.
Laicos, Dominos B. Gregorius appellabat. 122. c
Lampades diuinius accenſæ. 29. d. e
Lateranenſis Baſilica aurea dicta. 56. e
Latinitas togata, ſeu trabeata ſuum Latium in ipſo Latiali Palatio ſuum Latium more Quiritum obtinebat. 25. a. *Nullus a minimo ad maximum vſque, barbarum quodlibet in ſermone, vel habitu præferebat.* ibidem.
Leander Epiſcopus Hiſpanus, legationis officio functus eſt Conſtantinopoli pro cauſis fidei Vuiſigothorum. pag. 131. d
Leander, Epiſcopus Hiſpalenſis, Vuiſigothorum legatus Conſtantinopoli miſſus a Pelagio Papa, compulit Gregorium ad librum B. Iob exponendum. 10. a
Lectus, in quo Gregorius Papa recubabat modulando; & Flagellum, quo pueris minabatur, necnon Antiphonarium ab eodem compilatum, in Patriarchio Lateranenſi congrua veneratione reſeruabātur, vt Ioannes Diaconus teſtatur. 23. b. c
Leguminibus crudis paſcebatur a matre Siluia B. Gregorius. 4. d. e
Leontiæ Imperatrici B. Gregorius gratulatur, feliciſſima tempora reditura ſperans. 101. b. c
Leuitæ officio Gregorius a Benedicto Papa ſublimatur. 9. d *& nitore habitus, & claritate morum probabilium Angelis quodam modo viſus eſt coæquari in Eccleſiaſtica Hierarchiæ miniſterio.* ibid.
Liberos homines verberari, vel includi vetuit B. Gregorius. 74. c
Liberalitatis B. Gregorij innocentia comprobatur. 43. c
Libertas vniuſcuiuſque hominis contra iudicum inſolentias liberis vocibus a B. Gregorio defendebatur. 74. d. e
Libros Gentilium Deſiderius Epiſcopus, & grammaticam quibuſdam exponens reprehenditur. 68. b
Libros ſuos B. Gregorius in comparatione tractatuum & operum B. Auguſtini furfures nominans legi vetuit, quouſque vixit. 133. e. & 134. a
Libros ex verbis B. Gregorii Claudius conſcripſit: quos deinde idē Gregorius in multis quantū ad ſenſum mutatos

eſſe co-

eſſe cognoſcens, ſonquirendos curauit. 130.c. & 131.a Libri autem ſunt de Prouerbiis, de Canticis, de Prophetis, de libr. Regum, & de Heptateucho.

Libri B. Gregorij, vt in Iob, Ezechielem, in Euangelia, & Paſtorale, & alij tempore Ioannis Diaconi non inueniebantur. 131.b

Librorum expoſitio. Ab exponendis libris B. Gregorius deſtitit ob incurſiones hoſtiles. 126.c. 127. & 128. per totum.

Libri aliquot B. Gregorij ab inuidis igni traduntur. 130.e

Libri alij B. Gregorij a Petro Diacono per mortem ab igne liberantur. 130.c.d

Libris de ſuis B. Gregorius humilia ſenſit: quæ a poſteris Doctoribus facundiſſima prædicantur. 133.b.c

Lia, ideſt vita actiua. 17.b

Litaniæ ſeptiſormis a B. Gregorio peſtis tempore pro Deo implorando inſtituta. 15.c.d.e

Litanias bis in hebdomada fieri in Sicilia pro barbarorum incurſionibus B. Gregorius inſtituit. 121.a

Litterarum, ſiue Artium ſtudia quot & qualia tempore Gregorij Papæ Romæ refloruerint. 25.a

Locuſta, quaſi loco ſtat. 9.c. *Ex locuſta præuidit reuocationem ſibi faciendam ab itinere per Benedict. Papam.* ibid.

Longobardorum perfidia quanta fuerit. 12.b

Longobardos quot annos B. Gregorius Romæ viderit, gladios eorum patiens. 80.a. & 101.a

Lucidi conuerſio. 140.d.e

M

Mater Gregorij Silnia fuit. 3.a. *Pater vero Gordianus.* ibid.

Manducans. Qui non manducat, manducantem non iudicet: quomodo intelligatur. 69.c.d

Maleficos perpetua cæcitate mulctauit. 34.a

Manus ſuas excutere quis ab omni munere quomodo intelligatur. 56.c

Matrimonium ad quotam generationem ſit concedendum. 31.c.d.e. & 32.a

Mauritio Imperatori peſſimam legem ferenti, viriliter contradicit. 78.c.d

Mauritius ſuperbus Imperator didaſcalicis rationibus deterretur. 96.c. ad pag. vſque 98.c

Mauritio in B. Gregorium ſæuienti mors per gladium imminet. 98.d. *Eum terror maximus inuaſit.* ibidem. *Dromonem conſcendit, diſſimulato habitu.* 99.e

Mauritius pœnitens videt in ſomnis ſe diuino iudicio cum vxore & filijs, Phocæ militi tradi. 98.e

Mauritius, ſeditione commota, Phocæ iuſſu cum omni ſua cognatione perimitur, ſed a ſempiterno ſupplicio B. Gregorij precibus liberatur. 99.e

Maurity vitia Phocæ Imperatori ſapienter enarrantur. 98.b.c

Maximianus cum fratribus a naufragio liberatur. 12.d & to. 3. lib. 3. Dial. cap. 37.

Maximus Salonitanæ Eccleſiæ peruaſor. 93.c.d.e. *A Miſſarum ſolemnijs, deinde a communione corporis & & ſanguinis Domini noſtri Ieſu Chriſti priuatus Miſſas cecinit, ſacramentaq. ſatis indignus ſuſcepit.* ibid. & 94.c.d.e. *Eius cauſa Rauennæ ventilatur.* 94.e. *Ad pœnitentiam reuertitur ſeptimo excommunicationis ſuæ anno.* 95.a.b

Maximus ſeptimo excommunicationis ſuæ anno ad pœnitentiam reuertitur. 95.a.b. *Ante corpus S. Apollinaris, iuſſu B. Gregorij ſe purgauit, & conſolatoriam ſuſcepit Epiſtolam, & a vinculo excommunicationis abſoluitur.* 95.c. & 96.a.b

Mediolanenſium decretis ſuſceptis, eis Epiſcopum conſecrandum B. Gregorius conceſſit. 102.a.b.c

Merulus Monachus albis floribus ſe ſomniat coronatum: mox defunctus eſt: è cuius ſepulchro poſt annos quattuordecim tanta ſuauitatis fragrantia emanauit, vt florum omnium odoramenta illic congregata viderentur. 8.b.c

Miniſteria duo vni perſonæ nullo modo committenda eſſe Gregorius decernit. 38.d.e

Miraculum de pane multiplicato in manu piſtoris. 144.e

Miraculum de naui, quæ non magis erat inter undas, quàm vnda intra nauim. 12.e. & de Atheſi fluuio Veronæ. 13.b. & to. 3. lib. 3. Dial. cap. 37.

Miracula circa reliquias tactas. 83.c.d.e. & c.

Miracula frequentia B. Gregorij tempore. 77.e

Miſſarum ſolemnia ſuper corpora beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum celebrari decreuit Gregorius Papa. 26.b

Miſſæ triginta B. Gregorij nuncupatæ vnde ortum trahant. 7.b. & to. 3. 305. per tot.

Miſſæ Canoni quid Gregorius Papa appoſuerit. 25.e

Monachus fugitiuus cæcatur, & a nigri canis morſibus liberatur dum ſuum fatetur peccatum. 5.d

Monachus quidam a Monaſterio fugam molitus, a dæmone corripitur: & a B. Gregorio liberatur fratrum precibus adiutus. 5.e

Monachorum latebræ, in quas ſeſe abdiderant, equorum immobilitate cognoſcuntur. 6.a.b

Monachus quidam, Iuſtus nomine, pro re peculiari, hoc eſt pro tribus aureis in medicamine abſconditis ſeueriter in morte punitur, cum ei proprium habere non liceret. 7.c.d. & to. 3. 305. per tot. *Eius anima de Inferni cruciatibus liberatur, ſacrificio pro ea diebus triginta continuis oblato, B. Gregorij mandato.* ibidem.

Monachicum indumentum ſub Hilarionis regimine ſuſcepit: deinde ſub Maximiani regimine B. Gregorius regulari tramite militauit. 4.a

Monacho ſibi procidenti B. Gregorius ſe in terram proſtrauit. 123.d.e

Monachi a B. Gregorio in Saxoniam miſſi, regulis ſancti Benedicti fuerunt mancipati. 136.b

Monaſtica vita, & Pontificia inſtitutio in Palatio Gregorij Papæ emicabat. 24.e

Monachus quidam furtum faciens, & a dæmonio vexatus, a B. Gregorio liberatur, dum furtum fatetur. 5.b.c.

Monachum in excommunicatione defunctum mirabiliter ſoluit B. Greg. 35.b.c.d

Monaſterys ancillarum Dei trium millium qualem eleemoſynam annuatim dabat Gregorius. 28.d. *Harum ancillarum Dei religioſitas ac deuotio qualis.* 28.d

Monaſterium cuidam puero ingredienti, & in eo inuite commoranti quid euenerit. 13.e. & ſeq.

Monaſterium ingredi cupientes cur Gregorius Papa voluerit eos eſſe probandos prius in Laico habitu conſtitutos. 25.d

Monaſteria ſex in Sicilia ex patrimonio ædificauit. 4.a. *ſeptimum vero intra Vrbis Romæ mœnia iuxta Baſilicam Sanctorum Ioannis & Pauli ad cliuum Scauri in honorem ſancti Andreæ Apoſtoli in proprio domate fabricauit.* ibid.

Moralium

Moralium librum Gregorius conſcripſit Leandri Epiſc. Hiſpalenſis, Conſtantinopoli Vuiſigothorum legati, hortatu, & precibus compulſus. 10.a.& to. 2. 305. *in Epiſt. ad Leandrum in expoſ. B. Iob.*

Moralium liber, non eſt opus populare: & rudibus auditoribus impedimentum, magis quàm prouectum generat. 134.b

Moralium libros vbinam B. Gregorius conſcripſerit, ac deinde perfecerit, & cuinam direxerit. 131.d.e. & 132: a

Mortis expectatio erat conſolatio B. Gregorio. 129.d

Mortuus eſt B. Gregorius poſt annos treſdecim, menſes ſex, & dies decem ſui Pontificatus. 129.e. *De eius morte ac faſtigijs argenteis, eiusq. ſepulturæ loco atque Epitaphio.* 129.e.& 130.a.b

Mulieres cum Sacerdotibus habitare prohibentur, niſi ſint quæ ſacris canonibus permittuntur. 55.e

Mundi finis 124.b.& ſeq. & 25. & 26. *rationes multæ afferuntur de Mundi ſenectute per tot.*

Munus ab obſequio, munus a manu, & munus a lingua quomodo differant. 56.e

Munere ab omni quis excutere manus ſuas, quomodo intelligatur. ibid.

Munerum, ſiue dationum conſuetudines omnino tamquam peſtiferum pondus toto conamine B. Gregorius repellebat. 65.b.c.d

Murmurantibus pro conſuetudinibus a Gregorio Papa in Eccleſiam inductis, humiliter ipſe ſatisfacit. 26.c.d.e

N

NAtalis Epiſcopus de negligentia, ſimulq. conniuijs reprehenditur. 68.d

Nauis non magis erat inter vndas, quàm vndæ intra nauim: & hac in re miraculum. 12.e. & to. 3. lib. 3. *Dial. cap.* 37.

Neophytorum hæreſis. 51.b. *Pro hac Synodus coacta.* 55.b

Notarius, & Chartularius Rauennæ. 95.d

Nomina cunctarum ætatum ac profeſſionum tam Romæ, quàm ciuitatum vicinarum cur deſcripta in libro, qui extabat in ſcrinio Lateranenſis Palatij. 28.e

O

OFficia duo vni perſonæ nullo modo committenda eſſe B. Gregorius decernit. 38.d.e

Olineta numeroſiſſima acquiſiuit Gregorius pro luminaribus in honorem Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli inſtituendis. 26.b

Olinetorum, quæ Gregorius Papa acquiſiuit, ſumma in Tabulis marmoreis præ foribus Baſilicæ ſancti Petri extat. 26.b

Ordinationem nemini omnino violenter contulit B. Gregorius. 57.a.b

Ordines ſacros qui violenter ſuſcepiſſent, in priſtinum gradum reducebantur. 57.b.c

Ordines in ſuos reſtituebantur, a quibus calumnioſe deiecti reperiebantur. 58.a.b

Ordinati violenter Cardinales in Parochijs forenſibus, in priſtinum cardinem reuocabantur. 58.d

Ordinatos poſterius Clericos numquam prioribus B. Gregorius prætulit. 63.e

Ordines ſacri. Pro ordinibus Eccleſiaſticis nihil commodi dandum. 55.c.d.e

Ordines ſacri quibuſnam dari debeant. 52.b.c.d.e. *quomodo ſint conferendi.* 53.b.c.& 54.d

Orationem Dominicam mox poſt Canonem Gregorius ſuper hoſtiam cenſuit recitari. 26.b

P

PAganos pueros emit Gregorius, vt Chriſtianos efficiat. 35.d.e. *Pro paganis ruſticis Gregorius minatur Epiſcopis.* 36.a

Pagani ruſtici ad conuerſionem venire negligentes penſionis onere grauantur. 36.b

Pagana mancipia ad fidem venire volentia vēdi nullo modo B. Gregorius permittebat. 117.b.c

Paganorum neminem circumcidi B. Gregorius permiſit. 118.a

Pagana mancipia Iudæos dominos ad fidem præcedentia, in eorum ſeruitium nullo modo reuocabantur, etiamſi eos ad Chriſtianitatem ſubſequebantur. 117.d.e. & 118.a

Pallij, mappularumq. vſum Ioanni Rauennati Epiſcopo ſubduxit Gregorius. 89.c. *Eidem ſuppliciter repetenti quater in anno per plateas pallij vſum conceſſit.* 90.b

Pallij vſus Eccleſiæ Rauennatis, a pag. 89. *vſque ad pag.* 92.

Pallium Auguſtino Anglorum Epiſcopo mittitur. 30.e

Panis multiplicati miraculum. 144.e

Panis fruſtum in carnem; & carnis fruſtum rurſus in panis primordia reformatum. 33.a.b

Pannum ſiue brandeum gladio pupugit B. Gregorius, & ſanguis effluxit. 33.d

Pannus perforatus integer diuinitus reſtituitur. 33.e

Parochiarum aliarum Clericos ſibi & alijs B. Gregorius incardinare curauit. 63.a

Paſchaſii ſancti Dalmatica dæmoniaco ſuperpoſita, ei ſanitatem reddidit. 85.d. *Cur veſtis hæc S. Ioannis dicatur.* ibidem.

Paſchaſius Epiſcopus pro fabrica nauis, & ſui vtilitate compeſcitur. 71.c.d

Paſtellaticum pro vſu pallij, vel conſecratione Pontificis, dari, ſiue accipi B. Gregorius ſapienter prohibuit. 55.d.e

Paſtelli appellatio callida & noua pro ſimonia tegenda. 55.d.e

Paſtoralis libros quonam tempore B. Gregorius conſcripſerit: & cui nam expoſuerit. 132.a.b. *Hos libros magnus Anaſtaſius Epiſcopus Antiochenus in Græcam tranſtulit linguam, & Orientalibus Eccleſiis dedit.* 132.a.b.c

Paſtore vulnerato, quis curandis ouibus adhibeat medicinam? 52.d

Pater Gregorij Gordianus fuit. 3.a. *Mater vero Siluia.* ibid.

Patrimonijs ſingulis Rectores conſtituit. 38.a.b.c

Paterius notarius, & Secundicerius a Gregorio Papa factus, ex libris eius vtiliſſima quædam deflorauit. 24.c

Pauper. Pro Paupere mortuo in anguſtis andronarum receſſibus a veſpillonibus inuento quid fecerit Gregorius. 28.e

Paupertatem quanti fecerit B. Gregorius. 4.e.& 5.a

Pelagij Papæ Epiſtola ad Gregorium Conſtantinopoli Apocriſiarium. 12.a

Peregrinos in ſuum Patriarchium inuitabat Gregor. 27.b

Duodecim

Duodecim inuitatis vi̊tc vnq, tertius decimus, qui erat Angelus, inuentus eſt, & nonniſi a B. Gregorio Papa videbatur. 27. c. d. e
Peregrinis aureos, & veſtimenta Apoſtolorum natalitio, vel ſuo, donabat Gregorius. 28. c
Peſtis, ſiue clades inguinaria Vrbem Romam adeo laniauit, vt etiam corporali viſu ſagitta cælitus venire, & ſingulos quoſque percutere viderentur. 13. d. *Homines octoginta, vnius horæ ſpatio, animam ex peſte exhalarunt.* 15. e
Peſtis tempore, Gregorius a Clero, & Senatu, Populoq. Romano in Pontificem fuit concorditer electus, totis viribus Pontificatum recuſans. 14. c
Petrus Diaconus eſt ille, cum quo Gregorius diſputans, quattuor Dialogorum libros compoſuit. 24. c
Petrus Diaconus B. Gregorij familiariſſimus, cum quo quattuor Dialogorum libros Gregorius diſputauerat, ſæpe Spiritum ſanctum in ſimilitudine columbæ ſuper caput eius vidit; & libros eiuſdem poſt mortem ab igne liberauit. 130. c. d. e
Petrus Diaconus vbi primum Gregorianæ ſanctitati teſtimonium præbuit, ſpiritum efflauit, ſicus ipſe petijt, a dolore mortis extraneus, iuxta pyrgi baſim meruit ſepeliri. 130. e
Phocas Imperator efficitur: a quo Mauritius vna cum ſuis omnibus decollatur. 99. e
Phoca & Leontiæ Auguſtorum imagines Romam mittuntur, cum eorumdem ſauorabilibus litteris, & in Oratorio ſancti Cæſarij in Palatio Lateranenſi conſtitutæ iuſſu B. Gregorij reponuntur. 100. a
Phocæ Imperatori creato gratulatur, tempora feliciſſima reditura ſperans B. Gregorius. 100. a. b. c
Phocæ Apocriſiarius Greg. ex more mittitur. 100. d
Pictura. Aliud eſt picturam adorare, aliud per picturæ hiſtoriam quid ſit adorandum addiſcere. 67. b
Pictura hoc præſtat idiotis cernentibus, quod legentibus ſcriptura, quia ignorantes in ipſa vident quod ſequi debeant; in ipſa legunt qui litteras neſciunt. ibidem.
Pictura Gentibus *præcipuè pro lectione eſt,* ibidem.
Podagræ doloribus magnis patiebatur B. Gregorius. pag. 128. d. & 129. a. c
Podagra eſt humor noxius, inferiora petens, & ſuperiora deſerens. 129. e
Polypsichum Gelaſianum quid. 28. b
Polyptico ex Gelaſiano patrimoniorum reditus. 28. b
Pontificatus Auctoritas a B. Gregorio contra tyrannum Imperatorem defenditur. 93. e
Porcus diſcurrens per Baſilicam poſt conſecrationem factam quid. 29. b
Pſalmorum commentaria legenda ſunt ad vigilias: quæ mentes ſæcularium ad bonos mores præcipue informant. 134. b
Presbytero Anaſtaſio ſe comparans, illum ſuperiorem, melioremq. affirmat B. Gregorius. 123. b. c
Promoti Cardinales in Parochijs forenſibus violenter, in priſtinum cardinem reuocabantur. 58. d
Præpoſitorum iram reſtringendam, & vnius culpam alij non eſſe nociuam B. Gregorius ſtatuit. 74. b. c. d
Prætor Vrbanus fuit B. Gregorius. 3. c
Pretia rerum accipere recuſauit B. Gregorius. 65. e. & 66. a
Prophetiæ ſpiritum B. Gregorius habuit. 121. b. c
Prudentia ſimplicitati, ſimplicitas prudentiæ deeſſe non debet. 96. e
Puero Theodoro cum fratre religioſo in Monaſterio magis neceſſitate quàm voluntate detento quid euenerit. 13. e & ſequ.
Pythagoricæ litteræ biuium quid. 3. c. *ad biuij dextrum ramum, relicto ſiniſtro, Gregorius quomodo peruenerit.* ibidem.

Q

Quarta redituum Clericis perſoluenda. 110. a

R

Rachel, ideſt vita contemplatiua. 17. b
Reformatio Eccleſiaſticorum munerum, ac morum Cleri, & Laicorum. 23. a
Rauennatem Eccleſiam, Ioanne defuncto, B. Gregorius committit Viſitatori. 91. c
Rauennatis eccleſiæ Epiſcopo Mariniano vſum pallij dedit, quem Ioanni prius negauit. 91. c. d
Rauennatis Eccleſiæ pallij vſus cõquiritur num fuerit antiquus; & hoc per iuſiurandum Andreæ viri magnifici. 91. & 92. per tot.
Reliquias petenti Imperatrici prudenter ac modeſte, rationibus aſſignatis, B. Gregorius negauit. pag. 83. & 84. *per totum. Miracula circa eas tactas.* 83. c. d. e
Reſponſalis in Diaconio ſuo officium exercuit B. Gregorius in Vrbe Conſtantinopol. 131. d
Reſponſalis Conſtantinopolitanus a Pelagio Papa B. Gregorius miſſus eſt. 9. e. & 12. d
Reſponſalis quid ſit. 79. a. b
Reſurrectionis noſtræ ſtatum, Gregorius, Leuita in Vrbe regia conſtitutus, defendit, & nouam hæreſim contra hunc Articulum ſubortam attriuit. 10. b. *Diſputatio hac de re.* ibid. & ſeq. & to. 2. 636. b. & ſequ.
Reuelatione Dei B. Gregorius ſe indignum reſpondit Gregoriæ, Cubiculariæ Auguſtæ ſcire cupienti, an ſibi dimiſſa fuerint peccata. 123. a
Reuelationem de peccatis dimiſſis cupiens, rem difficilem & inutilem poſcit. ibidem.
Reuelatio cuiuſdam Monachi. 141. a. & ſeq.
Rex Gentium *eſt Dominus ſeruorum: ſed Imperator Romanorum eſt Dominus liberorum.* 74. e. & 100. c
Roma tyberis inundatione affligitur. 13. b. c. d
Romæ incommoda & damna miſeranda. 125. b. e. & 126. c. & e

S

Sabbatum non obſeruari B. Gregorius iuſſit: dieq. Dominico corpus lauari permiſit. 118. e. & 119. & ſequen.
Sacerdotes fratres & comminiſtros; Clericos, filios dilectiſſ. Laicos vero, dominos, beatus Gregorius appellabat. 112. e
Sacellarius quid ſit. 80. b
Salonitanæ Eccleſiæ peruaſor. 93. c. d
Sacrificia Anglorum Saxonum nondum baptizatorum. 31. a
Schiſmaticos ad Eccleſiæ vnitatem B. Gregor. reuocauit. 51. a
Schiſmaticos ad ſuſcipiendam ſatisfactionem Romã B. Gregorius

gorius venire inuitabat. 112.a.& ſequ. De ſchiſmate Seueri Epiſc. 112. d.e

Siciliam ſimoniaca hæreſi, libidineq. ſordentem B. Gregorius cito perituram prædixit. 121.b

Siluia Gregory Mater. 3. a. Pater vero Gordianus. ibidem.

Siluia mater legumina ad Gregorium de more mittit. 4.d.e & 27.e

Simoniaca hæreſis prima contra Eccleſiam orta. 51. d. & 52. a. b. Pro hac Synodus coacta. 55. b. Contra eam totis viribus non pugnantes, cum Simone mago portionem habere dicuntur. 55.e

Simoniacæ dationis tria genera. 56.b.c

Simplicitati prudentia, prudentia ſimplicitas deeſſe non debet. 96.e

Scrinium Lateranenſis Palatij. 28.e

Scutella argentea a Gregorio pauperi data eſt pro eleemoſyna, cum nil aliud ſibi eſſet. 4. e. & 5. a. & 27. e

Sepulturam iuxta eccleſiam commodi ſpe dari prohibuit Gregorius. 26. b

Sepulchrum Beati Gregorij Epitaphio inſignitum. 130. a. b

Sergius Defenſor de negligentia reprehenditur. 71.c.d

Seuerus Epiſcopus Aquileienſis Rauennam venire coactus, ad vnitatem rediјt: ad ſuum ſchiſma rediens, & catholicos affligens ſacerdotes, cauſa perpetuæ diuiſionis ſuæ Diœceſis effectus eſt. 112. d. e. & ſequ. pag.

Somnium Eremitæ de B. Gregorio. 49.a.b.e

Spiritus ſanctus in ſimilitudine columbæ viſus eſt frequentiſſime ſuper caput B. Gregorij viuentis. Hinc in ſpecie columbæ Spiritus ſanctus ſuper ſcribentis Gregorij caput depingi ſolet. 130.d.e

Spiritum prophetiæ B. Gregorius habuit. 121.b.e

Stationes per Baſilicas, vel ſanctorum Martyrum cœmeteria inſtituit. 26.a

Stipendia Clericorum conſueta etiam infirmis danda Beatus Gregorius iubebat. 109.a.b

Stupratam, in vxorem a ſtupratore B. Gregorius ſumi, aut ſtupratorem eius caſtigatum verberibus in monaſterio B. Gregorius deputari decreuit. 115.a.b

Subdiaconos expoliatos procedere ſtatuit. 26.c.d.e

Kyrie eleiſon cantari præcepit. ibidem.

Suffraganeis ſuis Epiſcopis neceſſaria B. Gregorius prærogabat. 66. b. In eis nonniſi ſanctitatem, ſapientiam ne liberalitatem poſtulabat, vel quæritabat. 66. d

Symbolum confeſſionis, quo fidem catholicam muniuit, & cunctas hæreſes diſſipauit. 21.b.c

Syncopin, ideſt inciſionem vitalium patiebatur Gregorius. 4.b

Synodicam ſuam Beatus Gregorius Patriarchalibus ſedibus miſit: quia orientales nullius ſummi Pontificis nomen in Diptychis deſcribebant, donec Synodicam fidei eius ſuſcepiſſent. 101. d. e. Et tamdiu Pontificem defunctum inter viuos annumerabant, quamdiu ſucceſſor illius ſuas litteras ad eos miſiſſet. ibid.

Synodicam ſuam Patriarchalibus thronis dirigit. 21.e. & ſequen.

Synodos quatuor ſanctæ vniuerſalis Eccleſiæ tamquam quatuor Euangelia recepit B. Gregorius. 122.e

T

TAlionis pœna falſarij delatores a B. Gregorio mulctabantur. 107.d.e

Tarſilla B. Gregorij amita. 3.a.& to. 3.129. per totum & ibidem 285.

Taxiarcha. 99.c.d

Temperantia B. Gregorij. 89.a

Theodoro puero cum fratre religioſo in Monaſterio magis neceſſitate quàm voluntate detento quid euenerit. 13.e. & ſequ.

Theodori hæreſis, & impietas. 22.d

Theodoriti ſcripta refutantur, per quæ B. Cyrilli fides reprehenditur. 22.e

Theudelindæ Longobardorum reginæ ſcribit: & de ſancta Chalcedonenſi Synodo pro tribus capitulis ſatisfecit. 122.d.e

Tetgandi viſio. 142.a.& ſeq.

Tyberis inundatio admirabilis. 13.b. Serpentium multitudo cum dracone ingenti per Tyberim in modum trabis ad mare deſcendit. ibid. d

Timidus ſi ſit, profecto & homicida. 99.b

Traiani anima ab inferni cruciatibus liberata quomodo intelligi poſſit. 34.b.c.d.e.& 35.a

Tonſurare cur ſe primo cœperint Laici tempore Gregorij Papæ. 25.b.e

V

VLtione dignum, non ad imitationis, ſed ad correptionis exemplum adduci debet. 55.b

Vniuerſalis, vocabulum ſuperſtitioſum B. Gregorius refutauit: quod Ioannes Epiſcopus Conſtantinopolitanus affectauit. 21.a

Vniuerſalis nominis peſtem a totius Eccleſiæ vniuerſitate B. Gregorius repulit. 85.e.& 86.

Vniuerſalis nomen a Ioanne Epiſcopo Conſtantinopolitano affectatum rationibus improbatur. 80. c. d. e. & 81. & 82. & 86.b.e.

Vniuerſalis nomen in Synodo Chalcedonenſi, Romano Pontifici oblatum, ſed a nemine in vſu receptum. 80.c. d.e. & 86.e

Vniuerſalis nomen Ioannes Epiſcopus Conſtantinopolitanus affectans reprehenditur: & litteræ Auguſtales pro eo ſupplicantes redarguuntur. 78. e. & 79. per tot. & 81. per tot.

Virgo. De Virgine ſtuprata decretum. 115.a.b

Vtrum ſine vxoris propriæ voluntate conuerſum, vxori reddi B. Gregorius iuſſit, etiamſi fuiſſet iam tonſuratus. 115.b.c

Viſio Tetgandi Epiſcopi quondam Treuerenſis, qui a B. Gregorio pulſus fuerat a Monaſterio. 142. a. & ſequen.

Viſio Monachi, qui duodecim homines intra dies totidem morituros præuidit. 140.a.b.c

Viſio Ioannis Diaconi admiranda, libro quarto de Vita Beati Gregorij ad finem perducto. pag. 144. & 145.

Vitalianus Epiſcopus pro fœmina, quæ religioſum reliquit habitum, acriter reprehenditur. 71.b.c

Vita B. Gregorij doctrinæ reſpondebat. 51.a

Xenodo-

X

XEnodochijs omnibus ac Diaconijs rectores conſtituit. 37.d

Xenodochium Hieroſolymis conſtituit: ibiq. & in monte Sina penes Arabiam annualia ſtipendia aſſignat, 38.a

Xenia, ſiue munera omnino B. Gregorius repellebat. 65.b.c.d.

FINIS.

ROMAE,
Apud Bernardum Baſam, M. D. XCVII.

SVPERIORVM PERMISSV.

DE TABVLIS DONARIORVM MARMOREIS ROMAE A BEATO GREGORIO MAGNO SANCTIS APOSTOLIS PETRO ET PAVLO DICATIS.

TABVLAS Donariorum marmoreas ſanctis Apoſtolis Petro & Paulo a Beato Gregorio Magno dicatas pro luminaribus, vt ipſe ait, concinnandis, & in Porticu ſancti Petri affixas, hoc loco apponendas cenſui, vt ea, quæ de vetuſto ſcribendi modo in Scholijs, & præſertim in ſcholio illo pag. 246. dixi, corroborentur. Quoniam vero donationem aliam B. Paulo ab eodem Gregorio ſancto pro luminaribus item concinnandis lapide inciſam, & in Porticu olim S. Pauli ad parietem Eccleſiæ affixam, nunc autem paucis ab hinc diebus ante maius Altare tranſlatam, prope alteram ex duabus columnis, quæ primarium fulciunt arcum, à dextra parte collocatam, nec non in eiuſdem Beati Gregorij Regiſt. lib. 12. epiſt. 19. conſcriptam inueni; ad ipſius Sancti & Chriſtianam & Apoſtolicam pietatem ſplendide repræſentandam ac perpetuo conſeruandam, hoc etiam loco eam imprimendam iudicaui: Rerum namque geſtarum monumenta, vt ratio ipſa ſuadet, & experientia docet, facilius per Typographicam, quàm per Sculptoriam artem ab interitu vindicari queunt. Tabulæ primo loco poſitæ, & ad porticum ſancti Petri affixæ, duarum Tabularum fruſta videntur, ſicut diuerſæ lapidum formæ, nec non mutili Donariorum fines præſeferunt.

De Tabulis Donariorum marmoreis in Porticu ſancti Petri ad parietem Eccleſiæ affixis Maphæus Vegius in libello de præſtantia Baſilicæ ſancti Petri loquitur in hanc verborum formam: *Beatus Gregorius ad inſtruenda abundantius Baſilicæ ſancti Petri luminaria, multa prædia, multaq. præſertim oliueta illi donauit, ſicuti conſtat ex publico documento inſcripto Tabulis marmoreis, quæ cum primo ſeptem eſſent, duæ tantum adhuc affixæ ſunt muro ante ingreſſum Baſilicæ.* Hæc Maphæus Vegius dicto in libello, qui in Bibliotheca Baſilicæ S. Petri aſſeruatur.

Ego interea Lectorem moneo, omnem vel etiam futilem hiſce in Tabulis deſcribendis, & imprimendis induſtriam fuiſſe adhibitam, vt vetuſta ſcribendi conſuetudo ad amuſsim; vel, vt rectius dicam, ad minimum vſque apicem repræſentaretur, ſpatijs tantum exceptis, quæ quamuis in Inſcriptionibus lapide inciſis inter ſingulas quaſque voces deſiderentur, ea tamen in hiſce impreſsis apponen-

da curaui, vt lectio facilior reddatur. In nonnullis item vocibus contractis puncta non extant, & minuſcula elementa maiuſculis admixta interdum cernuntur.

Voces denique obſoletas, quæ priſcam illam veterum Scriptorum ætatem ſapiunt, etiam pro vt iacent, reliquimus; easq. Lapicidarum mendis carere Lectorem monitũ volo; littera enim pro littera nonnunquam a veteribus vſurpata inuenitur, vt *Inmutilata* pro immutilata; *Inmeritum* pro immeritum; *Inpendi* pro impēdi; *Set* pro ſed; *Adquiſita* pro acquiſita; *Adſignatis* pro aſsignatis; *Intro* pro intra, id eſt aduerbium loco præpoſitionis; *Super* pro ſupra; hoc eſt præpoſitio pro aduerbio; *Poſt hoc* pro poſthac: nam poſt hoc, quaſi poſt hoc tempus dicitur, cuius ſignificationem habet aduerbium, *poſthac*; *Adſines* agrorum pro affines & confines; *Adicientes* pro adijcientes; *Exſiſtere* pro exiſtere; *Hortus* in accuſandi caſu pro hortos; *Detenebantur* pro detinebantur; *Conſolatus* pro Conſulatus. Huius generis exempla maiori ex parte in orthographia Aldina, & in alijs Inſcriptionibus, quas ad millia ſexaginta, & eo amplius deſcriptas penes ſe habere Aldus Iunior affirmare ſolebat, antiquitus vſurpata leguntur, quæ breuitatis gratia ſilentio prætermittenda cenſui: ſat enim eſt hac in re citaſſe Inſcriptiones veterum Latinorum ab Aldo deſcriptas: Ipſe enim abſtruſa omnia antiquitatum in Latine ſcribendo monumenta adeo accurate obſeruauit, vt neminem in hoc genere parem habuerit. Non deſunt etiam Scriptores, qui dictas voces apud Antiquos in vſu frequenti fuiſſe dicant: quos breuitatis cauſa omitto.

Illa item Beati Gregorij ætas, littera B, pro V; & V, pro B, vti non raro ſolebat, vt infra videre eſt in Tabula ex duabus prima, in qua legitur, *Parba* pro Parua; *Olibetum* pro Oliuetum; *Silbula* pro Siluula; *Octabiano* pro Octauiano; *Deuitorem* pro Debitorem; & *Vueribus* pro Vberibus. Hunc vetuſtum ſcribendi vſum in ſcholio noſtro 246. ſatis diffuſe explicauimus, vt idem ſcholium, in quo nonnulla ſcitu fortaſſe digna enarrantur, huic etiam Tabulæ deſeruiret. Alia item haud omnino contemnenda ad huius generis ſcribendi pronunciandiq. vſum ſpectantia in Commentario noſtro Bibliothecæ Vaticanæ anno 1591. impreſſo, pag. 153. & 297. docuimus.

Lectorem item moneo, in Oliuetorũ recenſione legi ſemper *Olibetum* in accuſandi caſu per vocem hoc modo contractam, *Olibet*, & cum puncto, & ſine ipſo; Vel *Olibetu*; modo etiam cum puncto, modo abſque ipſo. Quòd autem accuſandi caſus ſine littera, *m*, fuerit in vſu apud veteres Latinos illos, qui ætate Beati Gregorij extabant,

id no-

id nobis perſuadent multæ Antiquorum Inſcriptiones lapide inciſæ, quarum etiam exempla, breuitati conſulens, omitto.

Illud interea ſubticendum non videtur, cur ſcilicet Oliuetum, quod eſt generis neutri, in hac Inſcriptione maſculini ſemper generis eſſe inueniatur: id quod factum puto per figuram ſyntheſim, quæ diſcordat cum voce, & cũ ſuo concordat ſignificatu, vt eſt illud Virg. 8. Aen. *Præneſte ſub ipſa*, teſte Aldo ſeniori; & *Camerino ſub ipſa*.i. Ciuitate: nam Præneſte, & Camerinum ſunt generis neutri. Per hanc item figuram ſyntheſim dicitur: Lilium eſt albiſsimus florum, .i. flos albiſsimus omnium florum; ita etiam Oliuetum, quod eſt locus, ſiue ager, in quo oleæ conſitæ ſunt, diſcordat cum voce, & concordat cum ſignificatu, ſi referatur ad locum, ſiue ad agrum.

In ſecunda Tabula, quæ infra cernitur, legitur *Iſdem* in recto pro idem. Hanc vocem *Iſdem*, in nominatiuo ſingulari pro *Idem*, non ſolum Eucherius bis in 2. lib. in Gen. & bis in lib. Regum vſurpauit, ſed Ennius etiam Auctor perantiquus in nominatiuo ſingulari, & in ablatiuo plurali, vt refert Cicero in lib. de Oratore, vſus eſt eadem voce, *Iſdem*, dicens:

Iſdem campus habet, (inquit Ennius) &c.
In templis iſdem, probauit: &c.

In templis iſdem pro iiſdem, dixit Ennius. Hinc Cicero eodem in loco ait; *Iſdem* dici & in nominatiuo ſingulari, & in ablatiuo plurali, & vtrumque vſurpatum fuiſſe ab Ennio: nam vox *Iſdem* deriuatur ab is, ea, id, & demum, Auctore Priſciano lib. 12. cap. de figura. Hinc, ſi non *Iſdem*, ſed Idem campus legeretur, vt nunc profecto legitur, ſed corrupte quidem; Ciceronis de hac voce diſputatio vana eſſet. Ennius enim quamuis in nominatiuo ſingulari dixerit, *Iſdem*, non *Idem campus*, in ablatiuo etiam plurali dixit *in templis Iſdem*, pro iiſdem, & vti maluit eadem voce in ſecundo loco, alterum, i, abijciens, vt malum ſonum vitaret, quàm pro *iiſdem* vocem *eiſdem* vſurparet: quæ ſane vox (vt ait Cicero) erat opimior, quàm ſcilicet ferebat Ennij ætas, quæ nimirum vetuſtatem ſapiebat. *Iſdem*, itaque voce, primo Ennij loco pro *Idem*, repoſita, Ciceronis locus emendatur.

Duo etiam pro duos, vt *Hortos duo poſitos*. Quem locum in ſecunda Tabula mendoſum eſſe crediditſſem, niſi locum Chariſij legiſſem ſcribentis, *Duo* pro duos, & *Ambo* pro ambos iuxta analogiam, & declinationem Græcam recte dici. Ait enim Chariſius lib. 1. Nonnulli, Græcos ſequuti, quia illi, τὼ δύο, & τὼ ἄμφω, dicunt, hos *duo*, & hos *ambo*, dixerunt. *Ambo* pro ambos apud Virg. Ecl. 6.

——— (*nam ſæpe ſenex ſpe carminis ambo*
Luſerat.) ———————————

Ita legendum ex Chariſio, necnon ex Codice MS. vetuſtiſsimo, & inſigniori, characteribus maiuſculis conſcripto, qui in Bibliotheca Vaticana aſſeruatur. Idem Virgilius in lib. 4. Georgicorum:

Verum vbi ductores acie reuocaueris ambo.

Ita Virgilij locus ex Chariſio emendandus. In codice Vaticano inſigni verſus hic non extat, quia in hoc libro 4. Georg. aliquot paginæ deſiderantur. Afranius in Pantaleo:

Reuocas nos ambo ad prælium.

Idem Virgilius lib. 12. Aeneidos:

Hunc congreſſus, & hunc; illum eminus, eminus ambo.

Ita legitur in Codice MS. vetuſtiſsimo, & inſigniori Vaticano. Terentius in Andria Act. 2. ſc. 2. *Ambo opportune vos volo.* ita legendum ex Chariſio: alij enim legunt: *Ambo opportune: vos volo.*

Duo pro duos recte ſcribi ait Chariſius lib. 1. Attius in Epinauſimache: *Martes armis duo congreſſos crederes.*

Ita legendum ex Chariſio. Terentius in Adelphis, Act. 5. ſc. 3.

Tu illos duo pro re olim tollebas tua.

Vbi Helenius Acron, *Duo* pro duos. Ita legitur in Codice MS. vetuſtiſsimo, & inſigniori Vaticano: Ita etiam legitur in Terentio a Gabriele Faerno; & ita Terentij locus ex Chariſio eſt emendandus. Cicero in Verrem lib. 1. Act. 2.

Horum Pater ab hinc duo, & xx. annos eſt mortuus.

Sic legebatur, & ita legi debet. Idem ad Atticum lib. 4. Epiſt. vltima:

Duo conſulares, qui te dicerent.

Sic legendum. Idem ad Q. Fr. lib. 1. Epiſt. 2. *Duo Myſos.* Ita legendum, & ita emendauit Paulus Manutius ex lib. Beſſarionis: Idem lib. famil. 3. Epiſt. 4.

Duo enim duarum ætatum plurimi facio, Cn. Pompeium filiæ tuæ ſocerum, & M. Brutum generum tuum.

Idem lib. 7. Epiſt. 25.

Præter duo nos, loquitur iſto modo nemo.

Ita legitur, & ita legi debet. Idem lib. eodem Epiſt. 29.

Duo parietes de eadem fidelia dealbare.

Idem de amicitia:

Vt omnis charitas ſiue inter duo, aut inter paucos iungeretur.

Saluſtius hiſtoriarum lib. 4. in Epiſt. Mithridatis:

Inter me atque Lucullum, prope inopia rurſus ambo inceſſit.

Virg.

Virg. Ecl. 5. *Craterasq. duo ſtatuam tibi.*
Ita legit Pjerius ad ſibilum euitandum : & ita legitur in Codice MS. vetuſtiſsimo, & inſigniori Vaticano.
Idem lib. 11. Aeneidos:

Si duo præterea tales Idæa tuliſſet
Terra viros———

Ita legitur in Codice MS. vetuſtiſsimo, & inſigniori Vaticano, nec aliter legi poteſt, quia vtraque ſyllaba in voce, *Duo*, eſt breuis; & in primo loco eſt dactilus, in quo prima ſyllaba longa eſt, duabus ſequentibus breuibus.

Priſcianus lib. 7. ait: Oportet ſcire quidem analogiæ rationem, vſum tamen Auctorum magis æmulari. *Duo* præterea, & *Ambo* accuſatiuos, ſecundum hanc declinationem proferunt, *Ambos*, & *Duos*: C. Julius Romanus in libello de Analogia rectam ponit eſſe declinationem,

Hos Duo.

Duo igitur pro duos, & *Ambo* pro ambos recte ſcribi ex Chariſio, & alijs probatiſsimis Auctoribus fatendum, affirmandumq. eſt.

Quòd autem ad orthographiam attinet, duæ voces in prima Tabula abſque diphthongo leguntur, quarum prima eſt dictio, *Quedã*; altera vero, *Ceſariano*: In ſecunda vero tabula legitur *Fhoca* pro Phoca : Quas ſane voces Lapicidarum mendis carere non puto.

P Maſſa hiſce in Tabulis non eo ſenſu, quo dicitur maſſa auri, & argenti, atque id genus alia, ſed pro Fundo ſiue Villa, quam vulgo dicunt Poſſeſsionem, vſurpatur. Vnde Maſſarius, cui totius villæ cura commiſſa eſt, nuncupatur, vt placet Huguitioni. Hinc nonnullis in locis ruſtica poſſeſsio, pro villa ſiue fundo ſumpta, Maſſaria vocitari ſolet.

Hæc de Gloſſematibus, ſiue vocibus veterum Latinorum abſtruſis in vtraque Donariorum Tabula conſcriptis: de quibus Lectorem monitum volui, vt ne quis voces obſoletas per Typographorum incuriam impreſſas fuiſſe opinetur, neve quis omnes illas Lapicidarum mendas eſſe ſuſpicetur.

Ea Donariorum Tabula, quæ nunc ad Baſilicam ſancti Pauli extat, legitur etiam in Regiſtro Beati Gregorij lib. 12. Epiſt. 19. ſed in Epiſtola, quæ Regiſtro inſerta eſt, nonnulla deſiderantur: nam in ſalutatione epiſtolari deſunt hæc verba, quæ in Tabula marmorea extant: *Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei*: Ad finem

 vero

vero Epiſtolæ verba hæc: *Bene vale. Dat. viij. Kalen. Februarias, Imp. Domino N. Fhoca PP. Aug. Anno ſecundo, & conſolatus eius anno primo, ind. ſeptima.* Hæc in Tabula marmorea.

Nonnullæ item voces, præter alias, quæ antiquitatem ſapiunt, in hac Epiſtola aliter leguntur, quàm in Tabula extent marmorea, vt *in foro*, pro quo in Tabula legitur *Biſurco*. *Hortos duos*, pro *hortos duo poſitos*; *id eſt*, pro *ibidem*; *ſimiliter parte ſiniſtra ad portam*, pro *ſimiliter a porta, parte ſiniſtra*; *Eugentis*, pro *Eugenitis*; *Poſſeſſionibus Monaſterij ſancti Ediſtij*, pro *poſſeſſioni Monaſterij ſancti Ariſti*; *Hortos* pro *hortus deleri facias ac auferri*, pro *delere debeat ac auferre*.

His de rebus Lectorem item monitum volui, vt ſi quis Tabulam marmoream cum Epiſtola Regiſtro inſerta conferret, hanc collationem in Regiſtro imprimendo factam non fuiſſe ſciat: propterea quòd dum Regiſtrũ typis mandaretur, Tabula illa, nondum in Eccleſiam tranſlata, in Porticu ſancti Pauli ad parietem affixa erat in editiſsimo loco ſita; hinc perpaucis & fere nemini nota: quia vix aliquid de ea legi poterat. Ego vero dum ſcholia, & alia in Beatum Gregorium a me elaborata in lucem edenda curarem, aliud agens, incidi in Panuinium, qui totam hanc Tabulam in libello de ſeptem Vrbis Eccleſijs ſcriptam reliquit, dum de Baſilica ſancti Petri ſermonem haberet.

Quare omni adhibita diligentia, & induſtria, eam quærendo inueni, inuentamq. ex marmore fideliter decerpſi, decerptamq. denique atque impreſſam, ob rationes initio aſsignatas hoc loco apponere libuit.

Reliquum eſt, vt paucis explicemus, cur Beatus Gregorius Magnus ſolis pro luminaribus, ſeu lampadibus in honorem ſanctorum Apoſtolorum Petri, & Pauli accendendis tot Fundos, & Prædia, ſiue tot Poſſeſsiones, totq. denique Olivueta eorumdem Sanctorum Baſilicis dedicarit, ac deſtinarit: nam ex tot tantiſq. prædiorum, & oliuetorum præſertim redditibus, non niſi ingentem lampadum numerum dictis in Eccleſijs adhibitum olim fuiſſe, colligere poſſumus. Id quod planum cuique profecto fit, ſi Vitæ ſummorum Pontificum ab Anaſtaſio Bibliothecario, & a Platina, nec non Hiſtoriæ ſacræ a Petro Mallio conſcriptæ legantur. Nam poſt Silueſtrum Papam Cæleſtinus, Hilarius, Simplicius, Symmacus, & poſt (al. Hilarus,) Gregorium Magnum Sabinianus, eius ſucceſſor, deinde Honorius, Agatho, Gregorius II. Zacharias, & alij varia candelabrorum

genera

genera argentea, varijs nominibus nuncupata (hoc eſt Coronæ, Phara canthara, Ceroſtrata, & Retia) multasq. auri, & argenti libras pro lampadibus Baſilicæ S. Petri Romæ dono dederunt. Hadrianus denique I. ingens candelabrũ eidem donauit Eccleſiæ, atque mandauit, vt in eo tot lampades, quot dies anni ſunt, hoc eſt CCCLXV. ante Presbyteriũ accenſæ penderẽt, & præſertim quater in anno, Die ſcilicet Natalis Domini, Paſchatis, SS. Apoſtolorum Petri & Pauli, atque in ſummi Pontificis electione. Idem fecit Conſtãtinus Magnus Imp. deinde Theodoricus Rex ſub Hormiſda, Beliſariusq. ſub Vigilio, qui magni pretij varia candelabrorum genera, multaq. auri, & argenti pondo, Imperatoriæ ac Regiæ opulentiæ ac liberalitati cõſentanea, Eccleſiæ S. Petri, atque item B. Pauli, obtulerunt. Panuinius de rebus antiquis memorabilibus & præſtantia Baſilicæ S. Petri libro v. in eiuſdem Eccleſiæ Bibliotheca aſſeruato, ait: *Mathilda, ſanctitate celebris, tanti Baſilicam S. Petri fecit, vt quò luminaribus adhibitis magis decoraretur, tamquam debitam ei dotem donauit patrimonium ſuum, id eſt, Liguriæ & Hetruriæ præcipuas partes cum omnibus Oppidis ac eorumdem iuribus*. Hæc Panuinius. Platina in ipſa Paſchalis II. vita inquit hunc in modum: *Hoc tempore Mathilda Comitiſſa, admodum ſenio confecta, moriens, Romanæ Eccleſiæ ex teſtamento reliquit quidquid a Piſsia amne, & S. Quirico agri Senenſis vſque ad Ceperanum inter Apenninum & mare pertinet, addita Ferraria, quæ adhuc Romanæ Eccleſiæ vectigalis eſt*. Hæc Platina. Sed Ferraria longe prius ſub Eccleſiæ ditione fuit, hoc eſt mille ab hinc ferè annis, tẽpore videlicet Vitaliani, vt in Chronicis Peregrini Priſciani, & Gaſparis Sardi videre licet, deinde tempore Pipini, Karoli Magni, Ludouici I. Henrici I. & Othonis I. ante Mathildam, vt ex eorumdem, ceterorumq. poſt Mathildam Imperatorum priuilegijs, quæ in Archiuo Caſtri S. Angeli cuſtodiuntur, conſtat. De hac item Donatione, Donationiſq. cõfirmatione a Comitiſſa Mathilda tempore Gregorij VII. & Paſchalis II. præſtita Anno M. C II. authentica non deſunt monumenta ſcriptis mandata, quæ in omnibus S. R. E. Archiuis aſſeruantur. Poſtquam autem in ſermonem de Ferraria non conſulto, ſed re id mihi ſubminiſtrante incidi, breuiter & quaſi prætereiens, dicam quod de ipſa Ferraria accidit dum hæc de Sanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli lampadibus typis mandarem. Superiori namque anno Domini M. D. XCVII. Die 27. Octobris, Alphonſo Eſtenſe huius nominis II. & vltimo Ferrariæ Duce ſine filijs ac deſcendentibus mortuo, Sanctiſſ. D. N. CLEMENS VIII. Paſtor Eccleſiæ vigilantiſsimus, & Patrimonij S. Petri defenſor acerrimus & indefeſſus, vbi primum accepit, Ferrariæ Ducatum in feudũ olim a Romanis Pontificibus Prædeceſſoribus ſuis conceſſum, ad Romanam Eccleſiam ob lineam dicti Alphonſi finitam fuiſſe deuolutum, nulla penitus cuncta-

tione

tione interpoſita, cum vniuerſo S. R. E. Cardinalium Collegio de illius recuperatione grauiter ac ſapienter egit, dictam recuperationem ijſdem quoque Cardinalibus inſtanter poſtulantibus. Quare Sanctiſs. D.N. in decreto hac de re pronunciãdo, humanis poſthabitis rationibus, totam Ferrariæ ditionem Chriſto Domino Saluatori noſtro, necnon glorioſæ ac ſemper Virgini, Dei Genitrici Mariæ, ſanctiſq. Apoſtolis, Petro & Paulo, conſtanti animo, miroq. pietatis ardore addixit, & conſecrauit. Iuris itaque ac Canonum ordine ſeruato, ſtricto tãdem vtroque gladio, Petroq. S. Nicolai in carcere Diacono Card. Aldobrandino eiuſdem CLEMENTIS nepote, ad rés ſane præclaras & arduas pro Romana Eccleſia celeriter ac feliciter perficiendas nato, ad Ducatum Ferrariæ recuperandum cum militaribus copijs miſſo, Cæſar Eſtenſis nullo militum expectato congreſſu, eũdem Ferrariæ Ducatum antiquo ac legitimo S.R.E. dominio, Anno hoc ipſo M.D.XCVIII. Die 12. Ianuarij reſtituere, inita conuentione ſcriptis mandata, promiſit: req. ipſa eiuſdem vigeſimanona menſis die, hoc eſt, pridie diei, S. Hippolyto conſecratæ, in qua ipſius CLEMENTIS, antea Hippolyti nuncupati, Pontificatus natalis celebratur, libere ac pacifice; non humano tantum, ſed expreſſo diuinæ opis præſidio, reſtituit, Ferraria gaudio geſtiente, tota Vrbe Roma exultante, Deoq. ingentes gratias agente, vniuerſaq. Italia admirante. Hactenus de Ferraria. Nunc ad noſtrum de lampadibus in honorem ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli olim accendi ſolitis inſtitutum reuertamur. Nam Petrus Mallius in lib. de Hiſtoria Baſilicæ S. Petri, vt in Bibliotheca Vaticana videre eſt, poſt varia donorum ac redditũum genera Baſilicæ S. Petri pro lampadibus accendendis enumerata, de Luminaribus dicta in Eccleſia perpetuò accenſis loquens, CL. lampades die noctuque, in Stationibus autem CCL. ſua tempeſtate in Baſilica S. Petri arſiſſe teſtatur, variaq. lampadum & candelabrorum genera & nomina, atque item loca omnia, in quibus candelabra ſuſpendebantur, recenſet; Stationibus quibuſcumque totius anni enarratis. Immo, vt Anaſtaſius Bibliothecarius ait, MCCCLXX. lampades ante Presbyterium accendi ſolebant. Idem fere legitur de Baſilica S. Pauli. Cum itaque in Baſilicis ſanctorum Apoſtolorum Petri & Pauli tot lampades perpetuò arderent, mirum nemini videri debet, ſi tot prædia, totq. oliueta dictis Baſilicis fuerint dedicata, ac deſtinata.

F I N I S.

R E G I S T R V M.

* ** *** **** A B ſunt duerniones, & a ternio; Tabula S. Petri, & Tabula S. Pauli folia ſimpl. & ✠ duernio.

TABVLA MARMOREA AD
PARIETI...

-DOMINIS SCIS AC BEATISS PETRO ET PAVLO APOSTOLO
QVOTIENS LAVDI VESTRAE VSIBVS SERVITVRA QVEDAM LICET PARBAC
VT HAEC AGENTES NON SIMVS ELATI DE MVNERE SET DE SOLVTION
QVI NON POSSVMVS ACCEPTA REDDERE NISI QVIA PER VOS ITERVM
SERVVS REDVCENS AD ANIMVM MVLTVM ME VOBIS BEATI APOSTOLI PE
MATRIS MEAE DIVINAE POTENTIAE GRATIA PROTEGENTE INTRO GR
PER SINGVLOS GRADVS VSQVE AD SVMMVM APICEM SACERDOTII
HOC PRIVILEGII MVNVSCVLVM HVMILI INTERIM OFFERRE DEVOT
SERVANDVM SINE ALIQVA REFRAGATIONE CONSTITVO VT LOC
QVOS PRO CONCINNATIONE LVMINARIORVM VESTRORVM A DIVERSIS
IMMVTILATA PERMANERE IDEST IN PATRIMONIO APPIAE MA
OLIBETV. IN FVND OCTABIANO IN INTEGRO MASS TRABATIANA O

OLIBETV IN FVND. IVLIANO IN INTEGRO OLIBET. IN FVN
OLIBET. IN FVND· SOLIFICIANO. VT SP. OLIBET. IN FVND. PA
OLIBET. IN FVND. MARANO. VT SVP. OLIBET. IN FVND. IVLIA
OLIBET. IN FVND. CANIANO ET CARBONARIA VT SVP. M
OLIBET. IN FVND. PRISCIANO ET GRASSIANO VT SVP. OLIBE
VARINIANO VT SVP. OLIBET. IN FVND. CESARIANO. VT SP. MA
OLIBET. IN FVND. CASAROMANIANA VT SP. OLIBET. IN FVND. TA
MASS STEIANA OLIBET. IN FVND. BERRANO VT SP. OLIBET. IN
OLIBET. IN FVND. AQVILIANO VT SP. OLIBET. IN FVND. STEIANO V
OLIBET IN FVND. CAMMELIANO ET FVND. TORTILLIANO VT SP.
OLIBET. IN FVND. ARCIPIANO VT SP. OLIBET. IN FVND COREL
IN PATRIMONIO LABICANENS. MASS ALGISIA OLIBET C
OLIBET QVI EST IN SILBVLA ET MODICAS TALIAS CATAGEMM
OLIBET. QVI EST IN CLAVIANO OLIBET. QVEM TENET FRANC

AD PORTICVM S. PETRI
I.. A F F I X A.

TOLORVM PRINCIPIBVS GREGORIVS INDIGNVS SERVVS
REA CONQVIRIMVS VESTRA VOBIS REDDIMVS NON NOSTRA LARGIMVR
VTIONE SECVRI NAM QVID VNQVAM SINE VOBIS NOSTRVM EST
TERVM ET IPSVM HOC VT REDDEREMVS ACCEPIMVS VNDE EGO VESTER
OLI PETRE ET PAVLE ESSE DEVITOREM PROPTER QVOD AB VVERIBVS
TRO GREMIVM ECCLESIAE VESTRAE ALVISTIS ET AD INCREMENTVM
DOTII LICET INMERITVM PRODVCERE ESTIS DIGNATI IDEOQVE
DEVOTIONE PRAEVIDI STATVO ENIM ET A MEIS SVCCESSORIBVS
VT LOCA VEL PRAEDIA CVM OLIBETIS QVI INFERIVS DESCRIBVNTVR
VERSIS QVIBVS DETENEBANTVR RECOLLIGENS VESTRA VOBIS DICAVI
AB MASS VICTORIOLAS OLIBETV IN FVND RVMELLIANO IN INTEGRO
NA OLIBET. IN FVND BVRREIANO VT SP OLIBET IN FVND OPPIANO VT SP

IN FVND. VIVIANO VT SVP. OLIBET. IN FVND. CATTIA . . .
VND. PALMIS VT SVP. OLIBET. IN FVND. SAGARIS. V . . . .
. IVLIANO VT SP. OLIBET. IN FVND. SARTVRIANO. VT SP.
SVP. MASS CESARIANA OLIBET. IN FVND. FLORANO VT
OLIBET. IN FVND. PASCVRANO VT SP. OLIBET. IN FVNDO
SP. MASS. PONTIANA OLIBET. IN FVND. PONTIANO VT SP.
VND. TATTIANO VT SP. OLIBET. IN FVND. CASAFLORANA VT SP
IBET. IN FVND. CACCLANO VT SP. OLIBET. IN FVND. PONTIANO VT SP
EIANO VT SP OLIBET. IN FVND. CASSIS VT SP. MASS TERTIANA
VT SP. OLIBET. IN FVND. CASACVCVLI VT SP. MASS NEVIANA
CORELLIANO VT SP. OLIBET. IN FVND. VRSANO VT SVPER
IBET QVI EST AD TVFV IVXTA ANAGNIAS IN INTEGRO
AGEMMVLVM AG MILIT. OLIBET. INAPLINEAS IN INTEGRO
FRANCVLVS COLONVS IN FVND ORDINIANO IN INTEGRO

TABVLA MARMOREA A
PARIETI

GREGORIVS EPISC. SERVVS SERVORVM DI
LICET OMNIA QVAE HAEC APOSTOLICA HABET ECCLESIA BEATORV
DO SINT AVCTORE COMMVNIA. ESSE TAMEN DEBET IN AMMINISTRA
REBVS CVRA ADHIBERI POSSIT IMPENSIOR. CVM IGITVR PRO ECC
RET NE MINVS ILLIC HABERE LVMINARIA ISDEM PRAECO FIDEI CERN
DE INCONGRVVM AC ESSE DVRISSIMVM VIDERETVR VT ILLA EI SP
RII CAPITE EST TRVNCATVS VT VIVERET VTILE IVDICAVIMVS E
FVNDIS SVIS IDEST. CELLAVINARIA. ANTONIANO. VILLA PERT
TESSELLATA. ATQVE CORNELIANO CVM OMNI IVRE INSTRV
PERTINENTIBVS CVM XPI GRATIA LVMINARIBVS DEPVTA
SITOS INTER TIBERIM ET PORTICVS IPSIVS ECCLESIAE EVNTI
ALMON INTER ADFINES HORTI MONASTERII SCI STEPHAN
FINES POSSESSIONIS PISINIAN SIMVL ET TERRVLAS QVAE
DEM PORTICVM EVNTIBVS SIMILITER A PORTA PARTE SIN
HAERENT AB VNO LATERE POSSESSIONI EVGENITIS QD SCOLAS
OMNIA QVONIAM DO ADIVVANTE PER ANTEDICTAE ECCLESIA
TIMA INDICTIONE VOLVMVS ORDINARI ET QVIDQVID EX
DE PONERE RATIONES IDCIRCO EXPERIENTIAE TVAE PRAE
NOMINATIS OMNIBVS FVNDIS SVIS NEC NON HORTVS ATQVE TERR
AT AC AVFERRE ET CVNCTA AD NOMEN PRAEDICTAE ECCLESIAE E
OMNI POST HOC CARENTES EXCVSATIONE DE LVMINARIBVS EIVS I
LIC VMQVAM NEGLECTVS POSSIT EXSISTERE FACTA VERO SVPR
CEPTVM IN SCRINIO ECCLESIAE NOSTRAE EXPERIENTIA TVA

DAT. VIII KAL. FEBRVARIAS IMP. DN N FHOCA PP. AVG. ANNO SECVNDO

AD BASILICAM S. PAVLI
I AFFIXA.

FELICI SVBDIAC. ET RECTORI PATRIMONII APPIA
M PETRI AC PAVLI QVORVM HONORE ET BENEFICIIS ADQVISITA SVN
ATIONE ACTIONVM DIVERSITAS PERSONARVM VT IN ADSIGNATIS CVIQV
CLESIA BEATI PAVLI APOSTOLI SOLLICITVDO NOS DEBITA COMMON
ERETVR QVI TOTVM MVNDVM LVMINE PRAEDICATIONIS IMPLEVIT ET VA
ECIALITER POSSESSIO NON SERVIRET IN QVA PALMAM SVMENS MART
EANDEM MASSAM QVAE AQVA SALVIAS NVNCVPATVR CVM OMNIBV
TVSA . BIFVRCO . PRIMINIANO . CASSIANO . SILONIS . CORNEL
VCTO INSTRVMENTOQVE SVO ET OMNIBVS GENERALITER AD EA
RE ADICIENTES ETIAM EIDEM CESSIONI HORTOS DVO P
IBVS A PORTA CIVITATIS PARTE DEXTRA QVOS DIVIDIT FLVVIV
NI QVOD EST ANCILLARVM DI POSITVM AD SCM PAVLVM ET A
AE VOCANTVR FOSSA LATRONIS POSITAS . IDEM IVXTA EA
INISTRA VBI NVNC VINEAE FACTAE SVNT QVAE TERRVLAE C
STICI ET AB ALIA PARTE POSSESSIONI MONAST. SCI ARISTI QVA
AE PRAEPOSITOS QVI PER TEMPORA FVERINT A PRAESENTI SE
XINDE ACCESSERIT LVMINARIBVS EIVS INPENDI ATQVE IPSOS EXI
AECIPIMVS VT SVPRASCRIPTAM MASSAM AQVAS SALVIAS CVM PRA
RRVLAS QVAE SVPERIVS CONTINENTVR DE BREVIBVS SVIS DELERE DEB
E BEATI PAVLI APOSTOLI TRADERE QVATENVS SERVIENTES SIBI PRAEPOSIT
ITA SINE NOSTRA STVDEANT SOLLICITVDINE COGITARE VT NVLLVS I
PRASCRIPTARVM OMNIVM RERVM TRADITIONE VOLVMVS VT HOC PRA
VA RESTITVAT BENE VALE

O ET CONSOLATVS EIVS ANNO PRIMO IND. SEPTIMA